se zaslíbení! 5,11-6,20. 3. Velekněžství Kristovo 7,1-28. 4. Jeho nebeská služba a pravá oběť 8,1-10,18.

III. Napomenutí k vytrvalosti víry 10,19 - 13,25:

1. Držte se vyznání! 10,19-39. 2. Svědkové víry 11,1- 40. 3. Cesta církve ve víře 12,1-39. 4. Jednotlivá napomenutí 13,1-21. 5. Dopisový závěr 13,22-25. S.

Žíla, šlacha [Joz 11,6.9; 2S 8,4; 1Pa 18,4], céva [Jb 10,11; Ez 37,6.8]. Jb 40,12 překládá Hrozný: »Svůj ocas vzpřímí jako cedr, žíly na jeho stehnech jsou pevně spleteny«. V Gn 32,32n jde o t. zv. svazovou, suchou ž-u *[nervus ischiaticus]* v zadních kýtách, jež je pro svou tloušťku a bílou barvu nápadná. Izraelci ji ze zabitých zvířat vyjímají a odhazují s odůvodněním, že ochrnula při tajemném zápase Jákoba s poslem Božím.

Jb 18,13 překládá Hrozný: »Sžírá údy jeho těla, prvorozený syn smrti sžírá jeho údy«. Jde o člověka, o němž je řeč ve v. 5. Kral. mluví nikoli o »prvorozeném synu smrti«, nýbrž o knížeti smrti, ale v Poznámkách udávají, že v hebr. textu je »prvorozený smrti« a že jiní tím rozumějí bolesti a nemoci ukrutné až k smrti, smrt nejohavnější a nejhroznější.

Žíně, žíněné roucho, pytlovina [Miklík a Bič říkají »žínice«], zhotovená obyčejně z kozí nebo velbloudí srsti. *Pytel. Žíněný oděv, podobný pytli a přepásaný provazem, byl nošen na znamení smutku [Gn 37,34; 2Kr 19,1n; Ez 7,18; Jon 3,8; Jl 1,8] a pokání [1Kr 21,27; Dn 9,3; Mt 11,21]. Také proroci se někdy odívali do ž-í [Iz 20,2].

Žíti [žnu]. *Žeň.

Žíti [žiji], v Kral. bibli vždy jen živ býti; živý. Ve SZ-ě jsou tak překládány výrazy *s-r-d* [= uniknouti zkáze, Joz 8,20; 10,20; uniklý, ten, kdo vyvázl, Nu 21,35; Dt 3,3; Joz 10,30.33.37.39n; 11,8; 2Kr 10,11], *néfeš* [= duše, život, Joz 11,11: »Pobili také všechen život v něm«], *n^e^šámá* [= dech, Joz 11,11: »Nezůstalo, co by dýchalo«], *mágôr* [= putování, pobyt; Gn 47,9 v překladu Sicherově: »Nedosáhly dnů let života otců mých za jejich putování«] a *šálôm* [= pokoj, prospěch. Karafiát překládá 2S 18,32: »Dobře-li se má syn Absolon?«], nejčastěji však jde o odvozeniny kořene *ch-j-h* [= žíti, býti živ, zůstati na živu]. Kořen *ch-j-h* označuje především fysický, organický *život, existenci v protikladu ke smrti, nebo existenci ať už lidí nebo zvířat, projevující se v samočinném pohybu a činnosti. Kaz 9,4 mluví o tom, že lépe je živému psu než mrtvému lvu, Ex 21,35 staví v protiklad zvíře živé a zabité; Joz 8,23; 2Kr 7,12; 10,14 mluví o zjímání ž-ých králů a královských princů. Eva je nazývána matkou všech ž-ých [Gn 3,20], t. j. všech lidí. »Země živých« [Ž 27,13; 52,7; 116,9; Iz 38,11; 53,8; Ez 26,20; 32,32], t. j. přebývajících na zemi. »Světlo živých« [Jb 33,30; Ž 56,14] = světlo, jež mohou vnímat jen živoucí tvorové anebo *světlo života. »Duše živá« [Gn 1,20n; 9,10.12; Lv 11,10; sr. 1K 15,45; Zj 16,3] = živá bytost, živý tvor. »Býti živ« často ve smyslu zůstat na živu, na př. Gn 12,13; 19,20; 20,7; Ez 18,28. Podle Dt 5,24.26 ten, kdo mluví s Bohem, nemůže zůstat na živu [sr. Dt 4,24; 9,3; Žd 12,29]. Jindy znamená obrat »býti živ« být šťasten, míti se dobře [Dt 8,1; 30,16; Neh 9,29], okřáti, ožíti [Ž 22,27], takže pozdrav »Živ buď!« [naše »ať žije!«] je přáním všeho dobra [1S 10,24; 2S 16,16; 1Kr 1,31; Neh 2,3]. »Žíti v něčem« [Gn 27,40] = opírati se o něco, žíti z něčeho. »Žíti podle něčeho« [Ez 33,19] = žíti na základě něčeho, říditi se něčím [soudem a spravedlností]. Dt 8,3 praví, že ne samým chlebem živ bude člověk, ale vším tím, což vychází z úst Hospodinových [Mt 4,4]. Snad na to navazuje Iz 38,16, jež Karafiát překládá: »Pane, tím [t. j. milostivým slovem Božím] živi budou, a v tom jest všelijak [t. j. v každém směru] život dýchání mého, žes mi zdraví navrátil a mne při životu zachoval«. Ez 16,6 mluví o poskvrnění Izraele krví. Nebylo naděje na další život. Ale Bůh ve své milosti nechce dopustit, aby Izrael zahynul ve svém opovržení. Stačí jeho slovo, jež je rozkazem: »Ve své krvi živa buď« [dcero jerusalemská], t. j. přes svou poskvrněnost zůstaň při životu [sr. 18,23; 33,11 a Poznámky Kral.]. Podle Ag 2,4 *spravedlivý bude živ oddanou důvěrou v Boží zaslíbení a tímto spoléháním na Boha bude znovu a znovu uchováván při životu. Na tomto verši založil Pavel své učení o *ospravedlnění z víry [Ř 1,17; Ga 3,11; sr. Žd 10,38].

Ž 58,10 překládá Zeman: »Dříve než si vaše hrnce uvědomí bodlák [t. j. než pocítí žár hořícího bodláku], smete to [Bůh], ať je to syrové [Kral. »za živa«], ať je to ve varu«. Lv 13,14nn mluví o živém masu, jež se objeví na ráně, vyhnilé malomocenstvím až po maso. »Živá voda« [Gn 26,19; Lv 14,5nn; 15,13; Nu 19,17; Pís 4,15] = tekoucí, pramenitá voda; obrazně ve smyslu životodárný o Bohu jako o pramenu spásy u Jr 2,13 [sr. Ž 36,10; Jr 17,13; Za 14,8; J 4,10; Zj 21,6; 22,1]. V tom smyslu jest rozuměti nz obratům živý chléb [J 6,51] = chléb, dávající život, živá slova [Sk 7,38], živé slovo Boží [Žd 4,12; 1Pt 1,23] = účinné slovo Boží, ž-á cesta [Žd 10,20], ž-ý kámen [1Pt 2,4n], ž-á naděje [1Pt 1,3] = životodárná cesta, kámen, naděje. Ž-á oběť [Ř 12,1] = oběť, při níž se neobětuje maso mrtvého zvířete, nýbrž život obětujícího, odevzdaný milosrdnému Bohu v Ježíši Kristu zjevenému.

Má-li Bůh ve SZ i v NZ-ě přívlastek živý, zdůrazňuje se tím nejen trvalá jsoucnost na rozdíl od mrtvých, ve skutečnosti neexistujících božstev [Dt 5,26; Joz 3,10; sr. 1Kr 18,26nn; Iz 8,19; Sk 14,15; 2K 3,3; 6,16; 1Te 1,9; 1Tm 3,15 a j.], nýbrž zvláště jeho spasitelná činnost, která jej zjevuje, na niž je naprosté spolehnutí a jež dává pravý, skutečný život [Nu 14,21; Dt 32,40; J 6,57; Ř 14,11]. Ž-ý Bůh je jednající, uplatňující se Bůh, který provádí své spasitelné plány i trestající soudy

[Dt 32,40n, sr. 30,20, Dn 5,23; Jb 19,25; Mt 16,16; 26,63] nejen v dějinách, ale i v životě jednotlivců. Právě proto se žalmisté a proroci často dovolávají ž-ého Boha [Ž 42,3; 84,3, sr. 1Tm 4,10; 6,17 a j.] a úcta před ním a pokorná poslušnost je jim samozřejmostí [Jr 10,10; Dn 6,26n, sr . Zj 4,9n; 15,7], zatím co lhostejnost k němu, utrhání jeho jménu, převracení jeho slov a odstupování od něho pokládají za hřích, který zcela určitě bude potrestán [1S 17,36; 2Kr 19,4.16; Iz 37,4.17; Jr 23,36; Žd 3,12; 10,31]. Agar nazvala Boha, který se jí spasitelně zjevil u studnice, »Živým, vidoucím ji« [Gn 16,14; 24,62; 25,11]. Také Nabuchodonozor nazývá Boha, jehož moc zakusil, »Živým«, a Daniel slyšel ve svém vidění přísahat muže, oděného lněným rouchem, skrze »živého na věky« [Dn 7,7]. Jméno *Jahvé* [Ex 3,14] naznačuje, že jde o živého, jednajícího Boha [*Hospodin]. Izraelci byli pyšní na to, že jsou nazýváni syny Boha silného, živého [Oz 1,10].

Obratu »živ jest« se užívalo často v přísežních formulích. Přísahalo se při životě lidí [Gn 42,15n; 2S 15,21] ve smyslu »tak jistě, jako žije ten a ten«, i při životě vlastní duše, ale také při životě božstev i Boha [Rt 3,13; 1S 1,26; 14,39.45; 17,55; 20,3; 25,26; 2S 2,27; 11,11; 14,11; 2Kr 2,2; Jb 27,2; Ž 18,47; Am 8,14]. Dokonce i Bůh přísahá sám při sobě [Nu 14,28; Jr 46,18].

V NZ-ě jde téměř všude o překlad řeckého slovesa *zén* [» žíti, býti živ]. Může znamenat tak jako ve SZ-ě sloveso *ch-j-h* cítiti se dobře, býti šťasten [1Te 3,8], zdráv [Mk 5,23], v převážné většině však jde o pravý, skutečný *život [Žd 12,9]. Už ve SZ se rozlišuje v Dt 8,3 pouhý fysický život od života, jenž má původ ve slovu Božím. V NZ-ě je tato myšlenka christologicky zahrocena. Žít, skutečně žít lze jen ve spojení s Bohem, t. j. vírou v jeho Slovo-Syna, který tento pravý život zjevil a všem věřícím jej dává [J 6,57; 1J 4,9]. Syn je živ skrze Otce. Proto v živém Synu [Zj 1,18] je jediný zdroj skutečného života [J 11,25n; 14,19; 2K 13,4]. Je to věčný život [J 6,51.58; 11,26], život z víry [Ř 1,17; Ga 3,11; Žd 10,38], ve víře v Syna Božího [Ga 2,20], život Duchem podle Boha [Ř 8,13; 1Pt 4,6], v němž je Kristus vším [F 1,21], takže ve věřícím žije vlastně Kristus [Ga 2,20] jako životní princip. Věřící už nežije sám sobě, ale Bohu a Kristu [Ř 6,10n; 14,7n; 2K 5,15; Ga 2,19, sr. Ř 6,13].

Na některých místech jde o bližší označení způsobu života. Marnotratný syn byl prostopášně živ [L 15,13], Pavel žil kdysi [v dětství] bez Zákona, později jako farizeus [Ř 6,9; Sk 26,5]. Petrovi připomíná, že žije jako pohan, t. j. bez ohledu na obřadní předpisy SZ-a [Ga 2,14]. Věřící nežijí už podle těla, nýbrž v Duchu [Ř 8,12n], i když zatím žijí v těle [Ga 2,20; F 1,22], ale nežijí ve *světě, podle světa [Ko 2,20], t. j. z jeho předpokladů, sil a pravidel jako posledních norem [sr. J 17,14nn; 2K 10,3], nežijí v neřestech, jež pisatel Ko 3,7 vypočítává ve 3,5, zkrátka: nežijí v hříchu [Ř 6,2], ale zbožně v Kristu Ježíši [2Tm 3,12; Tt 2,12, *Pobožně].

U L 20,38 se praví, že Bohu jsou všichni živi. Ježíš tu uvádí proti saduceům, kteří nevěřili v posmrtný život a zmrtvýchvstání, důvod z Pentateuchu, jimi jedině uznávaného. V oddíle, který nazývají Židé »Keř« [právě tak jako 2S 1 nazývají »Lučiště«, a Ez 1 »Vůz«], se vypravuje, že se Bůh zjevil Mojžíšovi jako Bůh Abrahamův, Izákův a Jákobův [Ex 3,6; Mt 22,32]. Bůh není Bohem mrtvých, neexistujících bytostí, ale živých. Nikdy by se nenazýval Bohem Abrahamovým, Izákovým a Jákobovým, kdyby se tito patriarchové stali jen rozpadlým prachem

Živel, stč. == živočich, živý tvor, ale častěji t. zv. živly přírodní, oheň, vzduch, země a voda, z nichž podle Platona se skládá svět, řecky *stoicheion* [= člen v řadě, písmeno, v množ. čísle »základní znalosti, základní látky, prvky«]. Podle 2Pt 3,10.12 ž-y světa se v požáru rozplynou spolu s nebem a zemí při příchodu Kristově, ale bude stvořeno nové nebe a nová země. Snad se tu výrazem ž-y myslí na hvězdy nebo souhvězdí zvěrokruhu, čemuž by nasvědčovalo, že ž-y jsou jmenovány mezi nebem a zemí. Někteří nz badatelé [Spitta, Knopf, Soden] však mají za to, že jde o velké andělské mocnosti, které vládnou nad přírodou, zvl. nad hvězdami, větrem, deštěm, bleskem, krupobitím a pod. Ale tomuto pojetí se zdá odporovat v. 7 [sr. Mt 24,29]. Řecký výraz však označuje také první počátky, základní prvky vědění. V tom smyslu je toho výrazu užito v Žd 5,12. Luther překládá: »První hlásky Božích slov«, tedy abeceda Božích slov.

Nesnadný je výklad Ga 4,3.9 a Ko 2,8.20. Škrabal tu chápe řecké *stoicheia* jako počátek, abecedu světa a myslí na nedokonalý náboženský život před Kristovým příchodem. Sz náboženství nepřineslo jednotlivci zdokonalení, protože mu neslibovalo leč jen pozemskou odměnu, a vlastně spíše celku, národu. Tak svátky byly vázány na běh přírody. Pohané pak daleko více byli zaujati kultem zbožštěné přírody. Ta doba naháněla duši spíše strach, a tak ji zotročovala, místo aby ji vedla k lásce k Bohu. »Abeceda světa« [Ko 2,8.20] je podle Škrabala vše, co připravovalo na dokonalé nz náboženství, ať už to byl mojžíšský Zákon u Židů, nebo přirozené poznání Boha rozumem, jak tomu mohlo být u pohanů. Falešní učitelé v těchto počátcích utkvěli jako v něčem [podle jejich mínění] dokonalém. Tím ovšem vylučovali Krista, zprostředkovatele dokonalého zjevení. Kdyby se k této »abecedě« [prvouce] náboženské měli Kolosané vracet, vzdali by se věci dokonalé pro věc již velmi nedostatečnou. Novější vykladači však [u nás J. B. Souček] rozumějí moudrostí [v řeckém textu filosofií] podle lidských tradic [Kral. »ustanovení«] a ž-ů světa tajné gnostické nauky, k nimž byly přimíšeny prvky přejaté z židovství [sr. Ko 2,16]. »Ž-y světa« jsou prý nadsmyslné, démonské bytosti. »Má-li se člověk uchránit škodlivého vlivu těchto

bytostí, po př. osvoboditi se od otročení jim, musí je podle představ oné gnóse znát a naučit se ovládat je kultickým, po př. magickým způsobem« [J. B. Souček, Výklad Ko, str. 50nn]. Křesťané v Kolosách upadli v pokušení domnívat se, že snad je potřebí svrchované a posta-čitelné dílo Kristovo nějak doplnit tajemnou filosofií. Pavel zdůrazňuje, že »Kristus je naprostým protikladem tradice lidské a živlů světa jakožto cesta k Bohu a k poslední pravdě« [J. B. Souček]. V Ga 4,3.9 ztotožňuje Pavel Zákon se »ž-y světa«. Myslí tu na samospra-vedlivost zákonického skutkařství, která je v podstatě totožná se sebevědomím svémocné lidské moudrosti a gnostického kultu; ano, Pavel tímto výrokem dokonce staví návrat k izraelskému Zákonu na jednu úroveň s návratem k pohanským představám, což ovšem pro židovské uši muselo znít jako rouhání. — Křesťané zemřeli nejen Zákonu [Ř 7,4nn], ale i živlům světa [Ko 2,20-23], jež předpisují všelijaká svémocná asketická pravidla. Podle Gremera-Kögela však jde o propadnutí hmo-tařství, o otročení hmotným prvkům, jako jsou posty, askese a pod., jež byly předpisovány jak v židovství, tak v pohanství v souvislosti s oběhem měsíce a hvězd [sr. Ga 4,10].

Živly světa. *Živel.

Živnost, stč. = živobytí, výživa, obživa [Ž 128,2; Mk 12,44; Sk 19,25.27; Jk 2,15: »Budou-li míti nedostatek denní obživy«, překlad Žilkův; Zj 18,17]. Podle 2Tm 2,4 voják Krista Ježíše se »neplete do zaměstnání pro živobytí« [Žilka], které by ho odvrátilo od plnění vojenských povinností - vždyť o jeho živobytí je postaráno. Kdo se zasvětil službě Kristově, nemá vyhledávati takovou činnost, která by ho zdržovala v plnění povinností vůči Kristu [Škrabal].

Život. *Smrt. *Věčně, věčnost. *Žíti, živ býti.

1. Ve SZ-ě jde převážně o překlad hebr. *chajjîm,* odvozeného od slovesa *ch-j-h* [*Žíti], jež označuje původně fysickou, animální, organickou existenci na této zemi, patrnou v samočinném pohybu [Gn 1,21.28; 7,21; 8,19] a omezenou smrtí [2S 14,14; Ž 98,39; 89,49; 90; Iz 40,6], takže ž. a dny ž-a mohou znamenat totéž [Gn 47,9; Př 31,12]. Někdy jde o překlad hebr. *néfeš* [= duše], jež je vlastním nositelem ž-a [Sd 16,30, sr. Gn 1,21.24; 9,10nn; Lv 11,10; 2S 1,9 s Ez 13,19], takže ž. a duše mohou být souznačnými pojmy [Jb 33,18.22. 28; 36,14; Ž 88,4; 143,3]. Charakteristickými znaky ž-a jsou tělesné potřeby jako ukojování hladu a žízně [Jb 33,20; 38,39] a pod., u člověka pak duševní hnutí [Kaz 9,6], předsevzetí, touhy, naděje [Kaz 9,4.10], hlavně pak vědomí sebe sama, své individuality i konce ž-a [Kaz 9,5]. Smrt je temnota [Kaz 11,8] a zničení všech rozdílů mezi lidmi [Jb 3,19], kdežto ž. je světlo [Jb 3,20; 33,28.30; Ž 27,1; 36,10; Kaz 11,7n]. Pro Izraelce ž. znamenal v podstatě nejvyšší dobro [Jb 2,4; Př 3,16] a »dlouhost dnů« byla vyprošována od Boha [1Kr 3,11] a považována za zvláštní jeho přízeň [Gn 15,15; Sd 8,32; Dt 5,16; 32,47]. Neboť i živému psu je lépe než mrtvému lvu [Kaz 9,4]. »Býti stár a plný dnů« znamenalo vyznamenání od Boha [Gn 25,8; 35,29; Jb 42,17]. Jen zoufalec si přeje smrt [Jb 3,12.17nn]. Badatelé tvrdí, že ž. je sz slovo pro »štěstí«.

Původcem ž-a je tvůrčí činnost Boží. On je studnice ž-a [Ž 36,10], pramen vod živých [Jr 2,13; 17,13], »on je ž. tvůj i dlouhost dnů tvých« [Dt 30,20]. To je všeobecně orientální názor, ale na rozdíl od tohoto názoru je až nápadné, jak málo se SZ pokouší blíže popsat tuto stvořitelskou činnost Boží v podrobnostech. Gn 2,7 praví, že Bůh »vdechl dchnutí ž-a« v chřípě stvořeného člověka; Gn 9,4; Lv 17,11.14 připomíná, že krev je sídlem ž-a, po případě sídlem duše [Dt 12,23]. Gn 6,17; 7,15.22; Jb 34,14n; Ž 104,29n mluví o duchu *[rû^a^ch]* ž-a, jenž byl dán člověku a nad nímž Bůh svrchovaně vládne, ale ani zde nejde o pokus vysvětlit nějak blíže vznik ž-a, nýbrž o zdůraznění, že člověk nemá ž. ve své moci. Ž. mu byl jen propůjčen od toho, který může »usmrtiti i obživiti« [Dt 32,39], v jehož ruce je duše všelikého živočicha a duch každého lidského těla [Jb 12,10]. V jeho moci je také zkrácení ž-a [Gn 6,3], obrazně řečeno: vyhnání od »stromu ž-a« [Gn 3,22].

To, co Izraelce především zajímalo, nebyl způsob vzniku ž-a, ale to, že člověk svým ž-em je naprosto vázán na Boha [Ž 139,13nn]. Bůh podle Ex 32,32; Ž 69,29; Mal 3,16 vede »knihu ž-a« [sr. Iz 4,3]. A poněvadž Bůh s Izraelem uzavřel smlouvu, závisí život Izraele i jeho jedinců na tom, jaký poměr mají ke Slovu Božímu, vtělenému v Zákon. Bůh předložením Zákona postavil před Izraele volbu mezi ž-em a smrtí [Dt 30,15-20], neboť jeho slovo není prázdné [Kral. »daremné«] slovo, nýbrž sám ž. [Dt 32,47]. Člověk sice musí k udržení ž-a pracovat [Gn 3,19; 27,40; 2K 4,7; Př 27,27], ale ne samým chlebem živ bude člověk, ale vším tím, což vychází z úst Hospodinových. Ať vykládáme tento výrok z Dt 8,3 jakkoli, vždy vězí za ním myšlenka, že pozemský ž. člověka není závislý jen na chlebu, nýbrž především na Bohu. Proto Am 8,11nn zaznamenává Boží hrozbu, že pošle na Izraele nedostatek svého slova [»hlad a žízeň po slyšení slov Hospodinových«], což povede ke zkáze nevěrného lidu [sr. 1S 3,1]. Ezechiel pak za jediný základ ž-a prohlašuje poslušnost Božího slova [Ez 3,18nn; 14,13nn; 18,1nn; 33,1nn]. O existenci člověka rozhoduje jeho poměr ke slovu Božímu. Kdo se mu vzepře, propadá panství svých vlastních pudů a tím sebezničení [Ez 20,11.21.30]. Neposlušnost vede ke smrti. Ab 2,4 pak vyvrcholuje tuto prorockou linii prohlášením, že spravedlivý bude živ z víry [sr. Am 5,4.14; Jr 38,20]. Ž. je prostě dar Boží, anebo, podle Př, dar Moudrosti [Boží], jež uvádí na cestu ž-a [Př 2,19;6,23;8,35;9,11; 10,17; sr. Jr 21,8], přidává dlouhost dnů a let ž-a [Př 3,2; 4,10], je stromem ž-a [Př 3,18].

[1354] Život

V Př ovšem je prorocký důraz na přímé zasažení Boží nalomen tím, že i naučení moudrého je pokládáno za pramen ž-a [Př 13,14, sr. 4,13; 6,23; 10,17] právě tak jako rozumnost [Př 16,22].

Ale bylo by nesprávné se domnívat, že ž-em je míněna jen animální životnost, životní síla [Jb 3,20], pozemské statky, zdraví [Př 4,22; 14,30], početnost potomstva, vysoký věk [Ž 21,5; 34,13] a pod., i když si SZ těchto hodnot nesmírně váží. Ale to, že SZ počítá ve výjimečných případech s dlouhým věkem i u těch, kteří jsou Bohu nevěrní [Jb 21,7; Ž 73,2nn; 92,8n], hlavně však to, že ž. spojuje s poslušností Božímu slovu a s plněním Božích příkazů [Lv 18,5; Iz 55,3; Ez 18,32; 33,15; Am 5,4.14], ukazuje, že ž. byl pro Izraelce něčím vyšším než pouhou biologickou veličinou [Ž 17,14n]. Badatelé tvrdí, že ž. je ve SZ výrazem pro nejvyšší dobro, jež teprve dává pozemským hodnotám pravý smysl a pořadí [Př 10,16; 11,19]. Milosrdenství Boží je žalmistům cennější než ž. [Ž 63,4]. Skutečný ž. spočívá ve vnitřním uspokojení srdce, ve spojení s Bohem, s božskou Moudrostí [Př 2,19; 8,35n; 13,14]. Je to vědomí Boží přízně a pokoj svědomí [Ž 23; Př 3,21-27; 11,3-8], vědomí Boží lásky [Př 8,35, sr. 12,2]. Je příznačné, že LXX překládá u Oz 10,12 hebr. *chésed* [= milosrdenství] řeckým *zóé* [= život] . »Síla, zdraví, radost, požehnání, světlo, život se stávají pojmy souznačnými jako i jejich protějšky: mdloba, nemoc, bolest, kletba, tma, smrt. Žít vzdálen Boha je totéž jako nežít vůbec« [Bič II., str. 241]. I při umírání je tento ž. z Boha útěchou [Jb 19,25; Ž 16,9.11; 17,15; 49,16, sr. 56,14; 63,4; 73,23nn]. Ž. není jen protikladem smrti, ale souhrnem Božího požehnání a Božích zaslíbení [Ž 36,8nn; Př 21,21]. Dn 12,2 mluví dokonce o věčném ž-ě [*Věčně, věčnost. *Smrt]. I když tyto úvahy o ž-ě jsou většinou v t. zv. Spisech [*Bible], jež jsou pokládány za pozdní knihy SZ-a, je nepravděpodobné, že by neměly kořeny v dobách starších a neplynuly jako důsledek z izraelského pojetí Boha jako Boha smlouvy, který svému lidu dává ž. [Dt 32,39]. Ovšem, k plnému rozvinutí těchto myšlenek došlo až po návratu z Babylona, v době Mak-kabejců, v rabínské literatuře a zvláště v době LXX.

2. V NZ-ě jde o překlad řeckých výrazů *zóé* a ojedině*le bios,* při čemž *bios* v NZ-ě označuje ž. po vnější, fysické stránce [L 8,14; 1Tm 2,2], kdežto *zóé* může spíše znamenat ž. po obsahové stránce. Ale *zóé* tvoří převážnou většinu míst, kde se v NZ-ě vyskytuje v kral. překladu výraz ž. Může jít o označení přirozeného, pozemského ž-a [L 16,25; 1K 16,19; 2K 1,8; F 1,20; Žd 7,3]. Jako ve SZ-ě, tak i v NZ-ě ž. a *psyché* [= duše] bývají souznačnými pojmy [Mk 8,35; L 12,15.20]. Ž. pozemský je pomíjející, pára, která zmizí [Jk 4,14], končí smrtí [L 1,75; Žd 2,15; 7,3], a přece je něčím posvátným [Mt 5,21], protože je Božím darem. A právě proto, že je Božím darem [L 12,20.25n] a že jen Bůh může obživiti a umrtviti [Ř 4,17; 1Tm 6,13, sr. J 5,21; 6,27], není pro věřícího třeba, aby se úzkostlivě staral o to, čím bude živ a čím se bude odívat, ano, tato starost je pokládána za nedostatek víry. Bůh pečuje o ž. nebeského ptactva i o odění rostlin. Jak by nepečoval o ž. těch, kteří ho milují a na něho spoléhají? [Mt 6,24-33; 10,29; L 12,6.23nn].

A přece podle nz pojetí tento pozemský, fysický ž. není ještě pravým ž-em. Je to ž. nanejvýš předběžný [1K 15,19; 1Tm 4,8], ž. v těle [Ga 2,20; F 1,22], který je vlastně smrtí, není-li spojen s pravým ž-em [Mt 8,22; L 15,24.32]. Platí to zvláště o člověku v hříších, který je podle nz svědectví vlastně mrtev [Ef 2,1.5; Ko 2,13. »Vdova, která si počíná bujně, je za živa mrtva«, 1Tm 5,6 v Žilkově překladu. Sr. Zj 3,1]. NZ ve shodě se současnou rabínskou theologií staví proti tomuto v podstatě porušitelnému ž-u ž. neporušitelný, věčný [Mt 19,16.29; 25,46; Mk 10,17; J 3,15n; 4,14; 6,27; Sk 13,46.48; Ř 2,7; 5,21;6,22n; Ga 6,8; 1Tm 1,16; 6,12; Tt 1,2; 3,7; Ju 21]. Je to ž. budoucí [1Tm 4,8], na nějž se myslí i tam, kde výraz ž. nemá žádného přívlastku [Mt 7,14; 18,8n;Mk 9,43.45; 1Pt 3,10; 2Pt 1,3]. Tak jako člověk nevládne nad tělesným, přirozeným ž-em, tak věčný ž. musí mu být darován, je-li k tomu předzřízen [Sk 13,48], je-li jeho jméno zapsáno v knize ž-a [Zj 3,5; 13,8; 17,8; 20,12.15; 21,27]. Pak může na něm dostat podíl [Mk 10,17; L 10,25; Tt 3,7; 1Pt 3,7], může se mu ho dostat [Mk 10,30], do něho vejít [Mt 18,8n; 19,17; Mk 9,43nn], najít k němu cestu [Mk 7,13n], jež vede pokáním [Sk 11,18]. Je to ž. bez utrpení a porušitelnosti [Zj 21,4; 22,2nn], v němž přestanou pozemské poměry [Mk 12,23], ž. radostný [Mt 25,21.23] a v slávě [2Tm 2,10; 1Pt 5,1.4.10], takže lze říci, že ž. a sláva jsou souznačné pojmy [sr. 1Pt 5,4 s Jk 1,12; Zj 2,10].

Na rozdíl od současné rabínské theologie je NZ-u základem, nositelem, pramenem a zjevitelem pravého ž-a Ježíš Kristus a jeho vzkříšení z mrtvých. Ježíš jako Boží slovo má ž. v sobě [J 1,4; 5,26; 6,57; 11,25; 14,6; 1J 1,1n; 5,11.20], a ačkoli byl ukřižován a zemřel, přemohl smrt [Ř 5,10] a živ jest z moci Boží [2K 13,4; Zj 1,18]. Tím byla smrt zbavena moci. Kdo věří v tento spasitelný čin Boží, t. j. v Ježíše Krista ukřižovaného a zmrtvýchvstalého, má naději na nový ž. [Ř 1,17; Ga 3,11; Tt 1,1n; Žd 10,38], bude míti ž. [J 3,15n; Ř 6,8nn; sr. 10,9; 1Tm 1,16]. Jen věřící v Ježíše Krista je hoden věčného ž-a [Sk 13,46]. Ježíš Kristus je tedy ten, kdo vyvedl na světlo ž. a nesmrtelnost [2Tm 1,10], je vůdcem *[archégos]* k životu [Sk 3,15, Kral. »dárce ž-a«]; v něm jest ž [2Tm 1,1; 1J 5,11], on je vzkříšení i ž. [J 11,25], cesta, pravda i ž. [J 14,6; 1J 5,20]. S tohoto hlediska věčný ž. znamená býti s Kristem [2K 5,8; F 1,23; 1Te 4,17].

Ale poněvadž spása skrze smrt a zmrtvýchvstání Kristovo se už stala skutečností, i věčný

ž. se už nějak obráží v přítomnosti a proměňuje ž. »v těle«. Bezpečná jistota naděje na věčný ž., zplozená ve věřících skrze vzkříšení Ježíše Krista [1Pt 1,3], působí v nich určité změny [1Pt 3,7.10; Ju 21], které jsou sice tělesnému zraku dosud skryty, tak jako je Kristus skryt v Bohu [Ko 3,3n], ale které tu jsou. Už nyní je možno uchopit se věčného ž-a [1Tm 6,19, Kral. »dosáhni věčného ž-a«], neboť Kristus svým zmrtvýchvstáním se stal druhým Adamem, počátkem nového, věřícího lidu. Jím se vlomila do tohoto světa budoucnost [Ř. 5,12-21; 1K 15,20nn], která připodobňuje věřící obrazu Syna Božího [Ř 8,29]. Se vzkříšením z mrtvých přišel i Duch sv., závdavek, první splátka budoucího ž-a [Ř 8,11.23; 2K 1,22; 5,5; sr. Ga 4,6n]; tento Duch obživuje [1K 15,45; 2K 3,6]. Budoucí sláva je už nějak na věřících patrná [Ř 8,30; 2K 3,6-18]. Neboť věřící byli s Kristem ukřižováni světu [Ř 6,1-11; Ga 6,14], aby se při nich zjevil ž. Kristův [2K 4,10-16], aby v jejich těle veleben byl Kristus [F 1,20nn]. Věřící už nežijí sobě, ale Kristu a Bohu, pro Krista a pro Boha [Ř 6,11.13; 2K 5,15; Ga 2,19n]. Kristus žije v nich [Ga 2,20] a oni v něm [Ř 6,11], a to skrze víru. Je to totéž, jako když Pavel řekne, že věřící chodí, jsou vedeni Duchem [Ř 8,12nn; Ga 5,25], chodí v novotě ž-a [Ř 6,4], ve *spravedlnosti [Ř 6,12-23]. A poněvadž předním ovocem Ducha je láska, je tento nový ž. patrný věřícím na lásce [Ga 5,22n]. Poněvadž je věřící osvobozen od hříchu [Ř 6,18.22; 8,2], je mu dána možnost plnit vůli Boží [Ř 6,2.12-14; 8,2-10] docela jinak, než dokud žil pod Zákonem jako krutým vládcem. Ale tento nový ž. nemá věřící pro sebe, nýbrž pro druhé. Věřící se stali vůní Kristovou [2K 2,14n], jež má být druhým vůní ž-a k ž-u. To ovšem neznamená, že plný ž. není věcí budoucnosti [Ř 5,1-11; 6,22n; 8,12-39; 1K 15; 2K 5,1-3; Ga 6,8; F 3,8-14].

Předpokladem tohoto věčného ž-a v přítomnosti je jednak zvěstování slova, jež jednotlivci zprostředkovává Boží milost, jednak víra jež se chopí spásného činu Božího [kříže a zmrtvýchvstání] v poslušnosti a důvěře. Zvěstované evangelium je moc Boží [Ř 1,16; Žd 4,12], slovo ž-a [F 2,16; sr. Sk 5,20], jež ničí smrt a zjevuje ž. [2Tm 1,10; Tt 1,2n]. Je-li přijato, je odstraněn hřích, dosaženo odpuštění a tím i spravedlnosti před Bohem, jež umožňuje nový ž.

Zvláště Jan vyzdvihuje přítomnostní stránku věčného ž-a. Kristus je totiž chléb ž-a [J 6,35.48], světlo ž-a [J 8,12]; on dává živou vodu [J 4,10n, sr. 7,38]. Jeho slova jsou Duch a ž. [J 6,63.68]. Smyslem jeho poslání bylo dáti ž. [J 6,33; 10,10; 1J 4,9]. On je vzkříšení i život [J 11,25]. Proto věřící už nyní mají ž. [J 3,15n.36; 6,40,47; 20,31; 1J 3,15; 5,11n.13], přešli ze smrti do ž-a [J 5,24; 1J 3,14]. V okamžiku jeho zvěstování mrtví slyší hlas Syna Božího a ožívají [J 5,25, sr. 4,14; 5,40; 6,40 51.58; 1J 4,9]. Už nyní dal věřícím něco ze Své budoucí slávy [J 17,22]. Věčný ž. se v přítomnosti projevuje v lásce [J 15,9-17], jejímž pramenem je ovšem vědomí, že jsme milováni od Krista [od Otce, J 13,34; 15,12; 1J 4,7-10]. Tato láska může být důkazem toho, že jsme přešli ze smrti do ž-a [1J 3,14n]. Ale věčný ž. v současnosti se projevuje i ve smělé důvěře, doufanlivosti a radostnosti [1J 3,21; 5,13n], s nimiž přistupujeme k Bohu [J 14,13n; 15,7.16; 16,23n; 1J 5,15; J 15,11; 16,20nn; 17,13; 1J 1,4]. Jinak, i když poněkud gnosticky řečeno, věčný ž. v současnosti se projevuje v *poznání Boha a toho, kterého poslal [J 17,3]. Kdo má tento ž., má vše [J 10,10].

Život matky, ženský, lůno, děloha [Gn 49,25; Jb 3,11; 31,15; Ž 22,11; 58,4; 139,14; Iz 46,3; Jr 1,5; 20,17; Oz 9,14 aj.]. »Od ž-a matky« = od početí [Ž 58,4; 71,6; Mt 19,12; L 1,15], od narození [Sk 3,2]. »Což otvírá ž. matky« [Ex 13,2; 34,19; Nu 3,12; 18,15; Ez 20,26; L 2,23] = prvorozený, prvorozenec. »Plod ž-a« = děti [Gn 30,2; Mi 6,7 a j.], potomstvo [Dt 7,13; 28,4.11; 30,9; Ž 132,11 a j.].

Život věčný. *Věčně, věčný. *Život.

Životně ve smyslu tělesně, osobně, sám býti přítomen [2S 17,11]. Č.

Živý. *Žíti.

Žízeň, žízniti. O přirozené ž-i, jakou pociťuje člověk v parném podnebí, po namáhavé práci a ve vyprahlé zemi, kde není vody [Ex 17,3; Sd 4,19; 15,18; Jb 24,11; Neh 9,15.20; Ž 107,5 a j.]. O pusté, rozpukané zemi nedostatkem vody se říká, že je to »žíznivá země« [Dt 8,15; Ž 63,2; Ez 19,13]. Jedno z posledních slov Ježíšových na kříži bylo »Žízním« [J 19,28]. »Vyjadřuje se jím, že Ježíš naplňuje obraz trpitele podle Ž 22,16« [J. B. Souček, Utrpení Páně, str. 212], snad i podle Ž 69,22, sotva však obrazně podle Ž 42,3; 63,2. O horečnaté fantasii žíznivého, jemuž se zdá, že pije, mluví Iz 29,8. Napojit žíznivého bylo pokládáno za lidskou i náboženskou povinnost [Iz 21,14], Dokonce ani nepříteli se nesměl odepříti nápoj [Gn 24,17n; Př 25,21; Mt 25,35n; Ř 12,20; sr. Mt 5,44]. *Studnice. Hlad a ž-ň jsou uvedeny jako příklad pro apoštolské utrpení při misijní práci [1K 4,11; 2K 11,27]. Podle Zj 7,16 [Iz 49,10] zmizí všecky pozemské strasti, mezi nimi hlad a ž-ň, až se uskuteční doba konečného vykoupení [sr. Iz 35,6n]. Ale tu už přechází výraz ž-ň v obrazný smysl.

V přeneseném smyslu se mluví o ž-ni po slově Božím, t. j. o marné touze slyšeti slova Hospodinova [Am 8,11], o živelné touze po Bohu a jeho *spravedlnosti [Ž 42,3; 63,2; sr. 143,6; Iz 55,1; Mt 5,6], kterou jen Bůh může, ale také chce ukojit [sr. Iz 41,18;.43,20; 44,3; 48,21; 49,9n; 55,1], po jeho spáse [J 7,37; Zj 21,6; 22,17]. Nežízniti v této souvislosti znamená dosáhnouti spásy jako daru Ježíše Krista [J 4,14; 6,35, sr. v. 53].

Podle Iz 32,6 nešlechetník [hebr. *nábál* = *blázen, Jb 2,10; Ž 14,1], který se odvrátil od pravé moudrosti, od bázně před Bohem, způsobuje svými scestnými řečmi o Bohu, že

žíznivý [po Bohu] zůstává nenapojen [sr. Iz 58,6n.10].

Někdy je ž-ň obrazem Božího trestu [Ž 107,33; Iz 5,13; 50,2; 65,13; Oz 2,3] a pekelných muk [L 16,24].

Žízniti. *Žízeň.

Žížala. Stč. výraz znamenal nejprve všeliký druh hmyzu, jak Kral. upozorňují v Poznámkách k Ex 8,21: »Míní tím slovem vosy, sršně, komáry, brouky rozličné a j.« Potom teprve označovalo toto slovo různé červy [dešťovky, ale i moly, červotoče, kožojedy, obaleče a všelijaké housenky], nakonec pak všecky lezoucí živočichy, zvláště plazy. Čtvrtou ranou egyptskou [Ex 8,20-32; Ž 78,45; 105,31] byly mouchy všeho druhu, jak správně podle Vulgáty má Kutnohorská bible z r. 1489. Jde asi o nějaký druh much, přenášející nákazu, ne-li dokonce o komáry, nosící malarii. *Směsice. Č.

Žlab, stč. = vše, co je po délce vyhloubeno, ale také výpad vody, kanál. V tomto posledním smyslu se mluví o ž-u ve 2S 5,8. Jde o podzemní kanál, kterým byla vedena voda do pevnosti. Tímto kanálem vnikli vojáci Davidovi do Jerusalema.

Žluč. Intensivně hořká tekutina, kterou vylučují játra do dvanácterníku za účelem trávení potravy [Jb 16,13; 20,25]. Hebr. výraz *m^e^rérá* nebo *m^e^rórá* znamená něco, »co je trpké«. Tak je Kral. překládají u Jb 13,26. Podle starověké představy byla ž. jedovatá a tvořila hadí jed [Jb 20,14]. V Pl 3,19 je slovem ž. přeložen hebr. výraz *rôš.* Je to označení hořkých, jedovatých bylin [viz Dt 32,32; Oz 10,4]. Obrazem hořkosti a jedovatosti je zde vyjádřena síla trápení [sr. Sk 8,23 a Žd 12,15 s Dt 29,18, kde odpadnutí od Boha je připodobněno hořkosti, jedovatosti, žlučovitosti].

Zvláštní je poznámka u Mt 27,34 o octu, smíšeném se ž-í, jenž byl podán Ježíši Kristu před ukřižováním. Podle Mk 15,23 to bylo víno s *mirrou. Výklad této poznámky nebývá jednoznačný. Obecně se má za to, že římský zvyk, podávati odsouzencům k smrti směs vína a různých aromatických látek, měl účel omamný, bolesti mírnící. Tak označovali směs vína s kadidlem nebo s myrhou rabíni v Talmudu [u Ž 60,5; Př 31,6] a řecký lékař Dioscorides Pedacius z Cilicie ve 2. stol. po Kr. za utišující prostředek. Avšak naproti tomu apokryfní kniha 1Mak 5,1 líčí, jak Ptolemaios Filopater dal své válečné slony napájeti vínem s kadidlem, aby je vydráždil k bojovnosti. Podobně římský novelista Appuleius [nar. 124 po Kr.] píše, že vína s myrhou bylo užíváno jako prostředku posilujícího a dráždivého [Metamorphoses VIII.]. Spíše se zdá, že římští vojáci při ukřižování měli v úmyslu rozjitřit bolesti umírání, než aby je zmírnili. Jinak by jistě podali některý opravdu omamný či jedovatý nápoj, jichž znali celou řadu. Ježíš však odpírá jakkoli otupit svůj cit a chce prožít bolesti hořké smrti až do konce. Zajímavé je zjištění konkrétních souvislostí těchto evangelijních míst s Mk 14,25n a s Př 31,4-7, jak je podává J. B. Souček v Utrpení Páně podle evangelií [str. 188n]. Matoušova pak zmínka o ž-i jako příměsi k vínu je ozvěnou Ž 69,22 jako jeho mesiášského naplnění. Žalmistův ocet [zkyslé víno?] a ž. jsou obrazem »vrcholné zloby nepřátel« [Souček]. Čtenář pašijí má být přiveden k jasnému pochopení, že se zde naplnilo Písmo. Č.

Žnec. *Žeň. *Žíti [žnu].

Žold, z němčiny. Řecký výraz *opsónion,* který je v NZ-ě překládán výrazem ž., náklad, odplata, je složen z podst. jména *opson* = vařený příkrm z masa [hovězí s rybou] a ze slovesa *óneisthai* = kupovati. Znamenalo původně peníze, za něž si voják kupoval masitý pokrm [chleba dostával], potom vojenský plat nebo plat vůbec. Vojenský ž. [L 3,14] činil v pozdějších dobách římské říše 10 assů denně [Tacitus, Annales 1,17], což se rovnalo jednomu denáru, nz denní mzdě dělníka [Mt 20,2]. V 2K 11,8 ap.Pavel míní ž-em podporu, kterou dostal od některých sborů, jež založil v Makedonii, takže nemusel vzít platu od korintských křesťanů [v. 9]. Č.

Žoldnéř, voják placený *žoldem [Mt 8,9; 27,27; L 7,8; J 19,2.23.34; Sk 12,6 aj.].

Žráč, nč. žrout [Dt 21,20; Př 23,20n; 28,7; Mt 11,19].*Ožralý.

Žváč, žvání, žváti, žvavost. Stč. žváti znamenalo původně žvýkati, kousati, přežvykovati, potom přeneseně mnoho mluviti, tlachati, breptati, žvaniti. Jb 11,3 překládá Hrozný »žvást«, t. j. chlubná řeč. Ž 94,4 překládá Zeman: »Dokud budou... prskat«, t. j. při chrlení proudu slov proti Bohu a jeho lidu. U Jr 23,32 jde o Boží odsudek mnohomluvných falešných proroků. Nz *spermologos* [Sk 17,18] znamená původně ptáka, který sbírá semínka, přeneseně v athénském slangu [podle Ramsaye] člověka, který sbírá kousky informací, vědomostí na tržišti a udává je jako svou vlastní moudrost a povrchně poučuje druhé; tedy plagiátora, myšlenkového parasita, zkrátka: mluvku, tlachala. Č.

D O P L Ň K Y

A

Abelský [2S 20,18], obyvatel Abel-Betmaacha. *Abel [zeměp.].

Adada. Jméno města v nejjižnější části území Judova [Joz 15,22]. Kde leželo, nevíme. Někteří badatelé se domnívají, že jde o chybný přepis jména *'Ar'ára* [hebr. *d* a *r* se snadno zaměňovaly]. Toto místo leželo asi 19 km jv od Bersabé. Sr. *Aroer, 2.

Adai [1Pa 6,41] = *Adaiáš, 2.

Adalius, hebr. *'adaljá,* *Adalia.

Adamatský, obyvatel místa *Adama [Gn 14,2.8].

Adar, str. 10, doplň odkazem *Adad.

Adassa [= nová]. Vesnice v nížině judské [Joz 15,37]. Nevíme přesně, kde ležela.

Achiezer [1Pa 12,3], *Ahiezer, 2.

Achiv [= jeho bratří], Ezd 8,17. Jiné překlady nepokládají výraz za vlastní jméno. Tlumočí: »Jak by měl mluviti k Iddovi, jeho bratřím Netinejským«.

Achochi, Achochitský, Achochský, potomek Benjaminity *Achoacha [Achochi = Achoach, 2S 23,9; 1Pa 11,12; 27,4; 2S 23,28; 1Pa 11,29].

Alebrž [Neh 6,16 a j.] = spíše, raději, naopak.

Alexander. Vedle A-a Velikého, uvedeného na str. 18, zná bible ještě 1. A-a, syna Šimona Cyrenenského [Mk 15,21];

2. A-a, člena velekněžské rodiny v Jerusalemě v době, kdy Petr a Jan byli vyslýcháni nejvyšší radou [Sk 4,6];

3. A-a, Žida, který se neúspěšně pokoušel promluvit při bouři v Efezu [Sk 19,33n];

4. A-a, který s Hymeneem byl vyloučen ze sboru pro rouhání [1Tm 1,20];

5. A-a kotláře [2Tm 4,14n], který mnoho zlého způsobil pisateli epištoly. Snad to byl Žid, který pocházel z Efezu, snad dokonce totožný s A-em z 1Tm 1,20.

Alva [Gn 36,40]. *Alja.

Alvan [= vysoký?], příslušník Horejských [Gn 36,23]. *Alian. Hebr. *jod* [j] a *vav* [v] byly snadno zaměňovány.

Amoreus *Amorejští.

An, stč. spojka = a + on; ale on; ana = a ona, ale ona; ano = a ono, ani = a oni.

Ano, anobrž = ba, dokonce, ba dokonce. Viz *Alebrž.

Araba. *Betaraba, 2.

Aralot [= předkožka], nějaký pahrbek [Joz 5,3], kde byli hromadně obřezáváni dospívající jinoši [sr. Bič I., s. 162].

Arbel. *Bet Arbel.

Arim, množ. č. hebr. výrazu *'îr* = město. Viz Karafiátův překlad Ez 25,9.

Aronovo pokolení, synové [1Pa 12,27; 27,17], ve smyslu Aronovci, t. j. kněží.

Assedim, opevněné město, patřící kmeni Neftalímovu [Joz 19,35]. Podle talmudu jde o Chattin, 8,5 km sz od Tiberiady.

Assedot Fazga. Kral. u Joz 13,20 oddělují A. a Fazga jako dvě místa; Karafiát má správně Asedot Fazga. Sr. Dt 3,17; 4,49. Jde o část pohoří Abarim poblíž sv konce Mrtvého moře. *Fazga.

Assur [hebr. *'ašûrí*], lid, patřící k panství Izbozetovu [2S 2,9]. Jejich území se vypočítává mezi Galádem a Jezreelem. Vulgáta a syrský překlad je jmenuje *Gessuri.

Asteratský [1Pa 11,44], domorodec z *Astarotu, 2.

Atmata [hebr. *chumtá* = místo ještěrek?], město v hornatině judské [Joz 15,54].

Augustův houf [Sk 27,1], císařská kohorta, snad jedna z pěti kohort [*Houf], jež ležely posádkou v Cesareji [*Cesarea].

Avim, město na území, přiděleném pokolení Benjaminovu [Joz 18,23], snad dnešní *Chirbet Chajján,* j. od *Hai.

Azarsusim [= vesnice koní], 1Pa 4,31. *Azarsusa.

B

Baalchanan [= Bál je milostiv], správce olivových a fíkových hájů Davidových [1Pa 27,28].

Baba. 1. Porodní bába. Pomoc při porodu byla poskytována již v nejstarších dobách staršími, zkušenými ženami. B. je uvedena při narození Benjamina [Gn 35,17], u porodu Fáresa a Záry [Gn 38,28] a zvlášť za útisku Izraelců v Egyptě [Ex 1,15n]. Farao žádá po b-ách, aby zabíjely izraelské pacholíky hned při narození. *Sefora a *Fua jsou uváděny výslovně. Jsou-li to zástupkyně stálé instituce nebo jsou-li tyto dvě jmenovány pro svou bohabojnost, nelze říci.

2. Stará žena, stařena [Za 8,4].

Bába. Babička Timoteova *Lois [2Tm 1,5].

Babský, stč. = příslušející starým ženám, lehkověrný. My dnes v témž smyslu říkáváme „dětinský“.

Babylonský plášť, doslovně z hebrejštiny ‚plášť Sinearský‘ [sr. Gn 11,2; 14,1; Iz 11,11]. Babylon ležel v ‚zemi Sinear‘ a byl proslulý tkaním různobarevných, drahocenných rouch s postavami lidí i zvířat.

Bahnivý, bahno. B-o a bláto jsou nejednou obrazem nesnází a nebezpečí, jež zapletávají člověka, znemožňují jeho pohyb a způsobují stále hlubší zabředání, takže nakonec není z nich vyváznutí [Ž 40,3; 69,3; Jr 38,22]. B-o a louže při Mrtvém moři, k nimž nepronikne potok, vycházející z chrámu [Ez 47,11], promění se v sůl. Prorok tím naznačuje, že oživující moc chrámové vody bude mít své meze.

Bakkabar, jeden z levitů, kteří se vrátili z babylonského zajetí [1Pa 9,15].

Bala, město na j. Judstva [Joz 19,3], snad totožné s Bála [Joz 15,29; 1Pa 4,29].

Bála [= paní]. Toto heslo na str. 57 doplň: 3. Město, lépe známé pod jménem Kariatjeharim [Joz 15,9]. — 4. Hora v Judstvu mezi Akaron a Jebnael [Joz 15,11].

Baladan. *Berodach-Baladan.

Bálanan [= Bál je milostiv, *Baalchanan], syn Achoborův, král Idumejský [Gn 36,38].

Balatber a jiná jména, začínající Bal-: *Bál 1—14.

Bálím, množ. č. hebr. *ba'al* [*Bál] označuje všecky možné druhy Bálů, na př. Melkarta z Tyru, Baal-šamím [Pán nebes] z Foinikie a Palmyry, Baal Sáfón z Ras Šamra a pod. [1S 7,4; 12,10].

Barevný. Barevné klobouky [Ez 23,15, Kral. zde podle Vulgáty] na hlavách Kaldejských jsou převislé čepice, vysoké turbany, jejichž bohaté vinutí přepadá volně v záhybech vzadu a po stranách hlavy. Kral. hebr. *t^e^bûlîm* odvozovali od slovesa *t-b-l* = namáčeti, barviti.

Barvený. Kral. text má při tomto slově zvláštnost, kterou nemá jiný překlad kromě latinské Vulgáty, totiž rčení *červec ‚dvakrát b.' [Ex 25,3n; Lv 14,4; Nu 4,8; 2S 1,24; Iz 1,18 a Pís 4,3 o *hedvábí]. V hebr. textu tento výraz není. Do Vulgáty se dostal nesprávným čtením hebr. výrazu *šánî* [= zářiti, o jasnosti červené barvy] za *šáná* [= opakovati, tedy opakovaná červeň, dvakrát barvená]. Z Vulgáty přes stč. text zůstalo rčení ‚dvakrát b.' i v Kralické, zvláště když Iz 1,18 zdůrazňoval význam protikladu: nápadnost a trvalost hříchu [červec dvakrát b.] proti jistotě Božího odpuštění, očištění od hříchu [bělost sněhu a vlny]. Č.

Bašebet [2S 23,8]. Plné jméno tohoto Davidova rytíře znělo podle kral. textu Jošeb Bašebet Tachmonský. Hebr. text je velmi porušen, jak je vidět z různých překladů. Reformační bible tlumočí »Tachmonský, který seděl na místě« nebo »Jošeb sedící na místě«. Nevíme, co toto označení znamenalo. Snad měl tento Tachmonský význačné místo vedle trůnu Davidova. 1Pa 11,11 mluví o Jasobamu, synu Chachmonovu [sr. 1Pa 12,6; 27,2]. Zdá se, že šlo o vůdce, který vynikl v bitvách.

Bašta je část opevnění, jež vybíhá z obvodu hradeb dopředu a má půdorys půlkruhu, trojúhelníku, čtverce nebo pětihranu. Nadstavbou ochozu se střechou nebo vysunutou předprsní se střílnami dostala často podobu *věže. B-y bývaly stanovištěm *strážných. Přeneseně znamená slovo b. něco pevného, spolehlivého, co poskytuje ochranu proti nepříteli [Ž 89,41]. Proroci mluví o svém postavení v lidu jako o předsunuté b-ě [Jr 6,27] a o sobě jako o stráženém na b-ě [Ab 2,1]. U Mi 4,8 je b. spolu s věží bravnou obrazem Jerusalema. Č.

Bazilišek. *Bazališek.

Bazlit (Bazlut), jeden z Netinejců, zakladatel rodu, jehož členové se vrátili ze zajetí babylonského [Neh 7,54; Ezd 2,52].

Bdíti, zdržovati se spánku, nespati, ponocovati, býti bedlivý, pečovati, starati se. Hebr. *'-v-r* znamená původně býti vzrušen, rozohněn [Pís 5,2]. Nejistý je smysl Mal 2,12, kde se mluví o ‚bdícím i odpovídajícím'. Zdá se, že tu původně jde o výraz z vojenského života. Bdící = vojenská stráž, odpovídající = ostatní mužstvo, tedy všichni příslušníci vojenského tábora. U Oz 7,4 snad má sloveso *'-v-r* význam rozhrabovati [popel; oheň]. Na ostatních místech kromě Ž 77,5 je užito hebr. výrazu *š-k-d* [= nocovati, býti vzhůru, b., Ž 102,8; 127,1], v přeneseném smyslu o ostražitosti, pozornosti na Boží zjevení [Př. 8,34; sr. Iz 29,10]; dbáti na něco, starati se, aby se něco stalo [Jr 1,12; 44,27]. V Ž 77,5 jde o překlad výrazu *š^e^múrá* [= oční víčko]: »Zdržoval jsi víčka mých očí [aby se nezavřely]«.

V NZ-ě jde převážně o přenesený význam souznačných sloves *agrypnein* a *grégorein* [= udržeti se při bdělosti, míti otevřené oči]. Snad i Mt 26.38.40n; Mk 14,34.37n mají na mysli nejen bdění v doslovném tělesném smyslu, nýbrž i pohotovost postihnout ráz a smysl chvíle [hodiny]. Zvláště v oddílech, kde jde o líčení posledních dnů a příchodu Ježíše Krista k soudu, ozývá se často *výzva:* »Bděte a modlete se«. Bdělost tu znamená stálou připravenost, napjatou pozornost a neúchylnou věrnost, neboť Syn člověka přijde v tu hodinu, které se nikdo nenaděje [Mt 24,42nn; Mk 13, 33nn.37; L 12,37]. Duchovní bdělost a naprostá střízlivost [neomámenost mysli, sr. 1Te 4,11n] jsou spojeny v 1Te 5,6n: věřící člověk musí být na stráži a střízlivý. Sr. 1Pt 5,8, kde je pořádek obrácený: střízlivost, bdělost. Sr. Mt 26,41; Mk 14,38. K vysvětlení výrazu b-i užívá Pavel jiných obrazů: být oblečen vírou a láskou jako pancířem, a nadějí ve spásu jako přilbou [1Te 5,8]. Bdít = státi u víře, zmužile si počínat, být silný [1K 16,13], být vytrvalý v modlitbě, t. j. být při ní pozorný, nerozptýlený [Ko 4,2], takže bdění »označuje celý postoj věřícího se zřetelem k přicházejícímu spasení«. Sr Ř 13,11; 1K 15,34; Zj 3,3; 16,15.

Někdy sloveso b. znamená pečlivou starost o duchovní stav druhých [Sk 20,31; Žd 13,17; Zj 3,2n].

Bedlivě, pilně, snažně, opravdově, starostlivě [Dt 4,9; Joz 22,3], přesně, důkladně [L 1,3]: ‚B. přemyšlovati' [1Pt 1,10] = toužiti, bádati. ‚B. se míti' [Iz 42,23] = dávati pozor. ‚B. souditi' [Jb 32,12] = dávati si pozor na někoho.

Bedlivý, bedliv býti, o tom, kdo bdí, je

bdělý, od stč. bedliti = *bdíti. Ve SZ-ě [Nu 18,3; Př 12,27; 21,5; Kaz 7,14] je v tom slově důraz na praktické bdělosti, tedy spíše dbalosti, pozornosti, opatrnosti, prozíravosti. V NZ-ě v Ef 6,18; 1Pt 4,8 a Zj 3,2 jde o duchovní bdělost na modlitbách a ve sborové práci. V pastorálních epištolách překládají Kral. výrazem b-ý řec. slovo, značící střídmost, střízlivost. Jde tu nejen o střídmost v pití, ale o celkovou životní a mravní střízlivost biskupů [1Tm 3,2] a kazatelů evangelia [2Tm 4,5]. Viz též 1Tm 3,11 a Tt 2,2, kde je tentýž výraz o ženách diakonů a starších přeložen ‚středmý', ‚střízlivý'. Č.

Bědovati, stč. ve smyslu dělati bídným, nuziti, ochuzovati [Ž 94,5]. Pasivní b. se = bídně být živ, trápiti se [Kaz 1,13]. Č.

Běhati [před někým]. Před panovníky a vysokými hodnostáři na cestách běžel jeden [1S 8,11; 2Kr 18,46] nebo více běžců [50 v případu Absolona 2S 15,1 a Adoniáše, 1Kr 1,5], kteří uvolňovali cestu a ohlašovali příchod svých pánů. Běžci byli nejspíše členy panovníkovy osobní stráže [1Kr 14,27, kde Kral. místo o běžci mluví o *drabantovi]. Č.

Ve smyslu obíhati v Ž 59,7.15. Hebr. *'-z-l* u Jr 2,36 znamená původně točiti [se], odkutáleti se, přeneseně: odbíhati, potulovati se. Prorok tu myslí na rychle se měnící politiku Judstva a kolísání mezi Assyrií a Egyptem [sr. v. 18]. Pro proroky je to běhání za cizími božstvy [Jr 3,13], za *frejíři [Oz 2,7]. Jl popisuje Boží soud nad Judou jako vpád nezměrného množství *kobylek, jež zlezou zdi jako nepřátelské vojsko [Jl 2,7], budou běhati po hradbách, vnikati do domů a t. p. [Jl 2,9]. Jiná známka Božího soudu podle Am 8,12 bude marné běhání za slovem Hospodinovým, jehož bude takový nedostatek, že se lidé budou potulovat křížem krážem po celé zemi, aby je někde zaslechli, ale nic nenajdou.

Řecké *peritrechein* znamená proběhati, zběhati [Mk 6,55], řecké *syntrechein* v 1Pt 4,4 běhati s někým. Viz Žilkův překlad. N.

Bélitská čeleď [Nu 26,38] *Béla, 2.

Bělmo [Lv 21,20], bílý zákal oční rohovky. Byl vedle jiných tělesných vad důvodem, aby kněz nebyl připuštěn k oběti. Č.

Bělná mouka, nejjemnější mouka pšeničná [běl], užívaná v kultu [Gn 18,6; Ex 29,2; Lv 2,1; 6,15; Ez 46,14 a j.] a v bohatých domácnostech k výrobě pečiva [1Kr 4,22; 2Kr 7,1.16.18; Ez 16,13.19 a j.]. *Oběť.

Bělost. Vystouplé bílé skvrny na těle, střídající se s živým masem, byly známkou malomocenství [Lv 13,9nn]. Jestliže však se tato b. rozšířila po celém těle, takže nebylo nikde živé maso, pokládalo se ‚malomocenství' za neškodné a člověk jím stižený byl prohlášen za kulticky čistého [Lv 13,12—17]. B. po spálenině se leskla [Kral. ‚b. lsknutá'], takže ji kněz mohl rozeznat od malomocenství.

Bělostkvoucí [nč. běloskvoucí], bíle, stříbřitě se skvějící. O vlně [Ez 27,18], o rouchu [Sk 10,30; Zj 15,6], o oblaku [Zj 14,14].

Bén [= syn]. Levita [1Pa 15,18]. Ale V 1Pa 15,20n toto jméno chybí, ač jde zřejmě o výpočet týchž osob.

Benejakan. *Jákan.

Beran. *Beránek. *Ovce. *Skopec.

Berienský [Sk 20,4] *Berie.

Berietský, příslušník rodu Beriova [*Beria, 1. Nu 25,45].

Berotský, obyvatel *Berotu [Neh 7,29].

Betazmavetský, obyvatel nebo rodák z Azmavet [Neh 7,28]. *A.zmavet, 5.

Betbalmeon [= dům Bále Meonského, *Bál, zeměp., 10], starobylé amorejské město na hranicích území Moabitů [Joz 13,17]. U Jr 48,23 je nazýváno Betmeon. Zbořeniny města byly nalezeny v dnešním *Ma'în,* asi 6 km jz od Medeby.

Betchanan, plným jménem Elon Betchanan, město na území pokolení Danova [1Kr 4,9], snad totožné s *Elon, 4.

Betjesimotský [Ez 25,9], obyvatel města *Betsimot.

Betmeon. *Betbalmeon.

Betrafa [= dům Rafův nebo dům obra], syn Estona z pokolení Judova anebo město, jehož obyvatelé patřili k rodině Estonově [1Pa 4,12].

Betuel [= dům Boží], město, patřící Simeonovcům [1Pa 4,30], nazývané u Joz 19,4 *Betul, v 1S 30,27 *Bethel, 2. Snad dnešní *Chirbet er-Rás.*

Bezaleel [Ezd 10,30]. *Bezeleel, 2.

Bezbožně činiti, chovati se a pod. Ve SZ-ě jde o překlad kořene *r-š-'*, který označuje původně vše, co působí zmatek, odchylku od normy, co tedy je špatné, nespravedlivé. V tom smyslu se mluví o pokladech nespravedlivě nabytých [Př 10,2, sr. Mi 6,10, kde se týmž hebr. výrazem mluví o ‚nespravedlivých pokladech']. Sr. Př 16,12 ;Dn 11,32. Ale podobně jako v češtině, tak i v hebrejštině kořen *r-š-'* označuje jednání, jež nebere ohled na Boha anebo znamená zpronevěření se Bohu. Sr. Ž 18,22; 2S 22,22; 1Kr 8,47; 2Pa 6,37; 20,35; Dn 9,15. *Bezbožný. *Hřích.

Bezbožník, bezbožnost. Ve SZ-ě je tak překládán kořen *r-š-'*. *Bezbožně, *Bezbožný, *Hřích. Zvláště v žalmech se mluví mnoho o b-u. Je to označení člověka, který neuznává Zákon Hospodinův za měřítko mravního a náboženského života, tedy od Zákona odpadlého Izraelce anebo pohana, jenž se nepřátelsky staví proti vyvolenému ‚lidu Zákona'. Je to odpůrce *chudého [Ž 10,2] a *spravedlivého [Ž 37,12.32; sr. Př 24,15]; má vysoko svůj nos [doslovně z hebrejštiny v Ž 10,4], honosí se choutkami své duše [Ž 10,3], ale žalmista je přesvědčen, že takový člověk se zaplete v díle svých vlastních rukou [Ž 9,17], že ho zahubí vlastní zloba [Jb 35,8; Ž 34,22, sr. Př 5,22; 11,5; 21,7; Oz 10,13], nehledě k Božím trestům [Ž 3,8; 11,6; 37,10—38; Př 10,25 a j.]. B-ost, bláznovství, nemoudrost, nesmyslnost jsou SZ-u souznačné pojmy [Kaz 7,25. Někdy znamená b-ost také nespravedlnost, zejména

sociální [viz Iz 58,6]. Hospodin si ústy prorokovými stěžuje, že Jerusalem změnil jeho soudy v b-ost více než pohané [Ez 5,6; sr. 7,11; Kaz 3,16]. Ale Bohu záleží na tom, aby se b-ík odvrátil od své b-osti [Ez 18,23.27; 33,19], a vyzývá proroka, aby vynaložil všecko své umě ní na vyvedení bezbožného Izraele na cestu spravedlnosti. Jestliže tak prorok neučiní, bude jej Bůh činit odpovědným za smrt b-íka [Ez 3,17—21; sr. 33,11—16]. Jednou však bude b-ost Izraelova vynesena ze země nadobro [Za 5,6-11].

V NZ-ě jde 2Te 2,8 o překlad řeckého *anomos* [doslova = bezzákonný], jinde jde o překlad výrazů *asebés* [Ř 4,5; 2Pt 2,5], *asebein* [2Pt 2,6], *asebeia* [Ř 1,18 a j.]. I v těchto výrazech jde původně o protiklad toho, co je správné, co může obstát před soudem; v náboženském smyslu tyto výrazy označují to, co neobstojí před Božím úsudkem a co je provinění m, vzpourou proti Bohu, odpadnutím od něho a nedostatkem úcty před ním. Příkladem toho, jak se Boží hněv zřejmě projevuje proti takovému počínání [Ř 1,18; Ju 15], je pisateli 2Pt 2,5n potopa světa. Ale v NZ-ě je zdůrazněna sz myšlenka Ezechielova, že Bůh ospravedlňuje b-íka, když v něho upřímně uvěří [Ř 4,5]. Spasitelná milost Boží se zjevila v Kristu právě proto, aby nás vychovávala odříci se b-osti a světské žádostivosti a k životu rozvážnému, spravedlivému a zbožnému [Tt 2,12]. 2Tm 2,16 varuje před slovíčkářským hašteřením. Lidé, kteří se tomuto slovíčkaření oddávají, víc a více se přibližují k odpadu od Boha [Kral. »b-osti«]. Neboť podporují ješitnost, vzrušují posluchače, vzbuzují odpor, vyvolávají stranické vášně, což vše narušuje pravou úctu k Bohu. Je to rakovina [doslovně: gan-gréna, sněť] na těle církve.

Bezcestný [Jb 12,24; Ž 107,40] ve spojení s pouští [sr. Gn 1,2; Jr 4,23] značí stav dokonalého zmatku lidí, kteří propadli Božímu soudu. Č.

Bezděčný, bezděk, bezděky. Tyto výrazy mají původ v stč. slově dieka = dík, libost, dobrá vůle. Tvar bez dieky, bezděky znamená bez libosti, nedobrovolně, vynuceně. K 1K 9,17; 2K 9,5; Fm 14; 1Pt 5,2 viz Žilkův překlad. Č.

Bezdušný, o hudebních nástrojích ve významu bez duše, neživý [1K 14,7]. Č.

Bezer. Do tohoto hesla na str. 71b vsuň větu: »Snad také jméno města. *Bozra, 2.

Bezhrdlí, stč. = násilná smrt [1S 25,29].

Bezpečně, -ý, -ost, bez péče = bez starosti, beze strachu [1K 16,10], bez obav, že se něco nepříjemného stane; bezstarostný; bezstarostnost, zabezpečenost [Jb 5,24; 12,6; 21,9; Iz 32,18]. O b-ém bydlení [Lv 25,18n; Dt 12,10; 1S 12,11; Př 1,33; Jr 23,6; 33,16 a j.], spánku [Jb 11,18], odpočívání [Iz 14,30] a pod. O lehkomyslné bezstarostnosti Sd 18,7; Iz 32,9nn; 1Te 5,3. U Dn 11,24 má slovo b-ě význam »v čas pokoje, uprostřed míru« [sr. Dn 8,25]. »Postavit v b-osti« [Ž 12,6] = udělit spásu, poskytnout pomoc, záchranu. »Býti b-en« v Ž 91,4 = najíti útočiště, u Dn 11,8 obstáti před někým, odporovat někomu. »Uči-niti b-ým« [Mt 28,14] = zbaviti obav, starostí. V 1S 23,14; 24,1.23 jde o vrcholek hory jako útočiště nebo o opevněné místo [sr. Sd 6,2; 1Pa 12,8.16; Jr 48,41, kde je totéž hebr. slovo přeloženo výrazem pevnost]. V Ž 59,2; 69,30 jde o překlad slovesa *s-g-b* [= býti vysoký, nedostupný] ve smyslu postaviti na vysoké místo, jež skýtalo bezpečí pro svou nedostupnost. Smysl Př 27,6 je ten, že rány od přítele jsou podníceny věrností [hebr. text mluví o » věrných « ranách] a opravdovou příchylností [sr. Ž 141,5], kdežto nepřítel nešetří polibky, aby oklamal. LXX překládá: »Jest více důvěřovati ranám přítelovým než dobrovolným [štědrým] polibkům nepřítele«. Kraličtí překládají výrazy b-ě, b-ý, b-ost nejméně 10 různých hebr. kořenů.

Ve F 3,1 je tak přeloženo řecké *asfalés* [= pevný, spolehlivý, sr. Žd 6,19, kde je užito téhož výrazu o spolehlivosti kotvy duše]. »Vám však to bezpečné jest« = vám to však dodá jistoty [Škrabal]. V 1J 4,17 b-é doufání = řecké *parrésia* [= otevřenost, na př. v řeči, jež nic nezamlčuje; radostná důvěra].

Bezpráví, bezprávně sr. Jb 16,17; Ž 55,10; Iz 60,18; Ez 28,16. Místo »Kral. dopouští se bezpráví« Př 26,6 jest správněji přeložiti : »musí píti bezpráví«, bude potrestán [sr. Jb 15,16; 34,7]. U Abk 1,3.13 jde o namáhavou práci, utrpení, neštěstí, u Ez 18,18 o utiskování chudých, u Jr 51,24 o zlé všeho druhu. Ž 35,19 mluví o nepřátelství pro lživou příčinu, tedy o nenávisti bez příčiny. Ve SZ-ě je v hebrejštině užito čtyř různých výrazů. Také v NZ-ě je užito čtyř různých řeckých výrazů.

Bezstoudně, Ju 12 o účasti nevěřících na hodech lásky. Řecký výraz znamená »bez bázně«, totiž bez bázně před Bohem, pak ovšem: beze studu, nestydatě. Č.

Bezživotí hledati = usilovati o něčí smrt, duši.

Běžeti. *Běhati. »B. v poselství« [2S 18,26] = přinášeti dobrou zprávu. Obrazně o běhu cestou Božích přikázání, t. j. o usilovném, energickém plnění vůle Boží [Ž 119,32], o spěchu Božího slova, aby se vtělilo ve skutečnost [Ž 147,15, sr. Jr 1,12], o nedočkavosti vykonat zlé [Př 1,16; 6,18; Iz 59,7, sr. Ř 3,15] a pod.

Ap. Pavel přirovnává život věřícího k úsilí běžců na závodišti [1K 9,24nn, sr. Ga 2,2; 5,7; F 2,16; 3,12.14; 2Tm 4,7n], kteří se plně soustřeďují na cíl. V poněkud jiné souvislosti praví Pavel v Ř 9,16, že nezáleží na něčí vůli nebo na něčím běhu o závod, nýbrž na Božím smilování, aby dokázal, že Bůh vyvoluje nikoli podle skutků, ale podle své svrchované milostivé vůle.

Běžeti se [Gn 31,10] = říjeti.

Běžný, platný; to, co je v obyčeji, v oběhu [Gn 23,16].

Bičík. *Bič. *Důtky. *Štír,

Bíliti. V přeneseném smyslu o zkouškách, které přijdou na lid Boží [Dn 11,35; 12,10]. *Bělič.

Bití, rány [Př 18,6 doslovně: »Ústa jeho volají po ranách«], zlé nakládání [Jr 6,7]. *Zbití. V přeneseném smyslu o b., jež zasahuje vnitřnosti, t. j. celého člověka po duševní a duchovní stránce [Př 20,30]. Myslí se tu na výčitky svědomí, výstrahy a káráni, jež zasahují srdce.

Bíti, udeřiti [Mk 14,27], tlouci, mlátiti [Ex 5,14 aj.]; zabíjeti, pobíjeti [Gn 8,21 aj.]; způsobiti porážku [2S 23,10; 24,17; Ez 9,7] v bitvě [Joz 10,10.20.26 a j.]. »B. po zadu« [Joz 10,19] = odříznouti, pobíti zadní houf vojska [sr. Dt 25,18]. V obrazném smyslu o postižení Božími tresty [suchem, Am 4,9; Ag 2,18; zátopami, Am 6,11; divy a ranami, Ex 3,20; 12,23.27 a j.] a kázní [Jr 2,30; 14,19]. »B. holí úst svých« [Iz 11,4; sr. Zj 1,16] = zničiti pouhým výrokem [sr. Iz 29,20 a 2Te 2,8]. Také o slunci, které bije, praží svými paprsky [Jon 4,8; sr. Ž 121,6; Iz 49,10; Oz 9,16; Zj 7,16].

Bíti se v bedra [= kyčle, stehna] na znamení smutku [Jr 31,19; Ez 21,12]. »B. se v *prsy« [L 18,13] na znamení pokání.

Bitva. *Válčení.

Bláto, *bahno, rozmočený prach [2S 22,43 = Ž 18,43; Jb 41,21 (v překladu Hrozného : »Jako mlátička se rozprostře do b-a«); Ž 40,3; 69,15; Iz 57,20; Jr 38,6; Mi 7,10; Za 10,5 a j.], často jako obraz něčeho bezcenného [Jb 27,16; Iz 10,6; 41,25; Za 9,3]; hrnčířská hlína [Jb 33,6]. Hrozný překládá Jb 13,12: »Hliněná opevnění jsou opevnění vaše«. Hebr. *'abtît,* jež Kral. u Ab 2,6 překládají výrazem »husté b-o«, znamená podle některých zástavu, to, co je zastaveno. Heger překládá: »Na jak dlouho jenom u sebe shromažďuje i věci zastavené ?«

To, že Ježíš v sobotu plivl na zem a udělal ze sliny a prachu kaši [slina i b-o byly pokládány některými starověkými lékaři za léčivé] a přiložil na oči slepého, považovali farizeové za rušení soboty [J 9,6.11.14n]. »Kaliště b-a« [2Pt 2,22] = louže, kalužina.

Blaze, gratulační formule, jež prohlašuje někoho za šťastného, požehnaného [Iz 32,20; L 12,37]. *Blahoslavený. *Blahoslaviti.

Bláznice, stč. = bláznivá žena [Př 14,1]. *Blázen. *Blázniti.

Blázniti, bláznívati. Kral. tak ve SZ-ě překládají tři hebr. kořeny: *h-l-l* [= býti nerozumný, pošetilý, chlubný] v Ž 75,5; Kaz 2,2; Jr 25,16, *n-b-l* [= jednati jako *blázen, který se vychloubá, povyšuje] v Př '30,32 [sr. Nu 16,3], a *š-g-'* [= zuřiti, řáditi, počínati si jako šílenec] v 1S 21,15. Jr 50,38 mluví v pův. textu o »Děsích« [Kral. modly, v Poznámkách »Strašidla«; hebr. *'emîm*] jimiž se dávají modláři obalamucovat, na něž bláhově spoléhají a nad nimiž jásají [Kral. »bláznívají«]. Sloveso *h-l-l,* jehož je tu užito, může míti všecky tři uvedené významy.

Řeckého slovesa *mainesthai* [= zuřiti; býti u vytržení mysli, býti omámen, posedlý] je užito v NZ-ě vždy v souvislosti s něčím neuvěřitelným, co se nevěřícímu jeví jako bláznění. Tak se učedníci domnívali, že se Ródé zbláznila, když přinesla zprávu o zázračném zachránění Petrově z vězení [Sk 12,15]. Podobně se nevěřícím muselo jeviti mluvení *jazyky jako bláznění [1K 14,23]. Poselství Ježíšovo, v němž jasně ukazuje na Boha jako svého Otce ve zvláštním slova smyslu [J 10,15nn], rozdvojilo Židy: ti, kteří mu pro nevěru nerozuměli, prohlašovali, že má ďábelství a blázní [J 10,20]. Podobně Pavlova zvěst o vzkříšení připadala Festovi, který se nechtěl podvolit důsledkům tohoto poselství o Kristu, jako bláznovství, způsobené mnohým přemýšlením o nejhlubších tajemstvích a mnohým věděním [Sk 26,24n]. Neboť nevěřící stojí před těmito zjevy a projevy Božího ducha naprosto bezradně.

Bláznivě se dopustiti něčeho = nerozumně si počínati, Nu 12,11, sr. Jr 5,4; b-ě učiniti [1S 13,13; 2S 24,10; 1Pa 21,8; 2Pa 16,9] = prohřešiti se, jednati pošetile [1S 26,21]. Při tom je příznačné, že 1Pa 21,8 uvádí bláznivé jednání v souvislost s ponoukáním satanovým [1Pa 21,1]. *Blázen. *Bláznivý.

Bláznivý, bláznový. Tak překládají Kral. ve SZ-ě 6 hebr. kořenů, z nichž *n-b-l* označuje opak rozumnosti a moudrosti, jež spočívá v úctě a v poslušnosti Boha [Dt 32,6.21; Jb 2,10; Ž 74,18; Ez 13,3]. Co se tímto výrazem myslí, je jasně vyjádřeno v Ž 14,1; 53,2 a zvláště u Iz 32,5n, kde Kral. hebr. *nábál* překládají výrazem »nešlechetný«. Míněn je člověk, který svévolně přerušil spojení s Bohem a jiné uvádí do podobné neodpovědnosti. Hebr. *'^{e}vîl* označuje především toho, komu se něčeho nedostává, zvláště poznání Boha [Jr 4,22], potom člověka zlého [Př 10,10; 29,9] neodpovědného [Za 11,15n]. Hebr. *k^{e}sîl, k^{e}sîlût* znamená drzý, vzdorný, neschopný, nemoudrý, hloupý; hloupost [Př 9,13]. Ale i tyto výrazy mají náboženské a mravní podbarvení v Př 10,1; 14,7.24; 15,20; 19,13; 21,20. Obrat *ch^{a}sar léb* [= jemuž se nedostává srdce] označuje člověka nerozumného [Př 7,7; 9,4.16; 17,18]. Hebr. *h-l-l* [viz *Blázniti] má na mysli lidi chlubné, zpupné, pošetilé [Ž 5,6; 73,3], podobně i hebr. *s-k-l* u Jr 5,21n, kde je obzvlášť patrno, že nejde jen o nedostatek rozumu, nýbrž o nedostatek pravého poznání a uznání Boha a tím i nedostatek přiznání k němu [sr. Ž 94,8]. Být b-ivý znamená být zatvrzelý: mít oči a nevidět, mít uši a neslyšet, zkrátka: odvrátit se a odpadnout od Boha.

U Jb 5,13 je hebr. *m-h-r* [= míti naspěch; ztratiti rozvahu; býti přemožen] přeloženo výrazem bláznový [stč. = pošetilý]. Hrozný tlumočí: »Lstivé lapí v jejich vlastní lstivosti, takže se rada záludných zvrátí«.

Řecké *móros* v NZ-ě je překládáno výrazy *blázen [Mt 5,22; 7,26; 23,17; 1K 3,18; 4,10],

bláznivý [Mt 25,2.3.8; 1K 1,27; 2Tm 2,23] a *bláznovství [1K 1,25]. Původně znamenalo duševní i tělesný nedostatek, lenivost, unavenost a mdlobu člověka, do jehož myšlení a činů nelze rozumem proniknout, konečně i porušenost mysli. V podobenství o pannách u Mt 25,2n.8 je označeno pět z nich za b-é, protože byly pro svou pošetilou sebejistotu nepřipraveny na příchod ženichův. Podobně se mluví o člověku, který sice slyší slova Ježíšova, ale neplní je, jako o staviteli-bláznu, který vystavěl svůj dům na písku a tak nezajistil proti přívalům [= poslednímu soudu, Mt 7,24nn].

Ve 2Tm 2,23 [sr. Tt 3,9], jde o slovíčkářské hádky, jak se vyskytovaly v synagogách [sr. Mt 23,16nn; Mk 7,13; 12,18-27] a v křesťanských sborech, stojících pod vlivem gnosticismu [sr. 1Tm 1,4; 6,4n. *Poznání, str. 708. *Rod, str. 784[b]. *Umění, str. 1045]. Myslí se tím na starokřesťanské bludaře a způsob jejich myšlení, jež nemá nic společného s křesťanským učením o spáse a je nadto nebezpečné pro křesťanskou pospolitost, protože vyvolává svá ry. V Ef 5,4 jde o hříchy jazyka: prázdné tlachání [řecky *mórologia,* Kral. »bláznové mluvení«] a vtipkování [sr. 1Tm 1,6; 6,20]. Snad se tu myslí na oplzlé, pošetilé řeči, možná však, že i zde jde o narážku na bludařské učení [sr. Ef 5,6] jako ve 2Tm 2,23.

Podle 1K 1,27 nebral Bůh při svém vyvolení ohled na to, co u světa platí za moudrost [vyšší vzdělání a vyšší společenské postavení], nýbrž vyvolil ty, kteří se lidem zdáli být blázniví, pošetilí. Boží vyvolení nedbá na lidská měřítka a dělidla a také neužívá k přesvědčování člověka, byť sebemoudřejšího, lidské logiky, nýbrž b-ového kázání o kříži Kristově 1K 1,21]. Ukřižovaný Kristus je totiž pro Židy pohoršení, pro pohany pošetilost [Kral. »bláznovství«], odporující nejen vkusu — mluvit o ohavné smrti na kříži ve slušné společnosti bylo pokládáno za netaktní —, ale i rozumu. [Viz J. B. Součkův Výklad 1K, str. 22n]. Není divu, že ti, kteří uvěřili v ukřižovaného a zmrtvýchvstalého Krista, jeví se lidské moudrosti jako pošetilci, blázni. *Bláznovství Boží.

Bláznovství. Vedle výrazů, uvedených v heslech *Blázniti, *Bláznivý překládají Kral. slovem b. také *'ivvelet* [viz *'ĕvîl* v hesle *Bláznivý] = nemoudrost především v náboženském slova smyslu [Ž 38,6 a hlavně v Př, na př. 5,23; 12,23; 14,24].

V NZ-ě je užito slova *mória* [o kříži Kristově v 1K 1,18.23.25; 2,14; o moudrosti světa, 1K 3,19] a slovesa *mórainein* [= proměniti v pošetilost, 1K 1,20]. Řecké *afrosyné* [Mk 7,22] znamená nemoudrost, nerozumnost ve smyslu nedostatku mravně náboženského poznání, zatemnělosti svědomí, lehkomyslnosti. LXX tak překládá hebr. *ba'ar [= zvíře;* tělesný, neduchovní člověk, člověk bez ducha]. Řecké *léros* = blouznění, fraška, hloupé žvanění [L 24,11]. Řecké *mania* = šílenství [Sk 26,24].

Blízko, blízký, poblíž, u něčeho: zeměpisně a prostorově, na př. Gn 19,20; Dt 11,30 a j.; časově, na př. Iz 13,6; Jr 48,16 a j. Izraeli bylo připomínáno, že Bůh je mu b-o, kdykoli na něho zavolá v modlitbě [Dt 4,7; Ž 145,18; Iz 50,8]. Jeho blízkost mu byla patrná na jeho předivných skutcích [Ž 75,2]. Jeho slovo není něčím skrytým nebo vzdáleným. Bůh je zjevil, takže je tak b-o, že je mohou opakovat svými ústy a hovořit a uvažovat o něm [Dt 30,11-14; sr. Iz 45,19; Ř 10,6nn]. Boží spása je b-á těm, kteří se ho bojí [Ž 85,10]. Na druhé straně si modlitebník přeje, aby jeho slova byla b-á Hospodinu [1Kr 8,59], t. j. aby je Hospodin slyšel a vyslyšel. Iz 55,6 vyzývá Izraele, aby vzýval Hospodina, pokudž jest b-o, neboť může přijít čas, kdy se skryje. Izrael se přibližoval k Bohu v kultu [*Přibližiti se], ale byl si vědom svatosti Hospodinovy [Nu 17,13]. Některým lidem je Bůh b-o rtům, t. j. mají ho plná ústa, ale srdci svými jsou daleko od něho [Jr 12,2]. Neboť Bůh je b-o jen těm, kteří jsou zkroušeného srdce [Ž 34,19]. Ti, kteří mu chtějí býti b-o bez proměny svého srdce, přivolávají na sebe jen Boží soud [Iz 58,2nn]. Neboť b-ost Boží znamená také b-ost jeho soudů, bezprostřední b-ost dne Hospodinova [Dt 32,35; Iz 13,6 aj.].

Obrat »přišli z b-a« o bozích v Dt 32,17 znamená, že tito bohové byli teprve nedávno objeveni a vymyšleni. Věta »Zdali jsem já Bůh jen z b-a« [Jr 23,23] naznačuje, že Bůh svým pohledem i zásahem člověka všude najde [sr. Ž 139,7-12; Jb 22,12nn]. Obrat »b-ý i daleký« [Est 9,20; Iz 57,19; a j.] = všichni.

Někdy má výraz b-ý význam příbuzný, nejbližší soused, přítel [Ex 12,4; Lv 21,3; 25,25; a j.]; první po králi [Est 1,14]. Poněkud nejasný je význam výrazu b-ý u Ez 23,5.12. Může znamenat soused, ač Assyřané nebyli přímými sousedy Izraelců, nebo duchovně příbuzný, anebo prostě toho, kdo se »přiblížil«, »přistoupil«, obcoval s někým ve smyslu podobném jako v Gn 20,4; Ez 18,6; Lv 20,16 [sr. 2Kr 15,20; Oz 5,13; 7,11]. Prof. Cornill při změně jedné souhlásky v hebr. slově čte »proslavený«, pražský prof. Šanda čte »bojovný«.

V NZ-ě se užívá výrazů b-o, b-ý *Přiblížiti se] velmi často k označení toho, že zaslíbené království Boží stojí bezprostředně přede dveřmi, nebo k označení jistoty, že se už plní zaslíbení Ježíšova a počíná věčný život [Mt 24,32n; Mk 13,28n; L 21,30n]. A poněvadž smrt Ježíšova byla znamením průlomu království Božího do tohoto světa, mívá výraz b-o v této souvislosti smysl eschatologický [Mt 26,18; Mk 14,42; sr. L 19,11; F 4,5]. Smrt a vzkříšení Ježíše Krista dává Pavlovi jistotu, že y jeho kázání je b-o Kristus jako slovo [Ř 10,8]. V Kristu se stali i věřící pohané b-ými Bohu a mají podíl na eschatologické skutečnosti Kristova království [Ef 2,13.17]. O zemi, která přese všechen životodárný déšť nedává žádnou úrodu, praví se v Žd 6,8, že je b-á zlořečení, t. j. že propadla Božímu soudu. Sr. Žd 8,13. Ve Zj 1,3; 22,10 je výraz »čas b-o

jest« označení bezprostřední b-osti království Božího, proměny věku, příchodu nového světa [sr. L 21,8]. *Blíže.

Blíže. V Ř 13,11 praví Pavel, že nyní jest nám blíže spasení, nežli když jsme uvěřili. Plná spása je i pro věřícího stále věcí budoucnosti. Den se sice přiblížil, ale noc plně ještě nepominula. Každým dnem však se vzdálenost Kristova příchodu zkracuje. Proto je třeba překonat veškeru ospalost a obléci se v odění světla.

Blížiti se. *Blízko, -ý. *Přiblížiti se.

Blouditi, ztratiti cestu a choditi sem a tam [o člověku, Gn 37,15; Ž 107,4.40; Žd 11,38; ozvířeti, stádu, Ex 23,4; Dt 22,1; Ž 119,176; Jr 50,6; Ez 34,6], potáceti se v opilosti [Jb 12,25; Iz 19,14; 28,7], sejíti s cesty, odchýliti se, na př. od Božích příkazů [Ž 119,10.21], s cesty rozumnosti [Př 21,16], od Hospodina [Ez 14,11; 44,10; 48,11], což vždycky znamená bloudění srdcem [Ž 95,10, sr. Žd 3,10] a duchem [Iz 29,24]. Někdy b. znamená neúmyslně, nevědomky se proviniti [hebr. *š-g-g* a *š-g-h*], např. Jb 12,16; Ž 119,67 [sr. Lv 5,18; Nu 15,28, kde je v hebr. užito téhož slovesa], zvl. o t. zv. hříších, zaviněných slabostí člověka [1S 26,21; Jb 6,24; Př 5,23; Iz 28 7; Ez 34,6]; býti lehkomyslný, nedbalý [2Pa 29,11] a pod. K nz výskytům viz heslo *Blud.

Bludař. *Blud.

Bludný, vedoucí k zabloudění, klamavý, lživý [Ž 119,104.128, sr. 1Tm 4,1; Jk 5,20]. Hejčl překládá ve 2K 6,8 »svůdce«.

Blyštěti se, lesknouti se, třpytiti se [Jb 18,5; 39,23; Ez 1,7; 21,10.15.28].

Bodení, stč. = bodnutí. J 20,25: jizva.

Bodnouti, probodnouti [Za 12,10; J 19,37; Zj 1,7]. Ž 73,21 o bodání v ledvinách jako obrazu roztrpčeného nitra.

Bodnouti se, doslovně z hebrejštiny: dělati si zářezy na znamení smutku [1Kr 18,28].

Bodoucí, bodající. *Bodláčí.

Bohatý. *Boháč. *Bohatství. Nesnadný je překlad a výklad Iz 53,9. Hebr. '*ášîr* sice znamená b., ale už Kral. v Poznámkách kladou rovnítko mezi bezbožný a b. Jisto je, že v obou polovinách první části verše jde o lidi téže mravní hodnoty. B. by tu znamenal člověka, který vydíráním a podvodem zbohatl a jehož hrob byl vykořisťovanými chudáky proklínán. Mezi takovými byl pochován trpící Služebník Hospodinův. Prof. Böttcher, Orelli a j. pouhým rozdělením hebr. souhlásek docházejí k závěru, že se má čísti místo b. »činitelé zla«, a překládají: »Hrob mu byl vykázán mezi zločinci, náhrobek s lidmi ničemnými, ačkoli nepravosti neučinil«. Izraelec byl velmi citlivý na takové potupení [sr. Jr 26,22]. »Být v Bohu b.« [L 12,21] = být bohat pro Boha, před Bohem, v Božích očích [Ab 2,9; Mt 6,19nn.33; Jk 2,5]. O Bohu se praví, že je b., štědrý ke všechněm, kdo jej vzývají [Ř 10,12], že je b. na milosrdenství [Ef 2,4].

Bohdá, stč. = »Bůh dá«, po vůli Boží [Ř 15,32].

Boj, bojovati. V přeneseném smyslu o boji proti náboženským odpůrcům a z něho vyplývajícím těžkostem [2K 7,5, sr. 1K 16,9], o hádkách a svárech mezi údy sboru [Jk 4,1nn; sr. 2Tm 2,23; Tt 3,9. *Bitec], ale také o duchovním úsilí, jež směřuje k poslednímu cíli. Ap. Pavel nazývá svou misijní činnost nejen těžkou prací, ale i b-em, zápasem o duchovní blaho a víru svých posluchačů, a to modlitebním zápasem, v němž je posilován samotným Bohem. Někdy se užívá slov *agón, agónia, agónizesthai* nebo *athlein* a pod., která často, ač ne vždy, znamenají běh o závod nebo jiný sportovní zápas. Tak Ko 1,29, sr. 4,12; Ř 15,30 a zvl. L 22,44, kde jde o Ježíšův rozhodující b. za vítězství nad říší zla. Ale také celý život věřícího je b-em, zápasem o dosažení věnce spravedlnosti, který zápasníku odevzdá Pán, spravedlivý soudce, rozhodčí [2Tm 4,7n]. Je to zápas o víru [Ju 3] i víry [1Tm 1,18] o dosažení věčného života [1Tm 6,12], který vyžaduje nejvyšší zdrželivosti [1K 9,25.27] a odpor až do krve v zápase proti hříchu [Žd 12,1-4]. Tento b. se někdy promění v utrpení a mučednictví [Žd 10,32n]. Žd 11 staví za vzor mučedníky a hrdiny [11,34] doby sz [sr. 1Mak 2,49nn; 2Mak 15,9], především však samotného Ježíše, který podstoupil kříž [Žd 12,2n]. *Bojování. *Práce, str. 712. Tento b. spojuje věřící v jednu rodinu spolubojovníků a spolumodlitebníků [F 1,2 7nn]. Záleží jen na tom, aby věřící bojovali nejen s největším napětím sil a obětovností, nýbrž také podle pravidel [Kral. »řádně«, 2Tm 2,5], t. j. náležitě, správně, vytrvale, podle pravidel víry, jež nevylučují utrpení, naopak: předpokládají je.

V 1K 9,7 odvozuje Pavel nárok apoštolů na vydržování se strany sborů poukazem na to, že nikdo nikdy neslyšel, že by nějaký žoldnéř bojoval na svůj vlastní náklad. Že se Barnabáš a Pavel nedali živiti na útraty sboru, stalo se tak jen dobrovolně, a ne proto, že by na to neměli nároku.

Bojovný muž = válečník [Nu 31,28 a j.], vojín [2Kr 3,26; 25,4 a j.], ten, který ovládá meč [Sd 20,15.17.25; 1Pa 21,5 a j.].

Bolestiti, svírati se strachem, úzkostí [Ž 55,5; Jr 51,29], rmoutiti se, truchliti [1S 20,34]. U Mi 1,12 jde o hebr. výraz *ch-j-l,* který může znamenat čekati, očekávati, ale také svíjeti se [ztrátou dobrého].

Bolestně nésti u Jr 12,13 = býti vyčerpán, oslaben.

Bolestný, trpící, působící bolest [Kaz 2,23], nevyléčitelný [Jr 14,17].

Boleti, cítiti, trpěti bolest [Př 14,13], uleknouti se, býti sklíčen [Dn 11,30].

Boroví, borový. Cypřiš [jehličnatý strom] v Pís 1,17. U Neh 8,15 jde doslovně o ratolesti olejnatého dříví, t. j. o divokou olivu.

Bořiti, strhávati, strhnouti [Jb 12,14; Př 14,1; Iz 14,17; Jr 1,10; 45,4; Pl 2,17 a j.], rozvaliti, ničiti, narušovati [Př 29,4; Iz 49,17 aj.]. U Ez 7,22 jde o násilníka, lupiče: »Lupiči vniknou do ní a poskvrní ji«.

Bos, bosý. Choditi b. na veřejnosti a se zahalenou hlavou bylo výrazem prudkého pohnutí mysli, zvláště smutku, trápení, ponížení a pokání [2S 15,30; Ez 24,17]. Je to na východě dosud obecný zvyk. Také zajatci chodili b-i a bez vrchního šatu na znamení svého ponížení [Iz 20,2-4]. Pro význam jména »Dům b-ého« [Dt 25,10] viz *Levirátní sňatek.

Bouřiti, běsniti [Jb 3,17]. U Jr 48,45 stojí doslovně »synové hřmotu« [válečníci?]. Snad tu jde o staré jméno Moábských. Ve smyslu pobuřovati [L 23,5], znepokojovati [Sk 16,20], obraceti na ruby, zpřevraceti [Sk 17,6], podněcovati, zneklidňovati [Sk 17,13].

Bouřiti se, býti znepokojen, rozčilen [na př. strachem, Ex 15,14], zuřiti, vypínati se [Ž 2,1; Sk 4,25], hřmotiti, hlučeti [Ž 83,3; Mk 5,39], vzdouvati se [o moři, Jon 1,11.15], hnáti se [Ab 3,14], býti ve zmatku, pobouření [Sk 21,31].

Bouřlivý vítr, smršť [Ž 107,25; 148,8; Ez 13,11.13; L 8,23], tajfun [Sk 27,14]. *Vítr.

Bozran [Joz 21,27], hebr. *b^e^'ešt^e^rá* [asi = dům, chrám Astartin], místo, nazývané Astarot v 1Pa 6,71, sídlo krále Oga [*Astarot, 2].

Božský, co od Boha pochází, Bohu přísluší. Héman byl královským vidoucím »v slovích b-ch« [1Pa 25,5], t. j. byl prostředníkem mezi Bohem a králem a sděloval svému pánu Boží výroky. »Věci b-é a královské« [1Pa 26,32] = záležitosti náboženské a státní. »Velikomocnost b-á« [L 9,43], viz *Velebnost. »Hlubokost b-á«, viz *Hlubokost. »Čemu se děje b-á čest« [2Te 2,4], řecky *sebasma* == předmět posvátné úcty, předmět zbožňování [sr. Dn 11,36n; 2Pt 2,10; Ju 8]. »B-é přirození« [2Pt 1,4], viz *Přirození.

Brániti u Ezd 8,22 znamená přijíti na pomoc, poskytnouti pomoc, u J 18,36 zápasiti, bojovati, ve Sk 27,7 nebýt příznivý. Ve smyslu zabraňovati, překážeti u Mt 19,14, sr. Mk 10,14, L 18,16; 23,2; Žd 7,23. Ve smyslu zapovídati u Mk 9,38n; Sk 24,23, odpírati u L 6,29.

Brániti se. Zdá se, že Kral. neporozuměli dobře významu hebr. věty ve 2S 20,15. Sloveso '*-m-d,* které překládají výrazem b. se, znamená státi, zdvíhati se, dosahovati. *Bašta označuje vnější val města, t. zv. obhradí, oddělené od hlavní hradební zdi příkopem. Za starověku byly pevnosti dobývány tak, že se kolem nich navršil násep [sr. Iz 29,3; 37,33; Jr 6,6]. Joáb udělal násep proti městu, který se zvedal až do úrovně obhradí.

Branný, stč. adjektivum, vztahující se k bráně. Zpodstatnělé znamená hlídač brány, vrátný [2S 18,26; 2Kr 7,10]. Č.

Bráti se ve smyslu táhnouti [Gn 11,2 a j.], vytáhnouti [Gn 45,25 a j.], vcházeti [Dt 28,21 aj.], přicházeti [Ž 50,3; Mt 14,25 a j.], jíti [Gn 11,31 a j.], vystoupiti, vystupovati [Iz 26,21 a j.], přepraviti se [Dt 30,18 a j.], jeti [Iz 19,1 a j.], vystěhovati se [2K 5,9 a j.] a pod.

Bratrský, bratrství, bratrstvo. *Bratr.

Bravný. *Brána b-á byla v sev. zdi jerusalemského opevnění mezi branami *Rybnou na sever a *Strážní na východ od města [Neh 3,1nn; 12,39]. Bývá ztotožňována s branou Benjaminovou [Jr 20,2; 38,7], protože vedla od chrámu jerusalemského do území pokolení Benjaminova [Jr 37,12n]. Své jméno dostala nejspíše podle tržiště na *brav, který byl zde prodáván k obětem. U B-é brány byl rybník *Bethesda [J 5,2], pokládaný za léčivý. V Kralické, jež sleduje Vulgátu, je jmenován b., avšak jen vinou nepřesného čtení řeckého textu, který správně zní: »V Jerusalemě je u Ovčí [totiž brány] rybník...«. Č.

Brázda. Tak překládají Kral. pět hebr. výrazů, z nichž *^a^rûgá* u Ez 17,7.10 znamená terasovitě běžící pruhy úrodné země, hodící se k pěstování květin; záhon. Na takovém záhonu byl zasazen Sedechiáš králem babylonským [Ez 17,5]. Ale bláhově jako vinný kmen zatoužil ve svých kořenech [Kral. »připjal kořeny své«] po jiném zavlažení, vztáhl své ratolesti po Egyptu [jiné orlici], aby byl lépe zavlažován než záhon, na němž byl vysazen. Tak textu rozumí prof. Cornill a novější vykladači jeho názor téměř všeobecně přijímají.

Brněný, šupinovitý byl *pancíř Goliášův, t. j. železné odění, ukované z kroužků nebo šupinovitých plátků [1S 17,5]. Č.

Brod je mělké místo v řece, kde lze pěšky přejít nebo vozem se přepravit. Protože b-y ležely na hlavních spojovacích cestách a protože nebylo mostů, bývala to za starověku velmi důležitá místa. Byla u nich zakládána města jako karavanní odpočívadla a tržiště, i jako obrana přechodu. V Palestině byl nejznámější b. jordánský u *Jericha, asi hodinu cesty sv od nejsevernějšího výběžku Mrtvého moře. Ležel na t. zv. *cestě královské, která vedla z Egypta do Palestiny [Gn 50,10; Joz 2,7; Sd 3,28; 12,5n. *Šibolet]. V Neh 2,14 nejde o říční b., ale o úzké místo k přechodu mezi zbořenými hradbami a příkrým svahem cedronského údolí. Ani v Jr 22,20 nejsou výslovně míněny vodní b-y, ale podle hebr. textu pohoří *Abarim, vých. Jordánu proti Jerichu. Také v proroctví o zkáze Babylona [Jr 51,32] nejspíše nejde o říční b-y, protože, pokud víme, řeka Eufrat v samém Babylóně byla hluboká. Buď tedy můžeme soudit na říční pramicové převozy, jejichž podoba je dochována v assyr. a babylonských reliéfech, anebo je zde míněn nejstarší známý kamenný most, postavený kolem r. 620 př. Kr. v Babylonu přes Eufrat. Anebo, vezmeme-li Babylon za představitele celé říše, jde o zničení přechodů přes řeky a o odříznutí cesty k úniku ze zkázy. Č.

Brzce, brzký, brzo, brzy, stč. = rychle, prudce, v krátkém čase [Oz 2,10; 2Pt 1,14], náhle [Iz 48,3]; rychlý [Iz 30,13], kvapný, přenáhlený; co nejdříve [1Tm 3,14], vbrzku [Zj 1,1; 22,6] a pod.

Břich, břicho. Kral. tak překládají ve SZ-ě 7, v NZ-ě 2 výrazy, z nichž některé mohou znamenat b-o v našem slova smyslu, ale také žaludek [Jr 51,34], vnější formu spodní části těla [Pís 5,14], vnitřnosti [Dn 2,32],

rodidla [Nu 25,8], obrazně nitro člověka jako sídlo duševních dějů [Jb 15,2.35; 32,19; Př 18,20; Ab 3,16, sr. J 7,38]. »B-o hrobu« [Jon 2,3] = podsvětí.

U Mk 7,14nn vysvětluje Ježíš rozdíl mezi b-em a srdcem. B-o je orgánem tělesného, srdce duchovního života. To, co narušuje poměr k Bohu. nelze hledati v oblasti tělesné, vnější, nýbrž v oblasti vnitřní: nositelem hříchu je srdce, takže povrchně chápané předpisy o kulticky čistých a nečistých pokrmech nepostihují podstatu věci. Podle 1K 6,13 tvrdili někteří v Korintě, že věci pohlavní se vůbec nijak nedotýkají duchovní a mravní oblasti; je to něco mravně tak lhostejného jako jídlo a pití. Pokrmy b-u, a právě tak i pohlavní styk jsou přirozené úkony, týkající se jen pomíjitelného těla, a proto tu náboženství nemá co říci. Pavel však popírá, že pohlavní styk je pouhý přirozený úkon, který se nikterak nedotýká ducha. Pokrm se opravdu týká toliko břicha, t. j. pouhé pomíjitelné přirozenosti. Ale pohlavní věci se týkají *těla; a tělo je tu *sóma,* ne *sarx,* je stvořením Božím a majetkem Páně. Proto se musí chránit jakékoli necudnosti. Vždyť je to tělo, které je určeno k tomu, aby bylo vzkříšeno mocí Páně [J. B. Souček, Výklad 1K].-V Ř 16,18 a F 3,19 má Pavel nejspíše na mysli křesťany židovského původu, kteří si dávali záležet na kultických předpisech a pokrmích. Možná však, že tu jde také o výstřelky nespoutané poživačnosti a pohlavní scestnosti.

Podle J 7,38 slibuje Ježíš těm, kdo v něho uvěří, že se sami stanou pramenem živé vody pro druhé [sr. Iz 58,11; Ez 47,1nn; Za 14,8; J 7,39; Mt 5,13].

Břísti, stč. = broditi se [Iz 47,2].

Budoucí, ve smyslu připravený pro někoho, visící nad hlavou, určený pro někoho v Dt 32,35; přicházející u Kaz 3,22; Iz 41,22; co přijde, Iz 45,11; co se má státi, Kaz 3,22; 8,7; 10,14; Dn 2,29. »B. věci předpovídati« [Sk 16,16] = věštiti. Výraz »b-í« má převážně význam eschatologický. *Adam, 2. *Eschatologie. *Hněv Boží, 2. *Království Boží. *Soud. *Věčně, věk.

Bujný, bůjný. O divoce rozrostlé, rozbujelé révě u Ez 17,6. V Ž 68,31 překládají Kral. slovy »lid b-ý« hebr. »mezi telaty«. Je to obraz, v němž vůdcové Egypta jsou připodobněni býkům a jejich národy stádu telat. Snad je zde narážka na egyptský kult býka Apise a krávy Hathor, typických božstev nepřátel Izraelových.

V Tt 1,6 jde o překlad řec. *asótia,* původně = nezachranitelnost, potom: prostopášnost, zhýralost, nezřízenost [tak L 15,13 příslovce *asótós* překládá výrazem prostopášně]. V 1Pt 4,4 je totéž slovo přeloženo výrazem rozpustilost. V Tt 1,6 jde o děti biskupů, presbyterů, jež mají být věřící, »kterým nelze vytýkat nevázanost nebo nepoddajnost« [Škrabal]. Č.

Bukač. Toto heslo na str. 87a oprav a doplň takto: B., pták patřící křikavcům *[Botaurus stellaris* = b. velký, nebo *Ardetta minuta* = b. malý]. Hebr. *kôs,* jež Kral. v Lv 11,17 překládají výrazem b., znamená však podle slovníků nějaký druh sovy.

Bukci. *Bukki, 1.

Buřič, v Nu 17,10 doslovně z hebr. »synové vzpoury« [Karafiát], vzpurníci.

Buzitský, příslušník arabského kmene *Buz [Jb 32,2].

Bydlení, bydliště [Gn 10,30 a j.], přebývání, pobyt [Ex 12,40 a j.]; »Město k b.« má někdy význam »osídlené město« [Ž 107,7.36].

Bydlitel, stč. = obyvatel [Lv 24,45; Zj 17,8].

Bydliti, přebývati, míti obydlí, dlíti [Gn 30,20 a j.], usaditi se, usídliti se, sídliti [Gn 4,16 a j.], pobýti [Gn 16,3 a j.]. O Bohu se praví, že bude b. uprostřed svého lidu [Ex 25,8; 29,45; sr. Nu 5,3; 1Kr 6,13; Ez 43,7; Za 2,10, *Přebývání, přebývati], na vyvoleném místě [Dt 12,5], na Siónu [Jl 3,17], v Jerusalemě [1Pa 23,25; Za 8,3], na výsosti a v místě svatém [Iz 57,15] a pod. »Bydliti bezpečně« o městu [Jr 33,16], o Izraeli [Jr 23,6], o tom, jenž naslouchá Moudrosti [Př 1,33] = zůstati nerušen, míti pokoj. »B. na věky« [Ž 37,27] = zůstat na věky. Obrazně o nešlechetnosti, jež nemá b. ve stanech pobožného [Jb 11,14], o právu a spravedlnosti, jež b. budou na poušti, proměněné v zahradu v mesiášské době [Iz 32,16, sr. 1,25nn]. O Moudrosti se praví v Př 8,12, že bydlí, t. j. je důvěrně obeznámena s opatrností. Jiní překládají: »Já, Moudrost, jsem učinila opatrnost [rozšafnost] svým příbytkem« Př 21,7 četli Kral. podle LXX hebr. *g-r-r* [= rozchvátati, rozedrati] jako *g-v-r* [= usaditi se jako host a chráněnec]. V hebr. textu jde o smetení těch, kteří působí zhoubu ve smyslu Ž 7,16; 9,16. »B. pohostinu« [Gn 35,27; Ex 12,48; Rt 1,1; 2Kr 8,2 a j.] = b. jako host a chráněnec, hebr. *g-v-r* [sr. Gn 12,10; 19,9; 20,1; Jr 35,7; Iz 52,4]. Někdy Kral. výraz »pohostinu« vynechávají [Ž 61,5; Iz 11,6; 54,15; Jr 50,40], ale i zde jim tane na mysli, že jde o pobyt hosta, cizince [sr. Sk 7,29; Žd 11,9]. V Rt 1,16 jde o překlad slovesa *l-j-n* = přenocovati. *Přebývání, přebývati.

Podle Sk 7,48; 17,24 nebydlí Bůh v příbytcích, udělaných rukama [sr. 1Kr 8,27; 2Pa 2,6; 6,18], ale chce přebývati skrze svého Syna [J 1,14; 2K 6,16; 1J 4,12.15] i Ducha [J 14,17; Ř 8,9; Jk 4,5] se svým lidem a ve svém lidu. Toto přebývání se jednou [po skončení tohoto věku] promění v nerušené bydlení s Bohem [Zj 21,3; sr. Lv 26,11n; Ez 43,7; Zj 7,15]. Obrat »Kde bydlí satan« [Zj 2,13] znamená: »Kde vládne satan«.

1Pt 3,7 překládá Žilka: »Muži, žijte v rozvaze pohromadě se svými ženami.« V poměru mezi manžely nesmí vládnout mužova sobecká panovačnost, nerozumnost slepých pudů a vášní, nýbrž bdělý a pozorný ohled na to, co žena potřebuje a co je s to sama poskytnout. »B. v zlosti a závisti« [Tt 3,3] = tráviti svůj život v zlobě a závisti.

Býk, samec skotu *[Bos taurus]* a

přežvýkavců [Jb 21,10]. O jeho významu v kultu [Sk 14,13; Žd 9,13; 10,4] viz hesla *Tele, *Egypt, 4. *Oběť. *Vůl. Sr. také heslo *Bujný. V Ž 22,13 přirovnává pisatel své nepřátele k b-ům, kteří ho obklíčili. Cestovatelé tvrdí, že zvl. na jihu Palestiny je plno divokých b-ů, kteří mají ve zvyku obstoupit vše, co je jim nové a neobvyklé, a snadno se dají vyštvat k útoku. Obrat »silní z Bázan« je básnickým označením b-ů, kteří se vyskytovali zvláště na bohatých pastvinách bázanských [Ez 39,18; Am 4,1].

Bystrý, stč. = rychlý [2S 1,23].

Byt, bytí, existence [Ex 10,6], bydlení, přebývání [2Kr 2,19; 8,1; Jr 9,6].

Býti. Viz hesla *Já, *Já jsem. Hospodin.

C

Cedma, hebr. *kedmá* [= k východu], nějaký arabský kmen, odvozující svůj původ z Izraele [Gn 25,15; 1Pa 1,31].

Cedroví, cedrový. *Cedr. Jen ve 2S 6,5 jde o dříví cypřišové, hebr. *b^e^rôš,* z něhož byly zhotovovány desky k hudebním nástrojům.

Cefer [hebr. *káfár* = vesnice]. Karafiát správně rozděluje u Joz 18,24: „C. Hamona, Ofni a Gába«. Jde o původně ammonitskou vesnici, jež byla přidělena pokolení Benjaminovu, snad dnešní *Chirbet Kafr 'Ana.*

Cehelot, hebr. *k^e^hélátá* [= shromáždění], jedna ze zastávek Izraelců při putování pouští [Nu 33,22n] mezi Ressa a Sefer, snad dnešní *Kuntilet Krajé ('Ažrud).*

Cele, docela [Jr 23,20], úplně [Př 1,12; Dn 12,7], jistě, skutečně, vpravdě, až do krajnosti [Nu 14,24 a j.]. Ž 73,4 doslovně z hebrejštiny: »Vytylé je jejich tělo«, nebo »Dobře živena jest jejich síla«. Poněkud nejasný je výrok u Jb 19,20, kde si trpitel naříká, že vyhubl do kosti [»Kůže i mého masa se přichytily mé kosti«] a že jen o vlásek vyvázl s kůží. Kůží při zubech myslí Kral. rty. ‚C-e držeti' [L 20,6] = býti přesvědčen. ‚Být c-e potlačen' [2K 4,8] = být vháněn do úzkých, podléhati. Sk 26,29 překládá Hejčl: »Dej Bůh, abyste se dříve nebo později...«. *Celý.

Celistvý, slitý [Jb 41,14 v překladu J. Hrozného: »Svaly jeho masa jsou pevné, jest to na něm slito, bez pohnutí«], pevný [Iz 44,14, viz Karafiátův překlad a sr. Iz 40,20].

Celý, úplný ve všech částech, nerozdělený, neporušený, cele = rozhodně, vroucně, upřímně, po všech stránkách. (Dt 4, 29; Jr 32, 41).

Výrazy ‚c—á oběť', ‚obětovat c-ého' [Lv 6,23; 1S 7,9; Ž 51,21] jsou označením t. zv. celopalu *(kálîl),* *Oběť, str. 517], t.j. oběti, jež musela být beze zbytku spálena. Nic z ní nepřipadlo ani kněžím, ani těm, kdo ji přinášeli.

Cena, ceněný, ceniti. Ve smyslu odhad, ocenění; zvážiti, vyvážiti [ježto c-a byla odhadována vážením] [Jb 28,16.19; Pl 4,2]. Při obětech za vinu musel kněz odhadnouti c—u skopce, přineseného k oběti, a to ve stříbře podle váhy normálního lotu, uloženého ve svatyni. Musela mít hodnotu aspoň dvou lotů. Tak jest rozuměti Lv 5,15.18; podobně při jiných obětech, Lv 27,2n.13. 17n.25.27; Nu 18,16. Ve 2Kr 12,4 jde o sbírání peněz na opravu chrámu. Podle Joasova nařízení měli kněží věnovat na tuto opravu jednak t. zv. sčítací poplatek půl lotu za každého muže nad dvacet let [sr. Ex 30,12-16], jednak t. zv. výkupný obnos za každého prvorozeného [Nu 18,15n] a při složení slibu [Lv 27,2 - 8], a konečně dobrovolné dary. V 1Kr 21,2 jde o kupní, prodejní cenu [sr. Sk 19,19], v Př 31,10 o hodnotu. Podobně u Mt 27,9 [sr. Za 11,12; Jr 32,6-12].

Cepy okované, hebr. *ch^a^rúsôt,* nikoli c. v našem slova smyslu, nýbrž železnými zuby opatřený válec, jímž se jezdilo po obilí při *mlácení. *Smyk. Užívalo se ho i jako mučícího nástroje [Am 1,3].

Cetlis, hebr. *kitlîš,* vesnice v nížině judské [Joz 15,40], v LXX nazývaná Maachós, tedy snad dnešní *Chirbet el-Makház,* j. od Deleamu [Joz 15,38], dnešního *Tell en-Nedžilé.*

Cetron, město na území pokolení Zabulonova, snad dnešní *Tell el-Fár,* jež bývá ztotožňováno s městem Katet z Joz 19,15 nebo s Karta z Joz 21,34. Podle Sd 1,30 se nepodařilo vypuditi z tohoto města původní kananejské obyvatelstvo.

Cíl, stč. z něm. .= ustanovený konec prostoru, hranice prostorová i časová [1S 6,9; Sk 17,26 a j.], konec, konečný bod; terč, místo dostřelu [1S 20,20.37 a j.], c. útoku [Jb 7,20], určený čas [Jb 14,13], místo [Jb 18,21, viz Karafiátův překlad!], konečná lhůta [Jb 28,3; Dn 11,27], ustanovení, [přírodní] zákony [Ž 148,6], konečný výsledek [Př 14,13; Iz 41, 22; 47,71], loket, obrazně u Jr 51,13 o míře, podle níž je něco odřezáváno. Myslí se tu nikoli na ‚lakomství' [= zisky, majetek], jak mají Kral., nýbrž na přestřižení života. Ž 21,13 překládá jasněji Zeman [i Karafiát]: »Způsobíš, aby se obrátili [na útěk], svými tětivami namíříš na jejich obličej«. Hebr. *t-v-h,* které Kral. překládají v Ž 78,41 obratem ‚vyměřovati c-e', znamená ve skutečnosti roztrpčovati, urážeti.

F 3,14 přirovnává křesťanův život ke běhu závodníka, který soustřeďuje své úsilí k c—i a nezdržuje se ani únavou, ani diváky, ani zálibným sebepozorováním, co už uběhl. V 1Tm 1,6 Kral. sami ke slovu »pobloudivše« připojili »jako od c-e«, chtějíce tím upozornit na lásku jako »konec« čili cíl, smysl přikázání [1,5]. Podobný význam mají obraty v kral. překladu ‚z strany víry pobloudili od c-e', ‚při pravdě pobloudili od c-e' [1Tm 6,21; 2Tm 2,18]. Řecké *telos* [= konec] znamená v Ř 6,22 konečný c., výsledek, ve 2K 3,13 ukončení, ponenáhlé mizení pomíjitelné záře. Řecké *ekbasis* v Žd 13,7 znamená konec [života], to, jak někdo skončí svůj život, způsob odchodu ze života. Myslí se tu na mučednickou smrt sz svědků, jíž dokazovali svou víru.

Circhareset. *Kirchareset. *Kir, 2.

Císařství, vladařství [L 3,1], panství, vláda [1Pt 4,11; 5,11; Ju 25].

Cítiti, pozorovati, býti si vědom [Gn 19,33; Jb 15,23], větřiti [Jb 39,25], viděti [Jr 17,6.8], rmoutiti se [Jr 5,3]. Řecké *fronein* ve F 2,5 znamená smýšleti. Pavel napomíná věřící, aby měli v sobě takové smýšlení, jaké projevil jejich Pán Kristus Ježíš celým způsobem svého pozemského života.

Ciziti se, stč. = štítiti se, odciziti se, odvraceti se [Jb 19,13].

Cizoložiti. *Cizoložství. *Manžel, -ka, -ství. *Smilník. , C. slovo Boží' [2K 2,17] = porušovati, falšovati slovo Boží [sr. 4, 1nn]. Pavel tu užívá řeckého slovesa *kapéleuein* [= obchodovati, kupčiti], jež se vyskytuje u Platona v boji proti nepravým filosofům, kteří filosofo- vali ze zištných důvodů. Pavel má také na mysli zvěstování slova Božího se zištnými úmysly.

Cizoložně, nemanželské, cizí dítě, jemuž není věnována dostatečná péče [Žd 12,8].

Cizoložník, cizoložný, cizoložstvo. Boží poměr k Izraeli byl chápán sz proroky jako manželství [Jr 2,1nn; Oz 2,19nn], jež předpokládá naprostou věrnost Izraelovu. Odpadne-li k cizím kultům, dopouští se cizoložství právě tak jako nevěrná žena [Oz 2,2nn; Jr 3,8n; Ez 16,32 a j.]; toto cizoložství musí býti potrestáno [Jr 13,26n; Ez 16,38]. Ovšem, některá místa se mohou týkat i skutečného cizoložství, na př. Jr 23,10.14; Iz 57,3; Oz 4,14; 7,4, jež ostatně bylo vždy nějak spojováno s kultem. *Smilník.

Také v NZ-ě bývá výrazů, uvedených v záhlaví tohoto hesla, užíváno ve smyslu přeneseném o nevěrnosti Bohu [Mt 12,39; 16,4; Mk 8,38]. Jk 4,4 jsou těmito výrazy označeni ti, kdo hledají přízeň světa a zpronevěřují se Bohu. Také Zj 2,22n je přijímání falešných nauk prorokyně *Jezábel popisováno jako cizoložení s ní a zpronevěra Bohu. Její synové jsou přívrženci těchto nauk. Podobně 2Pt 2,14 o bludařích, kteří s posměchem nad očekáváním příchodu Kristova [2Pt 3,3] odmítají také víru v Boží soud [2Pt 3,5nn], říká, že mají oči plné c-stva a nenasytné hříchu.

Podle Mt 15,19 [Mk 7,21] vycházejí cizoložstva ze srdce. Jsou to skutky *těla [tělovosti], nikoli Ducha [Ga 5,19]. Modlářství a c-ství vylučuje z království Božího [1K 6,9]. C-ík propadne Božímu soudu [Žd 13,4].

Cizozemec, cizozemka. Tak překládají Kral. ve SZ-ě čtyři různé hebr. výrazy, z nichž obsahově nejširší je *zár,* odvozené od slovesa *z-v-r* [= obrátiti se stranou, odchýliti se, sejíti s cesty]. Označuje tedy někoho, kdo se odchýlil s obvyklých cest, aby navštívil jinou zemi, bydlil v ní a byl v ní cizincem [*nékár,* Ex 12,43; Joz 24,20; Neh 9,2 a j., *nokrî,* na př. Dt 14,21; 2S 15,19; 1Kr 8,41.43 a j.], nebo usedlíkem [hebr. *gér*], bydlícím *pohostinnu, t. j. pod ochranou některého občana, rodiny nebo státu [Ex 12,48; Dt 28,43; 1Pa 22,2; Iz 14,1]. Někdy má výraz *zár* význam nepřítele Izraelova [Iz 1,7; Jr 5,19; Ez 7,21; Oz 7,9; 8,7 a j.]. Ale až tito c—i vyplní svůj úkol, uložený Hospodinem, stanou se z nepřátel služebníky Izraelovými [Iz 61,5]. Také *nékár* může mít význam nepřítele Izraelova [Iz 60,10; 62,8].

Při tom nutno míti na paměti, že Palestina byla pokládána za vlast Izraelců, přidělenou jim Bohem, a že původní její obyvatelstvo bylo zahrnuto pod pojem c-ů. Joz 10,40; 11,20 sice předpokládá, že původní obyvatelstvo bylo vyhubeno, ale Sd 1,19.21.27-36 ukazuje, že se to nepodařilo. Někteří z nich se stali nevolníky [Sd 1,28], Gabaonští byli služebníky při svatyni [Joz 9,27], ostatní záhy splynuli s Izraelci a jejich *gérîm* [viz níže!]. Tak na př. t. zv. služebníci Šalomounovi a Netinejští [sr. Neh 7,25.57.60]. Za Šalomouna bylo v zemi napočteno 153.600 c-ů [2Pa 2,17]. Mnozí z izraelských otroků byli cizího původu, ale byli obřezáni [Gn 17,12n], zachovávali sobotu [Ex 20,10] a svátek fáze [Ex 12,44]. Zajaté cizozemky se mohly stát manželkami Izraelců [Dt 21,10-14]. Staly se Izraelitkami právně i nábožensky [sr. Rt 1,16]. - Izraelský obchod byl většinou v rukou c-ů. V době královské byly povolovány cizím obchodníkům celé ulice [sr. 1Kr 20,34]. Mnoho c-ů bylo v královské tělesné stráži [2S 8,18; 1Kr 1,38 a j.]. Někteří z nich se přiženili do izraelských rodin [2S 11,3].

Skuteční *gérîm* byli takoví c-i, kteří požádali Izraelce o ochranu a stali se tak rovni ‚pokrevním' příbuzným. Mohla to být ochrana dočasná, pokud byl cizinec pohostinnu [Gn 19]. Stal se hostem [hebr. *gér,* Jb 31,32] a byl pod ochranou hostitelovou [Sd 19,11nn]. Ale někdy šlo o cizince trvale usedlé v zemi, ano mohlo jít o celé kmeny [sr. 2S 4,2n]. Tito c-i se připojili k Izraeli a tudíž k Hospodinu [Iz 56,3.6]. O jejich právech i povinnostech viz hesla *Příchozí, *Přimíšený lid. *Gérîm* museli opustit modloslužbu [Lv 18,26; 20,2], nesměli zlořečiti jménu Hospodinovu [Lv 24,16], museli zachovávat předpisy o dni smíření [Lv 16,29-31], o slavnosti fáze [Ex 12,19.48; Nu 9,14], nesměli požívati krev [Lv 17,10nn], museli zachovávat určité předpisy o obětech [Lv 17,8; 22,18]. Zkrátka: byli to proselyté [*Novověrec]. Chtěl-li se c. účastnit plně slavnosti fáze, musel se ovšem dát obřezat [Ex 12,48; sr. Ez 44,9].

U Neh 10,31 jde o překlad hebr. výrazu *'am há-'áres* = *lid země. Cizozemka je překladem hebr. *nokrijjá* [sr. výše *nokrî*] a označuje vesměs ženu neizraelského původu [Rt 2,10; 1Kr 11,1; Ezd 10,2.11.14.17n; Neh 13,26n], výjimečně neřestnou ženu [Př 20,16; 27,13].

V NZ-ě jde o překlad čtyř řeckých výrazů, jež znamenají člověka, pocházejícího z jiného národa než izraelského [L 17,18, podobně Sk 10,28], nepřítele [Žd 11,34], barbara, s nímž není možno se dorozumět, protože mluví cizí řečí, ne Řeka [1K 14,11; Ko 3,11].

Ckáti, stč. = šveholiti, pomlaskovati, syčeti k vyjádření úžasu i posměchu [1Kr 9,8 a j.]. Jb 27,13 překládá J. Hrozný: »Tleská nad ním rukama a vypíská ho z jeho místa«. *Ckání.

Cvičiti [se], napravovati ranami, kárati, napomínati [Dt 8,5; Ž 94,12], učiti [2S 22,35]. C. se v pobožnosti [1Tm 4,7], doslovně ‚cvič se k pobožnosti', t. j. soustřeď se ve svém úsilí na zbožnost [sr. 1K 9,24-27; F 2,12; 3,12nn; Žd 12,11]. Podobně se lze vycvičit v hrabivosti [2Pt 2,14].

Cyprový. *Cypr [II, rostlina].

Č

Částka, část, porce [Est 9,19.22, sr. Neh 8,10.12], díl celého [Nu 28,5.14], podíl [2Pa 31,3]; ohled, příčina, stránka [2K 3,10]. U Iz 44,16 jde doslovně o polovinu, u Jb 26,14 o okraje. ‚Dej č—u sedmi i osmi' [Kaz 11,2] = dej se podílet [na svém chlebě] sedmi až osmi [t. j. několika]. ‚Č. časů' [Dn 7,25] = polovina času [*Čas, 2]. ‚Č. ruky' [Dn 5,5.24] = dlaň. ‚Z č-y' [Dn 2,33.41n, sr. 2K 1,14] = částečně. ‚Č. kalicha' [Ž 11,6] = podíl, úděl ‚osudu', sudby. Raduje-li se žalmista, že Hospodin je ‚č. dílu jeho', myslí tu patrně na Nu 18,20, kde se praví, že Aronovci nebudou míti pozemkového podílu, protože Hospodin je jejich dílem a dědictvím, takže nepotřebují nic jiného. Podobná myšlenka je snad také u Jr 51,19, kde Hospodin je prohlašován za podíl Jákobův, na druhé straně však Izrael je [podle Karafiátova překladu] proutkem [hebr. *šébet,* Kral. ‚částka'] dědictví Hospodinova [sr. Ž 74,2; Jr 10,16]. Ale *šébet* může znamenat také pokolení [sr. Ex 28,21; Sd 20,2, kde *šébet* je překládáno výrazem pokolení].

Řeckého *meros* [= část, díl, podíl] je užito v NZ-ě k označení části těla [L 11,36] nebo dílu nějakého celku [sr. L 15,12 a j.] nebo podílu na něčem [Mt 24,51 a j.] ‚Z č-y' [2K 1,14] = částečně, neúplně [1K 13,9n.12 o uplatnění darů Ducha v tomto věku, v němž poznání i ‚proroctví' jsou jen nedokonalá]. ‚V té č-ce' = po této stránce, v tomto případě [2K 3,10]. Podle Ř 11,25 zatvrzelost padla na část Izraele, dokud by pohané v celku, určeném Bohem, nevstoupili [do církve] a nedosáhli spásy. Potom teprve veškerý Izrael bude zachráněn podle úradku Božího, zjeveného v zaslíbeních.

Podle 1K 12,27 jsou věřící »oudové [těla Kristova] z částky«, t. j. každý svým podílem, svou osobitou úlohou [Sr. Ef 4,16].

V 1Pt 4,16 čtou Kral. podle t. zv. přijatého rukopisu [textus Receptus]: »Oslavuj Boha v té č-ce«, t. j. i v tomto případě [sr. J 21,19]. Ale většina řeckých rukopisů čte: »Oslavuj Boha v tom jméně [tímto jménem, pro to jméno] «. Ten, kdo je tupen pro jméno Kristovo [v. 14], nikoli pro své viny nebo svou všetečnost [15], nemá to pokládat za hanbu. (1Pt 2, 12).

‚Č. nějaká' [Ř 1,11] = něco, trocha. ‚Čtvrtá č. [peníze] ' u Mk 12,42 = *quadrans* [*Peníze, str. 616].

Čeládka, stč. = rodina, rod, dům [Gn 35,2; 45,18], muži, ženy a děti, bydlící s pánem domu, služebnictvo [Jb 31,31], děvčata [Rt 2,21, sr. v. 8.22n].

Čeledín, najatý dělník za denní nebo roční mzdu, obyčejně cizozemec [sr. Ex 12,45; Lv 22,10 ‚nájemník'], ale také Izraelec [Lv 25,53; L 16,13].

Čelist, sanice, kost, v níž jsou zasazeny zuby [Sd 15,15nn; Jb 40,21; Iz 30,28; Ez 29,4; Oz 11,4], vous [1S 17,35], otvor [Dn 3,26].

Čep, kolík nebo dřevěný výstupek, který slouží ke spojování dvou dřevěných desek [Ex 26,17.19; 36,22].

Čepička [Ex 29,9]. *Klobouk.

Černost, saze [Pl 4,8].

Černý Šimon [Sk 13,1], Šimon Niger, latinské příjmení proroka a učitele ve sboru antiochijském.

Čerstvost, stč. = zdravost, čilost, hebr. *šᵉ'ér* = maso, takže Karafiát Př 5,11 doslovně překládá: »Když bys zhubil tělo své i maso své« t. j. tělo v jeho celosti.

Čerstvý, rychlý [2S 2,18; Jr 46,6; Am 2,15]. ‚Č-á voda' [Jr 18,14] = sníh.

Červec dvakrát barvený. *Červec. Toto rčení není nikde v původním textu [Ex 25,3; 26,31.36; 28,5; Lv 14,4; Nu 4,8; 19,6; 2S 1,24; Pís 4,3; Iz 1,18]. Do českého textu přešlo z Vulgáty, kam se dostalo nesprávným čtením hebr. výrazu, jenž znamená opakovanou červeň, zářivou červeň. Nesprávný překlad byl asi tak vžitý, že ho Bratří ponechali, zvláště když ještě zesiloval theologický význam některých, sz míst [na př. Iz 1,18]. str. 1391! Č.

Červený. *Jalovice. Č-á jalovice [Nu 19,2] byla nejobyčejnější a nejlacinější. Č-á nemoc [Sk 28,8] = úplavice *[dysenteria]*.

Červíček jako přívlastek Jákoba u Iz 41,14 naráží na jeho bezmocnost, slabost a malost [sr. Jb 25,6; Ž 22,7].

Čest, stč. = pocta, důstojenství, sláva; nádhera. Kral. tak ve SZ-ě překládají 6 různých hebr. kořenů, nejčastěji *k-b-d* [= býti těžký, závažný; úcta, pocta, nádhera], převážně o Bohu, jehož jméno je slavné, a proto mu příslušejí všecky pocty jak nebeských bytostí [Kral., velikomocní', Ž 29,1], jež se před ním zjevují ve svaté ozdobě, tak bytostí pozemských [Ž 96,7; Jr 13,16]. Zbožný Izrael si velmi zakládal na tom, že je vyvolencem Božím. V tom spatřoval své důstojenství, svou č., jíž ho zahrnul Bůh. Ale Ž 115,1 pokorně odvrací svou pozornost od tohoto důstojenství a prosí Boha, aby dal poctu svému jménu, v němž se soustřeďuje všecko milosrdenství a pravda. Také úcta, kterou je syn povinen svému otci, nazývá se *kábôd* u Mal 1,6.

V Nu 22,17; 24,11 je č. označením královské odměny.

Podle Ž 8,6 vyznamenal Bůh člověka nádherou [hebr. *hádár],* ale všecka nádhera [hebr. *jᵉkár,* Est 1,4] není mu nic platna, nemá-li důmyslu [Kral. ‚neusrozumí-li sobě‘]. Pak se podobá němému dobytku [Ž 49,21]. Podle Př 19,11 je slávou, ozdobou [hebr. *tifʼárá]* člověka promíjet provinění. O Bohu se praví v 1Pa 29,11, že jedním z jeho podstatných rysů je vznešenost [hebr. *hôd,* Kral. ‚česť]. Podle Dn 9,4 Bůh nahání uctivou hrůzu [hebr. *j-r-ʼ* = báti se; být obávaný, strašlivý, Kral. ‚všeliké cti hodný‘].

V NZ-ě jde převážně o překlad řeckého *timé* [= cena, hodnota; ocenění; úcta, důstojenství; odměna a pod.]. Především Bohu [1Tm 1,17; Zj 4,9.11] a Kristu jako Králi králů a Pánu pánů a oslavenému Beránkovi [1Tm 6,16; Zj 5,12n] náleží vzdávati svrchovanou úctu. Bůh sice už za pozemského života Ježíšova zjevil učedníkům to, že Kristu patří svrchovaná úcta, a oděl jej nebeskou důstojností aspoň v mimořádných okamžicích [2Pt 1,17n; sr. Mk 1,11; 9,7], přece však byl ze spasitelných důvodů nakrátko ponížen pod anděly [Žd 2,9; sr. F 2,8]. Stal se veleknězem lidstva, ale ne proto, že by si svémocně přisvojil velekněžskou důstojnost [Kral. česť], nýbrž proto, že mu byla udělena Bohem [Žd 5,5]. Teprve pro své utrpení a smrt byl korunován slávou a ctí, takže se na něm splnil Ž 8,5-7, chápaný mesiášsky [sr. 1K 15,27; Ef 1,22]. Proto zasluhuje větší úcty než Mojžíš [Žd 3,3; sr. 2K 3,7-11].

Avšak nejen Kristu dal Bůh důstojenství, nýbrž připravuje je i věřícím v Krista [J 12,26]. Snad to naznačuje i Ř 2,7nn. »[Bůh] dá každému podle jeho skutků [t. j. celého životního zaměření] slávu a č. a nesmrtelnost těm, kteří hledají věčný život, a to podle jejich vytrvalosti v činění dobra.« Už na této zemi má Bůh ze své svrchovanosti, kterou Pavel přirovnává k svrchovanosti hrnčířově, nádoby [lidi, sr. Sk 9,15; Mt 12,29] k ozdobě [Kral. ‚ke cti‘] a nádoby k potupě [Ř 9,21; sr. 2Tm 2,21], t. j. lidi, na nichž ukazuje bohatství své slávy a svého milosrdenství, a lidi, na nichž ukazuje svůj hněv.

V Ř 13,7 vybízí Pavel věřící, aby vzdávali všem zákonitým představeným povinnou úctu. Podobně 1Pt 3,7 napomíná křesťany, aby prokazovali úctu svým manželkám jako spoludědičkám milosti [věčného] života.

‚Dvojí cti hodní‘ v 1Tm 5,17 snad znamená hodni dvojí odplaty, odměny z pozemských statků. V 2Te 2,4 jde o překlad řeckého *sebasma* = předmět posvátné úcty. Může jít také o svatyni. U Mt 13,57 zjišťuje Ježíš skutečnost, že prorok nikde nebývá v nevážnosti, leč v své vlasti a v svém domě [sr. Mk 6,4].

Čihařský. Osidlo č-é = oko, smyčka, nástraha, sítě, jaké kladou čihaři, lovci ptáků [Oz 9,8].

Čin, to, co bylo učiněno, dílo, skutek, prožitek, událost, věc, hebr. většinou *dábár* [= co bylo řečeno, slovo], na př. 1Kr 11,41; 2Kr 12,19; 1Pa 29,29; 2Pa 13,22. V Př 11,7 jde o překlad hebr. *ʼôn*, jež Kral. překládají výra zem ‚rekovské č-y‘, ale v Poznámkách říkají, že hebr. výraz znamená mužnou sílu, o níž onen člověk měl naději, že ještě vzroste, a v niž doufali i jiní. Smrtí končí všecky tyto naděje. »Uval na Hospodina č-y své« [Př 16,3; sr. Ž 37,5; Mt 6,25] = přenes na Boha všecku starost o to, jak máš jednat, spolehni se v celém svém životě na něho, »všelikého času dobrořeč Pánu, a žádej od něho, aby cesty tvé přímé byly, a všecky stezky tvé i předsevzetí tvá dobře se podařila« [Tob 4,19]. Vulgáta při jiném hláskování hebr. výrazu čte: »Zjev Hospodinu své č-y« jako dítě svému otci. ‚Divné č-y‘ [Neh 9,17; Ž 71,17; 77,12] = podivuhodné, mimořádné č-y, divy. Ostatní výrazy jsou srozumitelné ze souvislosti.

Činění díků, na některých místech hebr. *tôdá,* určitý druh oběti [*Oběť, str. 518b], např. Ž 100,1; 116,17; Jr 17,26, obrazně o děkovném chválení [Jr 30,19], vděčnosti *[eucharistia,* 2K 4,15].

Činiti. Tak překládají Kral. ve SZ-ě 78 hebr., v NZ-ě 19 řeckých výrazů, jež znamenají dělati, konati, počíti si [Oz 6,4], páchati [na př. Sd 3,12], tvořiti [na př. Ex 31,17; Zj 21,5], jednati, působiti [na př. Ž 29,6] a pod. Zde si všimneme pouze výrazů v nč. neobvyklých. ‚Č. smlouvu‘ = uzavírati smlouvu [Ex 34,12], doslovně z hebrejštiny, ‚řezati, roztíti *smlouvu‘ [sr. Jr 34,18]. ‚Č. výpově‘ [Ž 9,9] = vynésti rozsudek, rozsouditi. ‚Č. soud‘ [Ž 110,6] = souditi, rozsouditi, konati právo [Sof 2,3]. U Mt 12,33 výraz »čiňte strom« = vypěstujte strom. ‚Č. učedníky‘ [J 4,1] = získávati učedníky. , Č. kázání‘ [Sk 19,9] = rozmlouvati. , Č. roty‘ [Sk 24,12] = působiti shon, podněcovati,*srocovati. ‚Č. bezbožníka spravedlivého‘ [Ř 4,5] = ospravedlňovati bezbožníka [*Ospravedlnění], , Č. poctivost‘ [1K 12,23] = odívati větší ctí, t. j. pečlivě přikrývati. , Č. zaměstknání‘ [Ga 6,17] = působiti nesnáze. ‚Č. z té duše‘ [Ko 3,23] = konati ze srdce rád. ‚Č. pohodlí‘ [2Tm 1,16] = povzbuditi, potěšiti.

Činiti se, vydávati se za něco [1Kr 14,5n; J 5,18], za někoho [J 8,53; 19,7.12], předstírati, že jsem něčím [L 16,15; 20,20], že něco dělám, dělat jakoby [1S 10,27]. ‚Č. se neslyše‘ = mlčeti [Ž 83,2; 109,1, sr. Iz 62,6] = býti nečinný [Iz 42,14].

Čistě = dokonale, dobře [Ž 49,19 »čistě povoluje« = dobře činí], klidně, pěkně, krásně [ironicky, Mk 7,9].

Čísti, sečísti [Nu 4,49; 1Pa 21,17].

Čísti, čtu, čítati. Hebr. většinou *k-r-ʼ* [= volati] ve smyslu hlasitě předčítati [na př. Ex 24,7; Dt 17,19 a j.], přečísti [Dn 5,8]. Hebr. *lahag* [v arabštině znamená býti hltavý, po něčem náramně bažiti] v Kaz 12,12 znamená studování, meditování.

Řecké *anaginóskein* [= důkladně poznati, znovu poznati] může znamenat také čísti,

předčítati, na př. dopis [Sk 15,31 a j.], zvláště ve shromáždění církve [1Te 5,27; Ko 4,16]. Většinou jde o předčítání SZ-a [Mt 12,5; Sk 8,28 a j.], zvláště v kultickém shromáždění [L 4,16; Sk 13,15.27; 2K 3,14n a j.]. Ale Zj 1,3; 5,4 myslí už na předčítání nz knihy.

»Kdo čte, rozuměj« u Mt 24,15; Mk 13,14 pokládají někteří vykladači za okrajovou poznámku čtenářovu, která se vloudila při dalším opisování do textu. Jiní se domnívají, že tu jde o důrazné upozornění Ježíšovo na jeho chápání Danielova proroctví [sr. Dn 9,25n; 12,10; 2Tm 2,7], jež není na první poslech samozřejmé a potřebuje duchovního porozumění.

Čistiti (se), hebr. *b-r-r* - tříbiti, přebírati, přesívati u Dn 11,35, *t-h-r* = kulticky očišťovati v Lv 14,28 [*Čistý, *Očišťování,] řecky *katharizein [katharizesthai]* ve smyslu kultickém, na př. o omývání nádob [Mt 23,25; L 11,39], o prohlášení uzdravených malomocných za plnoprávné údy Božího lidu, kteří se smějí plně zúčastňovat bohoslužeb [Mt 10,8; 11,5; sr. 8,2n; L 4,27; 17,14.17]. Nesnadný je výklad Mk 7,19, držíme-li se t. zv. Textu Receptu. Podle něho stoka [záchod, *Ven vypouštěti] vyčišťuje všecky pokrmy, které prošly břichem. Ale některé texty mají jiný tvar slovesa *katharizein,* který znamená prohlásiti za čisté. Ježíš zde prohlašuje všecky pokrmy za čisté. Podle J 13,10; 15,3 jsou učedníci čisti pro slovo Ježíšovo, které přijali. Neboť jeho slovo je Duch a život [J 6,63]; proto spojuje s Kristem a očišťuje. Ale i ten, který zůstává v Kristu jako ratolest na vinném kmenu, potřebuje, aby byl zbavován [řecky *kathairein* = čistiti; prořezávati] všelijakých úponků stravujících mízu. Čištěním se tu myslí na různé zkoušky, Boží kázeň, utrpení, jež slouží k duchovnímu prohloubení a vzrůstu [sr. Jk 1,2nn].

Čisto. ‚Do č-a sholiti' [Iz 7,20] = dokonale, do holá sedříti, obrazně o vyhubení obyvatelstva a zničení země [sr. Ez 5,1nn], při čemž vous [brada] je symbolem mužské části obyvatelstva [sr. Iz 4,1].

Čistotný, hebr.'*emet* [= spolehlivost] ve smyslu pravý, zdravý u Jr 2,21, řecky '*agnos* ve smyslu cudný u Tt 2,5, svatý u Jk 3,17 [o moudrosti, jež pochází s nebe].

Čítati. *Čísti, čtu. *Čítání.

Cíti, cítiti, čichati [Dt 4,28; Ž 115,6], znamenati, vnímati, pozorovati [Př 23,35].

D

Daleko, daleký. K Jr 23,23 viz heslo *Blízko, blízký. Ve smyslu vzdálený [2Kr 19,23; Př 27,10 a j.], v přeneseném smyslu o vzdálenosti spásy, vysvobození [Iz 59,11], spravedlnosti [Iz 59,14]. Od hříšníků je spasení d-o [Ž 119,155], protože sami jsou vzdáleni spravedlnosti [Iz 46,12], ale Bůh způsobí, aby se přiblížila jeho spravedlnost i jim a aby jeho spása se neobmeškávala [Iz 46,13]. Ve smyslu vzdálený, odcizený od Boha, od jeho přízně, odpuštění, milosti [Ef 2,13]. Podle Ef 2,17 zvěstoval Ježíš pokoj bývalým pohanům, kteří byli daleko, i Židům, kteří byli Bohu blízko. Podobný smysl má výrok ve Sk 2,39: »Všechněm, kteří d-o jsou« = všechněm pohanům [sr. Iz 57,19].

Podle některých vykladačů výraz ‚z daleka' u Mt 27,55; Mk 15,40; L 23,49 nevyjadřuje strach učedníků a známých Ježíšových, nýbrž jednak to, že se nechtěli míchat mezi posměvače, jednak posvátnou hrůzu a úctu před Božím jednáním na kříži. Podobně prý jest rozuměti Zj 18,10.15.17 a L 18,13.

Dalekost cesty [Joz 9,13] = délka cesty, vzdálenost.

Daleth, (str. 111b) doplň: = dveře.

Damna [Joz 21,35]. Snad jde o vesnici Remmon [hebr. *d* a *r* vypadaly velmi podobně]. Viz *Remmon, 4.

Dání, stč. = dar [Jk 1,17]. ‚Dání a vzetí' [F 4,15] = příjmy a vydání. ‚Příjmy' Filipských byla apoštolská činnost Pavlova mezi nimi, , vydání' pak hmotná podpora, kterou se Pavlovi odvděčovali [sr. 2K 8,1nn; 11,7nn]. ‚Zákona dání' [Ř 9,4] = dar Zákona, zákonodárství.

Dárce, řecky ve Sk 3,15 *archégos* = vůdce [k životu], původce života. Ve 2K 9,7 jde dobročinného člověka, který má v kral. překladu přízvisko ‚ochotný', řecky *'ilaros* = veselý, radostný [sr. 1Pa 22,17].

Darmo, darem, zdarma, zadarmo [Gn 29,15 a j.], bez příčiny [Jb 1,9; J 15,15, sr. Ž 35,19; 69,5], bez zaplacení [Iz 52,3.5; Jr 22,13], bez výkupného, náhrady [Ex 21,2.11; Jr 15,13], marně, zbytečně [Jr 4,30; Mal 1,10; L 13,7]. *Nadarmo.

Darovati, dáti darem [1Kr 9,12], obdarovati [Dt 15,14; 2Pa 35,7nn; Ez 16,33], přinésti jako poplatek, daň [Mal 1,8], uděliti z milosti [1K 2,12; Ga 3,18]. ‚D. někomu život' [Est 7,3] = prominouti trest smrti.

Dařiti, obdarovávati [Ž 29,11].

Dáti, dávati, v převážném významu darovati, odevzdati, položiti, poskytovati a pod. [ve SZ-ě je tak překládáno více než 58 různých hebr. výrazů], nebo ve významu dovoliti nebo způsobiti, aby se něco stalo, aby někdo něco uměl [v hebrejštině dalších 32 výrazů a slovesných tvarů], v NZ-ě jde o překlad více než 12 řeckých sloves. Zde si všimneme jen některých zvláštních obratů. »Bůh dal mne za otce faraonovi« [Gn 45,8] = za důvěrného přítele a rádce, podle jiných ‚za druhého původce života' se vztahem na Josefův výklad faraónova snu a tak na záchranu životů před smrtí hladem. ‚Dáti pod meč'' [Ž 78,62] = vydat na pospas meči. ‚Nedej Hospodin' [1S 26,11; 2S 23,17; 1Kr 21,3] = nedej mi toho, nechť to vzdálí od mne, nechť učiní, aby mi to bylo profánní [světské, sprosté].

Zvláštní pozornosti zasluhuje sloveso d. ve vztahu k Ježíšovi v evangeliu J. Ježíš všecko přijal od Otce, který mu dal skutky [J 5,36],

dílo [J 17,4], učedníky [J 6,37.39 a j.], božské jméno [J 17,11], všechen soud [J 5,22.27], to, aby měl život sám v sobě [J 5,26], přikázání o tom, co má mluviti [J 12,49; 17,8], moc nad každým člověkem [J 17,2], slávu [J 17,22], kalich [J 18,11], zkrátka: všecko [J 3,35 a j.]. Ježíš také svou vykupitelskou smrt popisuje jako dávání [J 6,51, sr. Mt 20,28 a j.], často v souvislosti s večeří Páně.

Někdy má sloveso d. význam vydati na pospas [*Vydán], na př. Mt 5,25 a j. Ju 3 myslí na tradici, jíž byl předáván věroučný obsah evangelia a života podle něho [sr. L 1,2; 1K 11,2.23; 15,3; 2Pt 2,21]. ‚Aby se nedával do toho hluku' [Sk 19,31] = aby se nevydával do divadla.

Dav, stč. = útisk, tlak, tlačenice; úzkost [L 21,23].

Dáviti, dávívati, stč. = škrtiti, dusiti, rdousiti [2Kr 17,25; Jr 2,30; Na 2,12].

Dávní. ‚Léta dávní' [Ž 77,6] = léta pravěku, doslovně z hebrejštiny: léta věčnosti, daleké budoucnosti. ‚Lid dávní' [Ez 26,20] = lid pravěku, lid dávno zemřelý [sr. Ž. 143,3], Od dávních dnů' [Sk 15,7] = od dávných časů, dávno. ‚Od dávních věků' [Sk 15,21] = od dávných časů.

Dbáti, pečovati, starati se o něco, slyšeti [Jb 39,7; Kaz 7,21], pátrati, vyhledávati, mstíti [Ž 10,4 se vztahuje na Boha, který podle mínění toho, o němž mluví text, nedbá na nic, nemstí, nepátrá], záležeti komu na čem, ceniti si [Mk 4,38; Sk 20,24].

Dcerka. *Dcera. V 1Pt 3,6 jde o dítky.

Dčbán, stč., viz *Džbán.

Dědina, stč. = pole, pozemek [Gn 47,18], zděděný statek [2S 14,30n].

Dechnouti. Řecké sloveso *amfysán* jev NZ jedině J 20,22. V LXX je užito v Gn 2,7 o Hospodinu Bohu, který vdechl »dchnutí života« Adamovi. Ježíš užívá dechnutí jako symbolického činu, jímž učedníkům přivlastňuje Ducha sv. Č.

Dél. Na dél = na délku [Ez 40,20.29; 48,18].

Dělání, výroba, zhotovování [Ex 5,7; 36,5; 1Kr 7,14; Kaz 12,12; Ez 27,5], obdělávání [pole, 1Pa 27,26].

Dělati, na př. d. zemi = vzdělávati půdu, obdělávati [Gn 2,5.15 a j.]; d. dílo = pracovati, Ex 12,16; 31,15; d. vinice = štípiti vinice, Gn 9,20; Ž 107,37; d. blázna, bláznivě = jednati jako *blázen, 1S 26,21; Iz 44,25; d. lysinu = vyholiti, vystříhati *lysinu, Lv 21,5; d. = zhotovovati, 1S 2,19; Ez 27,6; Sk 19,24; zaopatřiti si, L 12,33; působiti, Ga 5,6; Ko 1,29 a pod. V Př 30,28 se praví v kral. překladu, že »pavouk dělá rukama«. Hebr. *s^e^mámît,* které Kral. překládají výrazem pavouk, snad znamená spíše ještěrku. Jinou možnost překladu naznačuje angl. revidovaná bible: »Ještěrku — tu můžeš chytit rukama«. Podobně překládá LXX.,Veliké d. *podolky plášťů' [Mt 23,5] = prodlužovati třapce u plášťů.

Déle má u Jb 7,16 význam ‚na věky'.

Děliti. ‚Hradba, dělící na různo' [Ef 2,14] = přehradová stěna. Mezi Židy a pohany byla taková nenávist, že to vypadalo, jako by mezi nimi byla nepřekročitelná zeď. To naznačovalo i zábradlí na chrámovém prostranství v Jerusalemě, které nesměli pohané překročit pod trestem smrti.

Děliti se v 1K 15,41 znamená lišiti se.

Deštička [L 1,63] = tabulka na psaní. *Psán, psáti.

Dětinský, dětinství. U Iz 65,20 jde o kojence, který po několika málo dnech umírá, doslovně z hebrejštiny ‚kojenec [mála] dní'. O kojenectví jde také v 2Tm 3,15. Řecké *brefos* znamená původně zárodek [embryo]. Timoteus se seznamoval s Písmem od nejútlejšího mládí [sr. 1Pt 2,2]. D-ství ve smyslu dětství v Lv 22,13; Př. 29,21 a j. V 1K 13,11 staví Pavel proti sobě způsob dětinského smýšlení a usuzování proti dokonalejšímu poznání mužného věku. ‚D-ské věci' = dětský stupeň.

Děvečka, stč. = dívenka, dívka [Gn 24,14.16.28 a j.], děvče na vdavky [Ex 2,8; Ž 68,26], dospělá žena [Sd 5,30], dcerka [Mk 7,30], ale také služebná [Ex 2,5; 2S 17,17 a j.].

Dchnouti, dchnutí, dechnouti [J 20,22, sr. Gn 2,7], dechnutí, dech [‚dech života', Gn 2,7; ‚Boží dech', Jb 4,9 a j.]. Jb 11,20 překládá srozumitelněji Hrozný: »Jejich nadějí jest: vydechnouti duši«.

Difat [1Pa 1,6]. *Rifat.

Dílo, práce, činnost, výsledek činnosti, výrobek. O díle Božím, Boží činnosti, na př. Gn 2,2n a j.; o pracném díle [Jb 10,3], o lidské činnosti [Gn 4,22; 11,6 a j.]; o otrocké práci [Ex 1,14; 5,11; Lv 25,39], o výrobcích [1Pa 4,21; Ex 31,5; 35,33; 36,2], o nádobách [Nu 31,51] a pod. ‚D. cihel' = výroba cihel [Ex 5,14], ‚d. domu Božího' = práce na stavbě chrámu [Ezd 4,24; 5,8], d-em vyrývajících pečeti' [Ex 28,36] = způsobem rytecké, řezbářské práce; ‚d-em krumpovaným' [Sd 5,30] = způsobem vyšívačským, ‚d-em taženým' = krouženou, tepanou prací [Nu 10,2, sr. Ex 25,18.31]. Jednati se k d-u' [1S 2,5] = dát se najímat za mzdu. ‚D. stánku úmluvy' [Ex 35,21], ‚d. Hospodinovo' [1Pa 26,30; Jr 48,10] = zaměstnání ve stánku úmluvy, funkce kněžská, levitská, prorocká; přidělená práce levitská [Neh 13,10].

Ježíš nazývá svěřenou vykupitelskou činnost d-em Božím [J 4,34], víru v sebe jako poslaného od Boha za d., milé Bohu [J 6,28]. *Skutek [dílo]. Podle Sk 15,18 bylo povolání pohanů do církve Kristovy už od věčnosti v plánu Boží prozřetelnosti. Ap. Pavel nazývá ‚d-em Božím' člověka ‚slabého', který se stal milostí Boží věřícím [Ř 14,20; Ef 2,10; 1Te 2,13]; to, že Filipští uvěřili, není jejich, ale Boží d. [F 1,6]. Své d. Bůh neopustí, nýbrž je dokoná [sr. Ž 138,8]. Ti ovšem, kteří nepřijali spasitelnou pravdu, budou vydáni na pospas působení bludu, takže uvěří lži [2Te 2,9.11]. ‚Všeliké d. zlé' [Jk 3,16] = všecko možné zlo. ‚D. ' v Ř 12,4

= služba, činnost. ‚D.‘ v Ga 6,4 = jednání, činnost. *Skutek.

Díra, otvor [Ex 28,32 a j.], holubník [Iz 60,8], jeskyně [1S 14,11], sluj [Jb 30,6], doupě, brloh [Iz 11,8], skalní rozsedlina [Iz 7,19; Jr 13,4], trhlina [Mt 9,16]. Obrazně o opevněných městech u Mi 7,17.

Dírka jehelní. *Jehelní, jehla.

Díti = říkati, praviti. Často je tak překládán výraz *n^e^úm* = našeptávání, výrok, zvláště tam, kde jde o výrok Hospodinův, který byl sdělen prorokovi [Iz 1,24 a j.].

Díti (se), ve 2K 5,20 ve významu činiti, působiti, jednati jako posel, býti vyslancem. Na ostatních místech ve smyslu přihoditi se, státi se, stávati se [na př. Gn 41,1 a j.], dařiti se [na př. Ex 2,4 a j.], uskutečňovati se, státi se skutkem, docházeti k čemu [na př. Mk 6,2 a j.] a pod. U L 21,13 je tak přeloženo sloveso *apobainein* [= vyjíti, vystoupiti, přijíti (k dobru, ke spáse)]. Žilka překládá: »Ale to vám dá příležitost k svědectví«. ‚Co se s vámi bude d.‘ [Gn 49,1] = co vás potká. ‚Děje se opuštění zákona‘ [Ab 1,4], doslovně: »Zákon vychladává«, ztrácí životní teplotu, zemdleí. Mk 4,11 = vše se jim předkládá [jen] v podobenství, kdežto ti, kteří přijali Krista, pochopí plný obsah a smysl podobenství. ‚Nevěděti, kam se díti‘ [L 21,25] = nevědět, kam se obrátiti, kde se ukrýt, býti bezradný. ‚Žaloba se děje na někoho‘ [Sk 25,16] = obžalovati někoho, býti obžalován. , Vyznání se děje‘ [Ř 10,10] = vyznává se, vyznání vede k -‚Čemu se děje božská čest‘ [2Te 2,4] = čemu se vzdává božská pocta.

Diviti se, divení, divně, divný. *Děsiti se. *Hrozný. *Lekati se. *Podivení. *Předivný. *Strach. *Strachovati se. *Zázrak. Ve SZ-ě jde nejčastěji o překlad hebr. kořene *p-l-'* jenž označuje vše, co vzbuzuje úžas i strach svou nepochopitelností, záhadností, mimořádností, nenadálostí, a co překračuje meze lidských možností, schopností a náležitostí. Tak u Dn 11,36 ‚divné věci‘ = rouhavé řeči, budící nejvyšší pohoršení [sr. Dn 8,24] jako projev něčeho démonického.

Bůh ovšem je divný, předivný, těžko pochopitelný ve svém jednání i myšlení [Jb 5,5 a j.], zvláště pak v milostivém vedení člověka [Jb 10,16]. Jeho skutkové budí posvátný úžas [Ž 139,14], ať už jsou to tresty [Ex 3,20; Ž 106,22] nebo projevy milosti [Jr 21,2] a zázračná vysvobozování [Joz 3,5; Jl 2,26; Mi 7,15]. Jeho jméno je divné, t. j. vzbuzuje svatou hrůzu [Sd 13,18], jeho pomoc je zázračná [2Pa 26,15], jeho Zákon obsahuje úžas budící věci [Ž 65,6; 119,18], jeho svědectví jsou předivná [Ž 119,129]. On činí zázraky jako znamení své přítomnosti [Sd 13,19 a j.]. Jeho Mesiáš má jméno ‚Předivný Rádce‘ [Iz 9,6].

Reakcí na tyto předivné věci Boží [jeho zjevení, Zákon, činy] je u člověka údiv, úžas, ano i strach [Ž 139,14; sr. Sk 7,31; Ex 3,3n]. Věřící člověk nemůže jinak než svědčit o těchto divech [Sd 6,13 a j.] a považuje to za svou povinnost [1Pa 16,9 a j.]. SZ vyzývá k rozpomínání na divné skutky Hospodinovy [1Pa 16,12; Ž 105,5] a vytýká Božímu lidu, že zapomínal na tyto skutky [Ž 78,11] a nevěřil jim [Ž 78,32].

I tam, kde je užito jiného výrazu než *p-l-',* jde o úžas nad Božím zasažením [Gn 24,21, hebr. *š-'-h;* Gn 43,33; Ž 48,6, hebr. *t-m-h*].

‚Divných chytrostí užívati‘ [1S 23,22] = jednati vychytrale, lstivě, opatrně [sr. Ž 83,4, kde je užito téhož slovesa ‘-r-m]. ‚Diviti se‘ u Jr 49,17; Pl 2,15 znamená posměšně zasyčeti, hvízdnouti [*Ckání].

V NZ-ě jde většinou o překlad řeckého *thaumazein* [= užasnouti, diviti se] a jeho odvozenin *thauma* [= údiv, Zj 17,6], *thaumastos* [= podivuhodný, úžasný, Mt 21,42], zvl. v synoptických evangeliích, převážně tam, kde jde o souvislost s divy Ježíšovými [na př. Mt 9,33 a j. Sr. L 8,56, kde je užito slovesa *existasthai* = dostat se do vytržení. Dále Mk 5,42, kde je řecké *ekstasis* přeloženo výrazem ‚divení‘, a L 5,26, kde jde o překlad řeckého *paradoxos* = neuvěřitelný], nebo jeho učedníků [Sk 2,7; 3,12; sr. 9,21, kde je užito slovesa *existasthai]*. Nejde tu jen o přirozený úžas nad něčím neobyčejným a neslýchaným, nýbrž o svatou bázeň z toho, že se plní sz zaslíbení [Mt 15,31, sr. Iz 35,5], že v Ježíši Kristu přichází Mesiáš, který má moc odpouštěti hříchy [Mt 9,8, sr. L 5,26] právě tak, jako má moc nad přírodními živly [L 8,25, sr. Mk 4,41; 6,51; Mt 21,19n] a nemocemi. Jaké povahy byl někdy tento údiv, naznačuje jednak Mt 9,8, kde jde o překlad řeckého *fobeisthai* [= báti se], jednak Mt 14,33, kde Markovo zjištění o učednících, že »se sami v sobě děsili a divili«, je nahrazeno větou: »Klaněli se jemu, řkouce: Jistě Syn Boží jsi«. Ale ne u všech vedl údiv tak daleko [sr. Mt 11,20n].

Jako divy Ježíšovy, tak i jeho řeči a počínání vyvolávaly posvátný údiv [sr. Mt 23,33; L 4,22, kde nejde jen o podiv nad mimořádnou kazatelskou schopností, nýbrž především nad obsahem zvěsti, sr. J 7,15; Sk 4,13], který však u odpůrců nikterak nevedl až k víře [Mt 22,22; Mk 12,17; L 20,26; sr. Žd 4,2], spíše k rozhořčení a zatvrzení [sr. L 11,38].

I podiv Pilátův nad tím, že mu obžalovaný Ježíš na jeho otázky neodpovídá [Mt 27,14; Mk 15,5], je důkazem toho, že tu jde o setkání s neočekávanou mocí Ježíšovou, která se projevila právě také mlčením před soudem [sr. Mk 14,61; Mt 26,63]. Co cítil Pilát, plně naznačují Mt 27,19 a J 19,8. Také Mk 15,44 vyjadřuje podiv nad mimořádně rychlou smrtí Ježíšovou. Do příznačného protikladu staví údiv a strach na jedné straně a víru na straně druhé L 24,12; J 20,3-10; L 24, 41 [sr. Mk 16,8], aby tak bylo zdůrazněno, že údiv ještě není víra. Údiv může být podnětem nejen k víře, ale i k nevěře [Mk 6,2.6; Sk 13,41]. Celé Boží jednání s Ježíšem Kristem probouzí lidský údiv: kámen od lidských stavitelů království Božího zavržený byl od Boha učiněn kamenem

úhelným [Mt 21,42; Mk 12,11, sr. Iz 53]. Ježíš se tu dovolává mesiášsky vykládaného Ž 118,22n, kterého bylo příznačně užito i při slavnostním vjezdu do Jerusalema jásajícími zástupy [Ž 118,26; Mt 21,9]. Zvláště u J je údiv spojován s nepochopením Krista a jeho činů [J 5,20; 7,21] a s neporozuměním učedníků [J 4,27].

U L 1,21.63; 2,18,33 připravuje údiv zástupů, posluchačů i rodičů na vypravování o mimořádném zasažení Božím do dějin Izraele a celého světa v osobě Ježíše Krista. Prodlužovaný pobyt Zachariášův v chrámě, zvláštní shoda rodičů Janových o jméně narozeného dítka, události při narození Ježíšově prozrazují udiveným osobám, že je tu Bůh při práci v souhlase se sz-mi zaslíbeními [sr. Sk 2,12, kde je užito řeckého slovesa *diaporeisthai* = býti uveden do rozpaků, velké nejistoty].

Někdy výzva »Nediv se!« [J 3,7], »Nedivte se!« [J 5,28] má význam »Nedejte se zviklat rozumovými pochybnostmi, ale věřte!" 1J 3,13 varuje před pochybnostmi, vzniklými nenávistí světa [sr. 1Pt 4,12]. Jindy je výraz diviti se prostým vyjádřením překvapení, jindy nezřízeného obdivu, který vede až ke kultickému uctívání [Zj 13,3n; 17,8]. Anděl varuje vidoucího před takovým obdivem [Zj 17,6n].

Dvakrát se mluví v NZ-ě o podivení Ježíšově: jednou nad nevěrou Nazaretských [Mk 6,6, sr. Mt 13,54-58], což znamenalo zářez do jeho dosavadního působení ve vlasti [do Nazareta se už, pokud víme, nikdy nevrátil], podruhé nad vírou pohanského setníka [Mt 8,10; L 7,9], že Ježíš má moc nad životem i smrtí.

Dízon v 1Pa 1,42. Správně *Dison.

Díže, dřevěná nádoba na zadělávání chleba [Dt 28,5.17].

Dlaň, vnitřní část ruky od zápěstí do konce prstů [1S 5,4 a j.]. ‚Vyrýti na d-ích' [Iz 49,16] = vytetovati nesmazatelnou barvou. Obrazně o Bohu. Na ostatních místech jde o míru, při čemž nutno rozeznávati mezi palcem [prstem, hebr. '*e bá],* jenž se rovnal šířce mužského palce [Jr 52,21] a byl nejmenší mírou, dlaní [hebr. *téfach* a *tôfach],* rovnající se šířce čtyř prstů ruky těsně spojených [1Kr 7,26 a j.], a pídí *[zéret],* jež byla třikrát větší než d. Měřila tedy 12 palců [1S 17,4 překládají Kral. mylně dlaň; jde o píď]. D. byla šestina lokte. *Míra, 1.

Dláždění, nč. dláždění [2Kr 16,17 a j.].

Dlážený, nč. dlážděný. ‚Cesta d-á' [2Kr 18,17] = navršená cesta, silnice.

Dlouhočekající, dlouhočekání. Ve SZ-ě jde o překlad *'érek 'appajim* = ten, jenž odsunuje vypuknutí hněvu, jenž prodlužuje výbuch hněvu. Je to vlastnost Boží a část jeho slávy [Ex 34,6n], že dovede odsunout projev svého hněvu [Nu 14,18 a j.] a čekat, zda se dostaví u člověka změna [Ž 7,12n], jež by ospravedlnila jeho shovívavost. Nedostaví-li se tato změna, vypukne jeho spravedlivý hněv plnou silou. *Shovívání, shovívati. *Trpělivě.

Dlouhoshovívající [Neh 9,17; Ž 103,8; 145,8]. *Dlouhočekající. *Shovívání. *Trpělivě.

Dlouhost, nč. délka [Gn 6,15 a j.] . U Ez 41,22 jde snad o podstavec, na němž spočíval kadidlový oltář. ‚Širokost, dlouhost, hlubokost a vysokost' v Ef 3,18 je obrat, známý z tehdejších magických formulí, v nichž se mluví o tom, že mystik upřeným pohledem [na př. do ohně] se uvede do stavu vytržení, v němž nazírá dokonalý chrám, úplně [‚po šířce, délce, hloubce a výšce'] naplněný božstvem. Ovšem, tajemství, které křesťan, naplněný Kristovým duchem, spatří, není vázáno na nějaké vytržení mysli; je to dáno všem věřícím, ‚všem svatým' [sr. 2K 4,3-6]. Jde prostě o vnitřní vidění vznešenosti Boží, jež naplňuje obecnou křesťanskou církev, zahrnující bývalé Židy i pohany do lásky Kristovy [sr. Ef 2,21n]. Přebývá-li v něm Kristus, je sám chrámem Božím a tak vnímá a poznává celou velikost a širokost vše zahrnujícího chrámu Božího, církve Kristovy; tak se stává sám podílníkem na plnosti Boží [sr. Ef 1,23; Ko 1,19; 2,9].

Dlouhověkost, dlouhověký, dlouhý věk, vysokého stáří [Jb 12,12 a j.]. K Př. 2,7 viz heslo *Chování, chovati [se].

Dlouhý had [Jb 26,13], doslovně ‚rychlý' [hebr. *báríºch*] had. Hrozný překládá: »Jeho ruka proklála rychlého hada« [podobně Luther]. Had tu označuje nějakou mythologickou bytost. Podobně ‚Leviatan, had rychlý' [Kral. ‚dlouhý' u Iz 27,1] a ‚Leviatan, had s mnohými závity' [Kral. ‚stočily'] jsou výrazy ze starověké mythologie. U Iz 27,1 označují dvě světové říše: assyrskou a babylonskou [narážka na prudký Tigris a zákrutovitý Eufrat].

Dmýchání, dmýchati, dmutí, dutí, foukání, foukati [2S 22,16; Iz 30,33; Ez 21,31].

Dníti, rozednívati se [Sk 27,33].

Dobrodince, nč. dobrodinec [Ž 116,7]. U L 22,25 jde o starověký titul knížat a význačnějších osob.

Dobrodiní. Tak překládají Kral. ve SZ-ě tři hebr. a jeden aram. kořen, z nichž *g-m-l* znamená prokázati dobro [Ž 142,8], d., které žádá odvetu [Sd 9,16 a j], *chésed* = slitování, milosrdenství, přízeň [Ž 141,5], smilování, soustrast [Gn 20,13; Neh 13,14], *t-v-b* = dobré, dobro, dobročinnost [Neh 9,25.35; Př 3,27; Jr 18,10], *m-l-ch* [aram.] = sůl [Ezd 4,14, sr. 6,9; 7,22. Člověk, který užívá něčí soli, je povinen starati se o jeho zájmy].

Řecké *euergesia* ve Sk 4,9 znamená dobrý čin. Totéž slovo je také překládáno v poněkud nejasném místě v 1Tm 6,2, jak naznačují různé české překlady [Škrabal, Hejčl], jež se liší podle toho, jak chápou obrat ‚účastníci dobrodiní'. Může jít totiž o účast otroků a jejich pánů na dobrodiní stejné víry [Kral. proto vsunují ‚d. Božího'] nebo o dobrodiní, které otroci prokazují svým pánům poctivou křesťanskou službou. Jinak místo chápe Žilka; »Kdož se chápou dobrého díla, jsou věrní a milovaní«.

Dobromyslný, dobrého srdce [Př 15,15].

Dobropověstný, mající dobré svědectví, osvědčený [Sk 6,3], chvályhodný [F 4,8].

Dobrota, dobrotivost, dobrotivý. Těmito výrazy je označena základní vlastnost Božího charakteru ve vztahu k lidem, vyjádřená v hebrejštině kořenem *t-v-b* nebo slovesem *j-t-b.* *Dobrý. Obsah této Boží d. byl zjeven Mojžíšovi v Ex 33,19; 34,6n a stal se pilířem biblické zbožnosti [2Pa 30,18 a j.; řecky *chréstotés,* Ř 2,4; 11,22; *chréstos,* L 6,35]. Výrazem této d. je *láska, jež se vůči bezmocnému projevuje jako blahosklonné sebesnížení [hebr. ‘*anává,* Ž 18,36 v překladu Zemanově »...tvé ponížení mě zvelebilo«; sr. 2S 22,36], k utlačeným jako spravedlnost [hebr. *s*edáká,* Dn 9,16], ke kajícím hříšníkům jako slitování [hebr. *rachûm,* 2Pa 30,18] a milost [hebr. *ch-s-d,* Jb 37,12 a j.]. Žalmista vyznává, že nic se nevyrovná Boží d-ě [Ž 16,2 Zeman: »Můj Pán jsi ty, mé dobro, není nad tebe«]. Ovšem, bible také ví, že člověk se snadno zbavuje své d-y, t. j. Hospodina [Jon 2,9, sr. Ž 144,2], dokonce jí pohrdá [Ř 2,4].

Tato d-a, d-ivost jev NZ-ě spojena se zjevením Ježíše Krista jako Spasitele a je vtělena v něm [řecky *chréstotés,* Ef 2,7; Tt 3,4; *epi-eikeia* = mírnost, povolnost, 2K 10,1, *makro-thymia* = shovívavost, 1Tm 1,16; *chréstos,* 1Pt 2,4].

V bibli se mluví také o lidské d-ě a d-ivosti *[t-v-b,* 1Kr 10,7; 2Kr 25,8; 2Pa 10,7; *chésed,* Př 31,26], ale. Písmo ví, že lidská d-a *[chésed]* je jako ranní oblak [Oz 6,4]. Pravá d-a je darem Božím [Ř 15,14; 2K 6,6; Ko 3,12], ovocem Ducha sv. [Ef 5,9 a Ga 5,22, kde kral. ‚d-ivos‘ je překladem řeckého *chréstotés* = laskavost, shovívavost, kdežto ‚d-a‘ je překladem řeckého *agathosyné*]. Křesťanská láska, jež je darem Ducha sv., je d-ivá [1K 13,4, *chréstueusthai]* a přátelská [*filofrón,* 1Pt 3,8, podle jiných rukopisů *tapeinofrón* = pokorná]. Pavel se modlí, aby Bůh věřící uznal za hodny svého povolání a svou mocí dovršil každé rozhodnutí k .d-ě *[agathosyné,* 2Te 1,11 v překladu Žilkově] a k radostné vytrvalosti [Ko 1,11 v Žilkově překladu řeckého *makrothymia*.]. Tt 2,5 očekává od starších žen, pracujících ve sboru, aby byly počestné, cudné, hospodárné a dobré *[agathos].*

Dobrovolně, -ý, z dobré vůle, bez nucení [Sd 5,2; Jr 38,17], ne z donucení [Fm 14; 1Pt 5,2], ochotně [2Kr 12,4; Oz 14,4], s rozkoší [Lv 1,3; 22,29], ochotný [Ex 35,29; Ž 51,14]. Zvláště dary, oběti a sliby mívají přívlastek d-ě, d-á, d-ý, hbr. *n-d-b* [Dt 23,23 a j.]. Oběť d-á měla jméno *n*edábá.* Byla jen příležitostná [Ex 36,3 a j.], při čemž dárce měl výsadu obětovati i vadné dobytče [Lv 22,18.21. a 23]. Tyto oběti byly snad veřejně vyhlašovány k určitým příležitostem [Am 4,5]. *Oběť. S obětní terminologií souvisí obraty ‚lid d-ý‘, t. j. lid, jenž se rád obětuje až do nasazení majetku a života [2Pa 17,16; Ž 110,3, sr. Ezd 2,68; 7,13; Neh 11,2]. Při tom je sz-m pisatelům jasné, že d-ost ať při darech nebo obětech nepochází z člověka, ale z působení Božího [1Pa 29,14]. Jen takové dary přinášejí chválu Boží a Boží požehnání. V tom smyslu mluví Pavel o sbírce jako o požehnaném činu [*eulogia*] v 2K 9,5 [Kral. ‚dobrovolná sbírka‘].

J. B. Souček 1K 9,17: »Jen kdybych to činil z vlastního rozhodnutí, měl bych [nárok na] odměnu; činím-li to však nedobrovolně, jde tu o výkon svěřeného úřadu«. Pavel totiž kázal evangelium z prosté povinnosti, která na něm ležela jako nutnost, jíž nemohl uniknout.

‚D-ě hřešiti‘ [Žd 10,26] = vědomě, úmyslně, svévolně proti lepšímu přesvědčení hřešiti [sr. Nu 15,30].

Dobrý, dobře, lépe. *Odplata. *Rozeznání. *Skutek. *Strom, str. 1001a. *Stupeň. *Svědomí. K tomu, co bylo řečeno v hesle *Dobrý, nutno připojit ještě některé věcné poznámky a vysvětlivky slovních obratů. Poněvadž je Bůh dobrý, sluší se, aby jej člověk oslavoval. To je přesvědčení celé bible [1Pa 16,34 a j.]. D-ý ve smyslu užitečný, zdravý [Gn 2,18; 2Kr 3,19.25; Př 13,15], přinášející dobro [2Kr 20,19 a j.]. - ‚Starost d-á‘ = šťastné stáří [Gn 15,15 a j.]. - ‚Což se za dobré vidí‘ [Gn 16,6 a j.] = co se ti [z]líbí, co je ti libo [sr. Dt 12,8; 1S 1,23 a j.]. - Odpláceti se zlým za dobré‘ bylo pokládáno za projev odpadlictví od Boha i od lidu Božího [Gn 44,4 a j.], jež dojde trestu [Př 17,13; Jr 18,20nn a j.], zatím co Bůh obrací zlé v d-é [Gn 50,20; 2S 16,12]. - V Ex 33,19 má ‚d-ý‘ význam slávy Boží [hebr. *tûb*]. - ‚D-á vůle‘= radost, kvas, hody [Est 9,19.22], vzájemná záliba [Př 14,9]. ‚Lidé d-é vůle‘ [L 2,14] == lidé, jež si [Bůh] oblibuje. ‚Míti d-ou vůli‘ [L 12,19] = býti veselý. ‚Vejíti v d-ou vůli‘ [Mt 5,25] = vyrovnat se. ‚Z d-é vůle obětovati‘ = obětovati dobrovolnou oběť [hebr. *n*edábá.* *Dobrovolný], na př. Lv 7,16; Nu 29,39 a j., obětovati s radostí [Lv 19,5]. ‚Sám z své d-é vůle‘ [2K 8,17] = z vlastního podnětu. - ‚D-á, líbeznost‘ [Ž 30,6] = přízeň, blahovůle [Ž 69,14; Iz 60,10]. - ‚Dobrá libost‘ [Ef 1,9] = rozhodnutí, úradek. ‚Podlé dobře líbezné vůle‘ [Ef 1,5] = podle rozhodnutí vůle [sr. F 2,13]. Žilka překládá 2Te 1,11; »Svou mocí dovršil každé rozhodnutí k dobrotě«. - ‚Na dobré vyjíti‘ [Nu 14,41] = býti k dobrému. - ‚D-ý posel‘ = muž s dobrými novinami, s radostným poselstvím [2S 18,20 a j.].- ‚D-é dílo‘ [Kaz 4,4] = statečnost, zdatnost, úspěch. - ‚D-é roucho‘ [Iz 23,18] = nádherné roucho. - ‚D-é pastviště‘ = kraj, bohatý na vodu [Ez 45,15, sr. Gn 13,10]. - ‚Až slunce dobře vzešlo‘ [1S 11,11] = až do horkého dne [sr. Gn 18,1]. - ‚D-e se zalíbiti někomu v někom‘ [Mt 3,17] = oblíbiti si [sr. Mt 12,18; 17,5; Mk 1,11]. - ‚Dobře se trefovati‘ [Ga 4,25] = dobře se hoditi. - ‚S d-ou myslí‘ [Ef 6,7] = ochotně. - ‚S lepší myslí‘ [Sk 24,10] = s klidnou myslí, s důvěrou. ‚Býti dobré mysli‘ [Jk 5,13] = v radostné náladě. - ‚To dobře to‘ u Ez 25,3 je překladem hebr. *hé’ách*, jež je výrazem škodolibé radosti jako naše heč! aha! hahá, sr. Ez 26,2

[Kral, ‚dobře se stalo'], 36,2 [Kral. ‚Aj, to dobře']. — Lepší: Karafiát překládá Kaz 11,6 přesněji: »Nevíš, které se zdaří, to-li či ono«. ‚Lepší býti' [Mt 12,12] = býti cennější; v 1K 8,8 = býti bohatší, míti prospěch.

Dobýti (se), dobytý, dobývati, dobývání, nejčastěji o *dobývání, dobytí měst [na př. Dt 2,35 a mn. j.], o jejich zabrání [Dt 20, 10 a mn. j.], ale také o vymáhání dluhu [Neh 10,31] a nabývání majetku [Dt 8,18 a j.], prostředků k živobytí [Sk 20,34]. ‚D-i si jméno' [2S 7,23 a j.] = udělati se slavným. D. ve smyslu zase se zmocniti, zase zabrati ve 2Kr 14,22. ‚D. meč' [Nu 22,31; 1S 17,51; Ez 21,28] = tasiti meč [Lv 26,33; Ez 5,2]. ‚D-i z jámy' [Jr 38,13] = vyprostiti z jámy. ‚D-i se' ve smyslu vymaniti se u Iz 52,2. — ‚D—i si odsouzení' [Ř 13,2] = uvésti na sebe odsouzení, přivésti na sebe soud. Často jde o překlad hebr. *k-n-h* [= vztyčiti, založiti, stvořiti, získati, opatřiti], jde-li o popis toho, že si Bůh sám stvořil svůj lid [Ex 15,16; Dt 32,6] nebo opatřil svou posvátnou horu [Ž 78,54].

Na to navazuje NZ, když mluví o tom, že si Pán získal svou církev vlastní krví [Sk 20,28] nebo že věřící jsou d-ým, získaným lidem, který má zvěstovat ‚mocné činy' toho, který je povolal ze tmy v podivuhodné své světlo [1Pt 2,9]. Podobně v Ef 1,14 jsou označeni věřící, vybavení první splátkou Ducha sv., jako majetek Kristův, který si získal za svůj zvláštní lid [sr. 1Pt 2,9; Ex 19,5n] k chvále své slávy.

Docela = cele, zcela, úplně, na př. Ex 11,1 [= se vším]; Nu 30,13 a j. Žilka překládá 2K 4,8: »Vším jsme tísněni, ale ne vhánění do úzkých; nevíme si rady, ale nejsme bezradní« [zoufalí].

Dočista — úplně, zcela, naprosto [1Kr 14,10; Iz 1,25; 7,20].

Dohledati, dívati se, pozorovati [Ezd 7,14; Ž 33,14].

Dohlédnouti [Iz 22,9] = prohlédnouti, přihlédnouti.

Dohlídati [Gn 39,23] = dohlížeti.

Dohoniti se, stč. = dohoniti, dopadnouti; přistihnouti, překvapiti [Gn 44,4.6 a j.].

Docházeti, ve smyslu dojíti až někam, o konečném bodu hranice [Joz 15,1], dosáhnouti, najíti [Ž 119,162; Ga 3,9], prožíti, dožíti se [Př 6,33; 9,7], dohoniti, dostihnouti [Iz 59,9], býti ztrestán [Př 22,3; 27,12], stihnouti, zmocniti se [Jb 36,17], zanikati [Ž 90,9], uskutečňovati se [Kaz 8,11], zaplavovati [Na 3,19], vejíti někam [Iz 57,2], vyjíti [o soudním výroku, býti vynesen, Ab 1,4], dostávati, míti podíl [Žd 6,7] a pod. ‚Nedocházeje k Jordánu' [Nu 22,1] = opodál od jordánského brodu, naproti Jordánu.

Dochovati, uchovati, hlídati, šetřiti pro něco [2Pt 2,9].

Dojití, nabytí, dosažení. Žilka překládá 2Te 2,14: »Abyste nabyli slávy našeho Pána Ježíše Krista«.

Dojíti. Viz také *Docházeti. Ve smyslu přijíti někam [Gn 19,22; 33,14], přiblížiti se [Gn 37,18], roznésti se [o zprávě, pověsti, Ez 32,9; Jon 3,6], přicházeti [Př 26,2], stihnouti [Ez 32,27; Za 5,4], dosáhnouti [Gn 47,9 a j.], dojíti na něco, k čemu, splniti se [Jr 28,9 a j.], zakusiti [milosrdenství Př 28,13; Mt 5,7; požehnání Ž 112,2] a pod. ‚Milosrdenství došlá' [Oz 2,1] = ta, jež byla omilostněna. — ‚Skrze vypsání ruky Hospodinovy došlo' [1Pa 28,19] = skrze písemné sdělení ruky Hospodinovy. Zdá se však, že tu jde spíš o Boží vnuknutí ve smyslu 2Kr 3,15; Ez 1,3; 3,14.22 [sr. Ezd 7,6.27, také 1Pa 28,12a: »Což složil v mysli své«].

V NZ-ě má sloveso d. smysl podobný jako ve SZ—ě v obratech ‚d. milosrdenství' [Ř 11,30 a j.] = býti obdarován, zahrnut milosrdenstvím; ‚d. nesnáze' [Sk 19,40] = býti obviněn, obžalován; ‚d. losu přisluhování' [Sk 1,17] = dosáhnouti účasti ve službě, dostati na ní podíl; ‚d. dědičně věčného života' [Mk 10,17] = dostati údělem věčný život [sr. 1K 6,10]; ‚d. svědectví' [Žd 11,2] = získati příznivé svědectví, dobře se osvědčiti; ‚d. účastnosti svatosti jeho' [Žd 12,10] = státi se účastníky, podílníky jeho svatosti; ‚d. smíření [Ř 5,11] = dostati smíření. ‚D. něčeho' [Ř 4,1 a j.] = dosáhnouti, najíti. ‚Vaše poslušenství všech došlo' [Ř 16,17] = vaše poslušnost se všude rozhlásila. ‚D. někoho' [L 8,19] = dostati se k někomu. U L 12,33 má d. význam přiblížiti se. »Všeho pravé povědomosti z gruntu bedlivě d.« [L 1,3] = vše důkladně od počátku vypátrati, vyzvěděti [řecky *parakolú-thein* = (ná)sledovati, stopovati], ‚d. učení' [2Tm 3,10] = následovati někoho v učení.

Dokázání. ‚K d. své spravedlnosti' [Ř 3,26] = aby projevil svou spravedlnost; aby byla zřejmá jeho spravedlnost. ‚V d. Ducha a moci' [1K 2,4] = v důkazech, projevech Ducha a moci.

Dokázati, dokazovati. Tak překládají Kral. ve SZ—ě 10 různých hebr. výrazů a slovesných tvarů. Tak tvar slovesa *j-r-h* znamená ukázati [se], dáti rukou, prstem znamení, Ž 45,5: »Tvá pravice ti ukáže úžasné [úžas, hrůzu vzbuzující] věci.« ‚D. klamu na někom' [Jb 24,25] = usvědčiti někoho ze lži. D. ve smyslu dáti najevo ve 2S 19,6, ve smyslu činiti, připraviti v Ž 118,15 a u Za 7,9. 1S 26,25 překládá přesněji Karafiát: »Tak zajisté činiti budeš, a tak se jistě zmocníš« [ve smyslu: »A přece se zmocníš«]. Ve smyslu d. před soudem u Oz 2,2. ‚Dokazovati dobrotu, sílu' [Iz 63,7, 2Pa 16,9] = prokazovati dobro, moc. V Ž 8,3 ve smyslu zakládati moc [obranu], sr. Mt 21,16. »Větší jsi nyní pobožnosti dokázal [Rt 3,10], doslovně: »Správným způsobem jsi prokázala svou zbožnost« [hebr. *chésed* = milost, milosrdenství, láska]. Jb 14,4 překládá J. Hrozný: »Pochází snad čistý od nečistého?« U Jb 34,28 Kral. sloveso ‚dokázal' vsunují. Hrozný překládá: »Když připustili k němu křik nuzného, takže slyšel nářek chudých.«

V NZ-ě jde o 9 sloves, jež Kral. překládají

výrazy d., d-ovati. Ve smyslu dáti důkaz prokázati Sk 18,28; 2K 8,24; Žd 6,10; znázorniti, ukázati Ř 5,8; 1Tm 1,16; projevovati Tt 2,10; 3,2; působiti Ef 1,20; učiniti L 1,51 [»Učinil divy svou mocí« nebo »Ukázal moc svého ramene«], už dříve obviniti v Ř 3,9. ‚Účinnost d-ovati' v 1Te 5,15 = usilovati o dobro. 1Tm 5,4 překládá Žilka: »Nechať… naučí, že jest zbožné sloužiti vlastní rodině«, Škrabal: »Ať se nejprve učí míti ve zbožné úctě vlastní rodinu«. »Dokazují při sobě pobožnosti« [1Tm 2,10] = oddávají se pobožnosti, hlásí se k bázni Boží.

Dokonale, do nekonečna [Jb 34,36], navždycky [?Žd 7,25], přesně [Sk 18,26], zcela až do konce [1Pt 1,13] a pod.

Dokonání, konečný výsledek [Př 14,12; Iz 46,10], smrt [Nu 23,10], dokončení [Ex 31,18], uplynutí [doby, Sd 11,39 a j.], konec něčeho [Ez 35,5]. Eschatologicky o posledních dnech [Dn 8,23], o uspořádání, zřízení plnosti časů [Ef 1,10]. Jk 5,11: konec, ale snad také: účel. 1J 4,17: dokonalost, dovršení.

Dokonati se. *Dokonání. Neh 6,6 překládá doslovněji Karafiát: »Abys králem jejich byl podlé řečí těchto«.

Dokořen, nč. = dokořán, úplně [Na 3,13].

Dole, dolejší, dolů. Vedle obvyklého významu [Ex 20,4 a j.] také ve smyslu podsvětí [Iz 7,11; sr. Př 15,24]. Obrat ‚země dolejší nová' ve 2S 24,6 je snad překladem vlastního jména, Karafiát: země Tachtim Chodši. Jde o nějaký kraj mezi Galád a Dan Jáhan na cestě do Sidonu.

Doložiti, dodati [Est 5,12; Iz 39,8, 1S 9,8]; d. meč [Jb 40,14] = přiblížiti meč, podle Luthera ‚dáti meč' ve smyslu »Jeho učinitel skýtá jeho meč«. Avšak LXX překládá: »Jest učiněn pánem nad svými druhy«. D. u Iz 30,32 znamená dolehnouti, udeřiti, u Ez 21,17; 24,13 utišiti, u Ez 39,21 vložiti, u Za 4,7 vynésti, vyvésti.

Domlouvání, domlouvati, napomenutí, výstraha [Př 1,23.30 a j.], káráni, hrozba [Př 13,1.8 a j.], okřiknouti [Gn 37,10; Na 1,4], zabraňovati [Rt 2,16], láti [Iz 54,9], napomínati volati k odpovědnosti [Jb 13,10; Př 9,8; Jr 2,19], hádati se [Neh 5,7; Oz 4,4], dávati přísnou výstrahu [Neh 13,15] a pod.

Domlouvati se, domluviti se, činiti výtky [Gn 21,25; Sk 11,2], hádati se [Gn 31,36; Ex 17,2 a j.], odvrátiti, zabrániti [Jb 11,10], přivolati [Př 18,6].

Domnění zlá [1Tm 6,4] = zlá podezření.

Doplniti (se), doplňovati, dovršiti, býti dovršen [Gn 15,16; Pl 4,18; J 16,24, L 9,51]. D. počet dnů [Ex 23,26] = dáti vysoký věk. Dosvědčiti: 1Kr 1,14; ukončiti: Iz 40,2. ‚Doplnila se zlost jeho' [1S 20,7.9] = rozhodl se pro zlé V Ko 2,10 má autor epištoly na mysli cíl, naplnění nejvyšších možností, které Bůh člověku přichystal v Kristu. ‚D. nedostatek' 1K 16,17 = nahraditi něčí nepřítomnost [F 2,30]. ‚D. hříchy' [2,16] = naplniti míru hříchů. ‚D. nedostatek' [2K 11,9, sr. 9,12] = odpomoci nedostatku, 1Te 3,10: Uvésti do náležitého stavu. V pozadí Ko 1,24 je asi představa, že církvi je přesně stanovena míra soužení, kterou musí projít; apoštol na sebe za ostatní bere mimořádný podíl této míry.

Dopouštěti, dopustiti, ve smyslu dovoliti, připustiti, o Bohu, na př. Gn 31,7; Ž 55, 23; 1K 10,3 a j.; o Ježíši Kristu Mk 1,34; Mt 8,21 a j. Ve smyslu seslati, určiti Ex 8,12; Nu 21,6; Jb 20,23; 27,22 aj.

Dopuštění. V Gn 41,44 = dovolení [bez tvého vědomí]. Řecké *syngnómé,* které Kral. v 1K 7,6 překládají výrazem d., znamená původně shovívavost, ústupek. Ap. Pavel jako ústupek své zálibě v naprosté askesi připouští, že ne každý má dar pohlavní zdrželivosti. Snad by bylo možno překládat: »To říkám z ohleduplnosti, ne však jako příkaz«.

Dosáhnouti, dosahovati, nabýti, získati [na př. Gn 31,18; Př 3,18; Sk 22,28 a j.], vystihnouti [»Zdali vystihneš Boží nevyzpytatelnost?« Jb 11,7 v překladu Hrozného], najíti [Ž 21,9], pronikati [Žd 4,12]. Tam, kde se mluví o dosažení *spravedlnosti [Ř. 9,30], *milosrdenství [Ř 11,31], Dědictví [1K 6,9; 15,50], požehnání [Žd 12,17], víry [2Pt 1,1], spasení [1K 1,18], nejde o výsledek lidského úsilí, nýbrž o milostivé obdarování Boží.

Dostatečně, dostatečnost, dostatečný, Jb 26,3 překládá Hrozný: »Jak jsi poradil nemoudrému a projevil velkou rozmyslnost!«. Sr. *Základ. Jde tu o ironickou poznámku. Ve smyslu dokonale v 2Tm 4,5, zřetelněji, plněji v Žd 6,17. Bůh je bohatý [Kral. d-ý] na pomoc [Iz 63,1]. Ap. Pavel vyznává, že sám ze sebe není způsobilý zvěstovati slovo jakožto moc života a smrti; jeho způsobilost k tomu je z Boha [2K 3,5], který dává Ducha sv. Tt 1,9: »držící se spolehlivého slova, jemuž byl vyučen«.

Dostatek, hojnost [2Pa 2,9; Př 27,27; 2K 9,8], zásoby nebo vojenští záškodníci [Dn 11,13].

Došlý. ‚Nejlepší věci d-é časem měsíců' = plodiny, dozrálé během měsíců [Dt 33,14].

Dotazovati se. *Dotazování. *Tázati se.

Doufanlivě, -ý, beze strachu, nadějně [Jb 11,18; Př 10,9], s plnou důvěrou [2K 5,6.8; Žd 13,6], zcela neohroženě, s naprostou otevřeností [F 1,20].

Doufanlivost, otevřenost, odvaha, založená na vnitřní jistotě víry [Sk 28,31 a j., viz konkordanci].

Dověrně, důvěrně, -ý, věrně, spolehlivě, poctivě [2Pa 31,18], v důvěře, beze strachu [Př 3,29]. ‚Býti směle dověrný' [2K 10,1] = troufati si, býti smělý.

Dověřiti se, dověřovati (se), důvěřovati [Sd 11,20 a j.], věřiti [Ž 78,22]. Jr 49,11 lze snad srozumitelněji překládat: »Vdovy tvé se spolehnou na mn « nebo »nech své vdovy důvěřovati ve mně«. Podobně v 2K 7,16 má sloveso význam ‚spoléhati'. *Věřiti.

Dovésti, dokázati [1Kr 22,22; Jr 48,30; Dn 11,39], podati důkazy [Sk 25,7], Ž 49,9 překládá Zeman přesněji: »Proto se toho musí na věky vzdát trvale žít, nevidět hrob«.

Dovoditi, prováděti, uskutečniti [Jb 23,13] dokázati; ‚falešně d. ' [Ko 2,4] = másti, obluzovati.

Drahně, -ý, stč. = značně, značný, dlouho, dlouhý [Sk 9,23; 27,9], mnoho [Gn 40,4; Nu 32,4; Sk 28,3].

Drahý. ‚Nehodný d-ého vážení' [Žd 10,29], viz *Vážení.

Dráti ve smyslu olupovati, vykořisťovati v Ž 89,42.

Droby. *Vnitřnosti. Pomnožné od slova drob = malá věc, kousek, d. = malé kousky [těla]. D. byly součástí izraelské zápalné oběti [Lv 1,9; 8,25]. Před obětí byly d. omyty a s tukem je pokrývajícím složeny s ostatními kusy zápalu na oltář a spáleny [Ex 29,13; 17,22]. Také d. beránka velkonočního byly celé upečeny a snědeny nebo spáleny [Ex 12,9]. Č.

Dromedářka, velbloudice. Hebr. výraz znamená velbloudí samici, která ještě neměla mládě [Jr 2,23]. Č.

Druhý ve smyslu příští, budoucí, na př. d-é narození [Mt 19,28; Tt 3,5. *Naroditi se, str. 473a], d-á smrt [Zj 2,11; 20,6.14; 21,8. *Smrt, str. 927a]. 2K 1,15 překládá Žilka: »Jsem dříve pojal úmysl přijíti k vám, abyste měli dvojí radost«.

Družička, přítelkyně [Sd 11,37n; Ž 45,15].

Držení, majetek, dědičný majetek [Gn 23,18, Dt 4,5.11 aj.].

Držeti [se]. ‚D. prvotnost' [Ko 1,18] = míti první místo, přednost. Ve smyslu pokládati zač v Dt 2,11.20. ‚Oči jejich držány byly' [L 24,16] = oči jejich byly jako ochromeny, takže nemohli poznávat. D. ve smyslu míti v moci, ovládati, poutati [Sk 2,24; Ř 7,6], setrvati při víře, vyznání [Žd 4,14; 10,23], při učení [Zj 2,14n], při podané nauce [2Te 2,15], jméně [Zj 2,13] a pod. D. se falše [Jr 16,19] doslovně = zděditi lež.

Dřevní, stč. = dřívější, předešlý [Ž 79,8].

Dska, stč. = deska, prkno [Ex 26,15; 27,8; 31,18; 2K 3,3aj.].

Duel [= známost Boží nebo vzývání Boha?], Gádovec, otec Eliazafův [Nu 1,14; 7,42; 10,20], nazvaný v Nu 2,14 Ruel [= přítel Boží].

Důvod. Ve Sk 1,3 užité slovo *tekmérion* znamená jisté znamení, přesný důkaz. Zdá se podle užívání u jiných řeckých autorů [Thukydides, Galen, Dioskorides], že bylo technickým termínem pro vědecký důkaz. - V Žd 11,1 je řecké slovo *elenchos,* obyčejně překládané jako průkazná zkouška, důkaz. Žilka zde užil výrazu přesvědčenost. Č.

Dvojitý, o dvojakém srdci v Ž 12,3. ‚Dvo-jité mysli' [Jk 4,8] - nerozhodný, rozpolcený.

E

Efejský [Iz 60,6]. *Efa, 1.

Echi [Gn 46,21], snad totožný s *Ahiramem a s *Achrachem, podle jiných s *Echu-dem [1Pa 8,6].

Elfelet [1Pa 14,5]. *Elifelet, 2.

Elmelech [hebr. *'allammelek* - dub králův?, Melekův?], jméno vesnice na území pokolení Asserova [Joz 19,26], snad kdysi v nynějším údolí el-Melek proti pohoří Karmel.

Elmodad, nějaký kmen, usazený v j. Arábii, který odvozoval svůj původ ze Sema prostřednictvím Jektanovým [Gn 10,26; 1Pa 1,20].

Elzafan [Ex 6,22]. *Elizafan, 1.

Entafue [= studnice jabloní, Joz 17,7]. *Tafua, 2.

Ezak [hebr. *'ešek* = násilí, útlak], Benja-minovec z rodu Saulova [1Pa 8,1.33.39].

Ezbál [hebr. ’eš-ba‘al = muž Bálův]. *Iz-bozet (1Pa 8,33).

F

Fald, z něm. = záhyb. Jb 15,27.

Fáres. V prvním řádku na str. 169 před slovo»syn« dejte »1.«. Na konci hesla doplň: 2. Manassesovec [1Pa 7,16]. Hebrejsky psáno jinak než Fáres [= puklina, trhlina]. Znamená lejno [sr. Ex 29,14; Mal 2,3, kde je slovo *pereš* přeloženo].

Foukati, v přeneseném smyslu ‚f. na nepřátele' [Ž 10,5] = pohrdati jimi [naše: kašlati na někoho], považovat je za bezvýznamné smítko, které lze snadno odfouknout.

Frejů hleděti [Ez 23,5.12]. *Frejíř. *Frejovati.

G

Gadda [plněji Azar Gadda = ves dobrého osudu, Štěstěny]. *Azar Gadda.

Gadgad. *Chor Gidgad.

Gederatský [1Pa 12,4], obyvatel nebo rodák z Gedery. *Gedera, 2. *Jozabad, 1.

Gederský, obyvatel nebo rodák z *Gáder nebo *Gedera. Viz Doplňky, heslo *Baal-chanan.

Gedolim [= velcí, proslavení mužové]. U Neh 11,14 je toto jméno chápáno jako jméno vlastní.

Gelilot [= kruhy], nejspíše totožné s oním *Galgala, jež leželo proti svahu Adomim [sr. Joz 15,7 s 18,17].

Genubat [= krádež], syn idumejského prince *Adada a jeho manželky, sestry egyptské královny [1Kr 11,20].

Gersonitský. Synové a další potomci *Gersonovi [Nu 3,24; 26,57; Joz 21,33; 2Pa 29,12].

Gersunský = *Gersonitský.

Gesan, Judovec, syn Johedaiův [1Pa 2,7].

Getejský [Joz 13,3], rodák nebo obyvatel z *Gát. Totéž, co *Gittejský.

Gimel. Heslo *Gimel doplň: = velbloud.

Gisonský, přízvisko Chasema, jednoho z rytířů Davidových [1Pa 11,34], označující jeho rodné místo, nám dosud neznámé, anebo jeho otce. LXX tu čte Gunitský. *Guni.

H

Halus, jedno z tábořišť Izraelců na cestě z Egypta k hoře Sinaj [Nu 33,13n].

Hamotdor [= horké prameny Dor, Joz 21,32], viz *Amata, 2.

Hamram, oprav na Hamran [1Pa 1,41].

Haroe [1Pa 2,52]. *Reaiáš, 1.

He. Heslo *He doplň: = okno.

Heber. V tomto hesle oprav pořadové číslo 7 na 6 a doplň: 7. Kněz, hlava čeledi Amokovy za velekněze Joiakima [Neh 12,20]. - 8. Potomek Ezrův, praotec obyvatel místa Socho [1Pa 4,18].

Hbitě, hbitý [souvisí se slovesem hýbati] = obratný, čilý, rychlý [Ex 9,20, Ž 45,2].

Helba [= tučnost, úrodný kraj]. Město na území pokolení Asserova, z něhož se nepodařilo vypuditi původní kananejské obyvatelstvo [Sd 1,31]. Snad totožné s nynějším Chirbet el-Machálil sv od Tyru.

Híram [hebr. *'îrám* = bdělý?, podle jiných ‚měšťák', ten, kdo patří k městu], idumejský náčelník [Gn 36,43; 1Pa 1,54].

Hladký, neobrostlý [Gn 27,11.16], vyhlazený [1S 17,40; Iz 57,6; L 3,5].

Hlas, zvuk lidský, po němž lze rozeznati člověka [Gn 21,17; 27,22 a j.], řeč [1K 14,10; 2Pt 2,16], snad i nářečí [Sd 18,3], zpěv [2S 19,35], hlasitý pláč [2S 15,23; Ž 6,9], a pod. Také zpěv ptáků [Ž 104,12 a j.]; zvuk zvířat [Jr 2,15 a j.], hudebního nástroje [1K 14,7n], větru [J 3,8; sr. Sk 2,2.6] a pod. Někdy jde o volání Boží [Ž 46,7; 68,34; Iz 6,8; Mi 6,9], jež mohlo mít podobu hromu [Ž 29,3nn a j.], nebo o volání Syna Božího [J 5,25.28, sr. Sk 9,4; 22,9.14; 26,14] nebo ponoukání Ducha sv. [Žd 3,7.15; 4,7]. ‚Vysoký, veliký h. ' = zvučný, silný h., křik, výkřik [Dt 27,14 a j.]. ‚Jedním h-em' [Ex 24,3, sr. Sk 19,34] = jednomyslně, souhlasně, jednohlasně, všemi h-y. Někdy ‚slyšeti h. ' = uposlechnouti něčí výzvy [Dt 21,20; Joz 24,24; J 10,16.27 a j.]. Někdy h. = to, co bylo řečeno, slovo, výroky [Gn 3,17; 1S 12,15; Ž 95,7; Sk 13,27 a j.], ‚H. zakletí' = hlasité zakletí [Lv 5,1]. ‚H. slov' = zvuk slov [Dt 4,12]. Často se ozývá h., aniž jest vidět nebeského mluvčího, ano, tento mluvčí nemusí být ani uveden [Dt 4,12; 1Kr 19,12; Iz 6,8; Dn 4,28; Mt 3,17;17,5; Sk 10,13; Zj 1,12 a j.]. Jan Křtitel se u Mt 3,3 a j. nazývá ‚h-em volajícího na poušti' v navázání na Iz 40,3. Chce se tím říci, že nezáleží na jménu ani na titulu, ale na poselství, které chce vyřídit.

Přeneseně o h-u = svědectví, naléhavosti Božího divu [Ex 4,8], o nepříznivém svědectví, odporu vlastního dědictví [Jr 12,8]. *Volati, volání. *Křičeti. *Zvuk.

Hlavní summa [Ex 30,12], stč. = celý počet, počet podle hlav.

Hledání. *Hledající, hledati.

Hleděti: *viděti, dívati se [Ex 33,8 a j.], patřiti, přihlížeti, všímati si, pozorovati [Jb 30,20; 31,1 a j.]. Také varovati se [Gn 24,6 a j.], dáti si pozor [Mt 24,6; 1K 10,12; 2J 8], býti na stráži [Gn 31,49; 1S 4,13], dbáti [1Kr 20,40], snažiti se, starati se [Dt 5,32; 1Te 4,11], obraceti se, hledati pomoc [Oz 3,1] a pod. ‚H. se' [Dt 4,9] = varovati se, býti na stráži. *Spatřiti. *Viděti.

Podle Mt 18,10 strážní andělé ‚maličkých' [sr. Ž 34,8: 91,11; L 15,7.10; Žd 1,14] vždycky hledí na tvář nebeského Otce. To znamená nejen, že jsou u Boha ve zvláštní přízni jako jeho důvěrníci [sr. Est 1,14], nýbrž že ustavičně pozorují Otcovu tvář, aby postřehli jeho nejmenší pokyn. Mt 13,14 a paralely navazují na Iz 6,9, když činí rozdíl mezi pouhým tělesným vnímáním očima a skutečným porozuměním a pochopením (sr. Mk 4,12; L 8,10; Sk 28,26).

Hliněný. *Hlína. ‚Dům h. ' [Jb 4,19] obrazně o lidském těle [sr. Jb 33,6]. V 2K 4,7 se hliněnou nádobou rozumí naprostá nezpůsobilost přirozeného člověka hlásat mocné slovo evangelia. Poněkud v jiném smyslu je užito obrazu ve 2Tm 2,20, kde nádoby dřevěné a h-é jsou obrazem špatných křesťanů.

Hloží, hlohová porostlina. Tak překládají Kral. několik různých hebr. výrazů, z nichž *dardar* [řecky *tribolos]* označuje bodlinatý plevel z rodu *Tribulus,* snad *Tribulus terrestris* [česky tzv. nadseda], rostoucí na zanedbaných polích a u cest [Oz 10,8. V Gn 3,18 je tentýž hebr. výraz přeložen slovem bodláčí]. Hebr. *sirfad [*= pálící, Iz 55,13] označuje t. zv. blešník nebo podle Vulgáty kopřivu; *šámîr* [Iz 7,24n; 32,13] trn a *šajit*[Iz 7,23] trní, bodláčí [sr. L 6,44]. Celkem má hebrejština 21 různých označení pro bodlinaté rostliny; v Palestině po mnoho suchých měsíců v roce byly tyto rostliny jedinou stravou pro kozy a velbloudy.

Hlubina, prohlubeň, hloubka moře [Ex 15,5; Neh 9,11 a j.], řeky [Za 10,11], bahna [Ž 69,16, sr. v. 3], dno moře [2S 22,16; Ž 18,16], prameny moře [Jb 38,16], přívaly vod, záplava [hebr. *t^e^hôm* = chaos, oceán; Ž 77,17; 106,9; Iz 63,13]. Ez 26,19 jde snad o pra-oceán, na němž podle starověkých názorů spočívala země. *Propast.

Hnát, silná, dlouhá kost stehenní nebo holenní, nohy [Jb 40,13 a j.]. Podle J 19,31nn mělo lámání h-ů uspíšiti smrt ukřižovaných, kteří nesměli zůstat na popravišti přes noc [Dt 21,23]. Ježíš však byl už mrtev, takže mu nohy nebyly zlámány. J v tom viděl potvrzení, že Ježíš je pravým velkonočním beránkem [Ex 12,46; Ž 34,21].

Hněv lidský. K tomuto heslu připoj odkaz *Prchlivost.

Hněvati [se]. Hebrejština má osm různých

výrazů pro vyjádření hněvu, takže lze sestavit celou stupnici od pocitu odporu [Ezd 9,14; hebr. ’-n-f] rozhořčení [Nu 16,22; hebr. *k-s-f],* nespokojenosti, nevole [Jr 25,6n; hebr. *k-'-s],* rozhorlení [Př 26,17; hebr. ‘-b-r], rozrušení [Iz 28,21, *r-g-z]* až po hněvivé rozechvění [1Kr 20,43; 21,4, hebr. *z-'-f],* jež se projevuje osopováním na někoho [Ž 7,12; hebr. z-‘-m] a rozpálením zlostí [Gn 18,30; hebr. *ch-r-h*]. *Hněv Boží. *Hněv lidský. *Prchlivost.

Hněvivost = *hněv. ‚Popouzeti k h-i' [Ko 3,21] = drážditi.

Hnis, hniloba [Jb 13,28; Iz 3,24; Oz 5,12], kostižer [Př 12,4; 14,30].

Hnízdo v přeneseném smyslu o vysoko postaveném sídle [Nu 24,21; Jr 49,16; Abd 4; Ab 2,9], bydlišti [Jb 29,18].

Hnojný. ‚H-á brána' [Neh 2,13; 3,13n; 12,31]. *Brána. *Jeruzalém a Plán města Jeruzaléma, str. 290. Jméno měla patrně od toho, že poblíž bylo veřejné smetiště.

Hnouti [se], doslovně [z hebrejštiny] vytrhnouti stanové kolíky a vydati se na další cestu [Gn 12,9; Ex 15,22; 16,1 a j.], postaviti stan, tábořiti [Gn 13,18], odtáhnouti [Gn 26,22], obrátiti se někam [1S 15,12], pohnouti [Iz 10,14], pospíšiti si [2S 5,24], projeviti strach [Est 5,9] »Nikdež nehne pes jazykem svým« [Ex 11,7] = nikdo se neodváží uškoditi.

Hnůj, často obraz nejvyšší bídy, chudoby a poníženosti [1S 2,8; Ž 113,7; Pl 4,3].

Hoditi se, býti vhod, vhodný k čemu. Karafiát překládá Iz 44,10 přesněji: »Kdo formuje Boha silného a rytinu slévá, nic [to] neprospěje« [sr. Iz 47,12].

Hojení, hojiti [se], léčení [Kaz 3,3], léčiti [se] 2Kr 8,29 a j.

Hojně, hojnost, hojný, [s]dostatek; nadbytek [F 4,12], bohatství, přebytek, množství. V Jb 38,34 ‚příval vod'; čeho je více než dosti, do sytosti [Ž 78,29 a j.] Karafiát překládá Na 3,18 správněji. Nesnadný je překlad Iz 59,10, kde jde o hebr. *'ašmannîm.* Někteří překládají: »V plné životní síle podobni mrtvým«. Heger tlumočí: »Jak za šera v poledne vrávoráme přes živé jako přes mrtvé«. Hebr. *paš* u Jb 35,15 znamená zpupnost; viz Karafiátův překlad. Ve 2Kr 6,23 jde o hostinu. ‚H-ost mořská' v Dt 33,19 = bohatství moře. Myslí se tu snad na nachové barvivo, získávané z mořského nachovce [*Murex Syrius*].

Ježíš žádá na svých učednících, aby jejich spravedlnost byla dokonalejší, převyšovala *spravedlnost zákoníků a farizeů, chtějí-li vejít do království Božího [Mt 5,20]. ‚Hojnější ozdoba' [1K 12,23] = slušnější odění, ‚hojnější poctivost' [1K 12,24] = větší čest, větší vážnost.

Bible je přesvědčena o tom, že, když Bůh dává, dává vždy více, než je nutně třeba [Dt 28,11; Jb 36,31; Ž 78,29 a j.] Unavenému a bezmocnému dal víc než dosti síly [Iz 40,29]. Ten, kdo doufá v Hospodina, bude míti h-ost [Př 28,25, sr. 15,6; Ž 19,12]. Bůh je bohatý milosrdenstvím a pravdou [Ex 34,6; Ž 86,15], bohatě odpouští [Iz 55,7]. Ježíš přišel na to, aby věřící v něho měli život, a to v překypující míře [J 10,10], nejen pro přítomnost, ale i pro budoucnost, nejen pro sebe, ale i pro druhé. Bůh vylil na věřící bohatě Ducha sv. skrze Ježíše Krista jako Spasitele [Tt 3,6]. Těm, kteří za svého života usilují své povolání a vyvolení utvrzovat [2Pt 1,5n], bude připraven slavnostní vstup do království Božího.

» Ve všech věcech jste hojní« [2K 8,7] = hojně se osvědčujete ve všem, ve všem se vyznamenáváte. Podobně 2K 9,8, F 4,17: »chci, aby velký zisk byl připsán k vašemu dobru«. ‚Z h-osti srdce' [Mt 12,34] = z toho, čím je srdce přeplněno. ‚Hojně se napíti' [J 2,10, řecky *methyskesthai]* = býti podnapilý, opilý.

Holý. ‚H-é zrno' [1K 15,37] v protikladu proti rostlině, která ze zrna vyroste, je Pavlovi obrazem protikladu smrtelného, pozemského těla k nádheře těla zmrtvýchvstalého.

Horlení, horliti, horlivý. K tomu, co bylo řečeno v heslech *Horlivě, *Horlivost na str. 215, nutno připojiti několik dodatků. Hebr. kořen *k-n-'* původně znamená ‚býti nabarven na červeno, na černo'. Označuje tedy ona hluboká hnutí mysli, jež se u člověka projevují změnou barvy obličeje. Může tedy sloveso označovati jak prudké rozhorlení ve prospěch někoho, zaujetí pro někoho [Nu 11,29], tak žárlivost [Ž 106,16, sr. 73,3]. V Nu 5,11-31 jde zřejmě o žárlivé rozhořčení muže, podezřívajícího svou manželku z cizoložství. Praví-li Eliáš, že ‚velice horlil pro Hospodina' [1Kr 19,10], znamená to, že se všemožně zasazoval o Boží slávu a čest [sr. Nu 25,11.13; 2Kr 10,16]. Praví-li Bůh u Za 1,14; 8,12, že horlí pro Jerusalem, znamená to, že je zaujat pro toto město a proti těm, kdo by mu chtěli škoditi. ‚K h-ení popuditi' = vyvolati žárlivost a hněv [Dt 32,16.21; Ž 78,58; Ez 8,3]. H-ení v Ž 79,5 = rozhněvání [sr. Ez 16,42; 23,25]. Ž 119,139 tlumočí Zeman srozumitelněji: »Sžírá mě mé horlení [rozhořčení], že...«. Hrozný překládá Jb 9,27 doslovněji: »Zapomenu na své hoře, změním svůj obličej [t. j. zbavím se rozmrzelého obličeje] a rozveselím se«. Hebr. *ka‘as* u Kaz 7,3 znamená rozmrzelost, žalost. U Jon 4,4 je tak překládáno hebr. *ch-r-b [*= rozpáliti se]. Karafiát překládá: »I řekl Hospodin: Jest-liž dobře, že se rozpálil [hněv] tvůj?«

Horní. *Betoron [1Pa 7,24]. ‚H. pokoj v bráně' [2S 18,33], hebr. ‘*ªlijjá* = přístřešek na budově, již procházela brána. Jinde totéž hebr. slovo překládají Kral. ‚palác' [Sd 3,20; 2Kr 1,2], *síň [1Kr 17,19.23], ‚vrchní palác' [2Kr 23,12], ‚pokojík' [2Kr 4,10n].

Hořce, hořkost, hořký, opak sladkého [Př 27,7; Iz 5,20], na př. o hořkoslané vodě [Ex 15,23]. Hebr. *la‘ªná* označuje původně pelyněk [Př 5,4 a j.], pak vše, co má hořkou chuť [Ex 12,8], v přeneseném smyslu o zhoubných účincích modlářství a odpadnutí od Boha [sr. Jr 9,15; 23,15]. Také hebr. *mar [*= hořký, -ost] se užívá hlavně v přeneseném slova smyslu

ovšem, co je trapné, bolestné, zkázonosné. Tak se mluví o h-ém, bolestném dni [Am 8,10], o h-é řeči [Ž 64,4], o zhoubném opouštění Hospodina [Jr 2,19; 4,18], o trpkém konci života [Př 5,4], o zkázonosné, bolestné smrti [1S 15,32; Kaz 7,26], o neštěstí, utrpení [Rt 1,20; 2S 2,26; Jb 13,26; Př 17,25; Iz 38,17], o těžkostech, namáhavé práci [Pl 3,5], o *vodě zlořečené, jež přivádí do neštěstí [Nu 5, 18n.23n], o zatrpklosti, rozmrzelosti ducha [1S 1,10.16; Jb 7,11; 21,25, sr. Př 14,10; 31,6; Pl 1,4], o zoufalé odvaze [1S 22,2, sr. 2S 17,8], o hlubokém zármutku [Gn 27,34; Iz 33,7; Ez 27,31; Sof 1,14; Mt 26,75] a pod. Ž 106,33 překládá Zeman: »Nebo se vzpírali jeho duchu [Mojžíšovu], takže promluvil nerozvážně svými rty«. Pl 3,5 lze také překládat: »Zastavěl mne [jako při obléhání města] a obklíčil hlavu [mou] trampotami [těžkostmi]«.

‚H-ostí naplniti' [Gn 49,23] = roztrpčiti. ‚Po h-osti duše své' [Iz 38,15] = po takovém zarmoucení své duše, nebo: pro zarmoucení své duše. Sk 8,23 je zřejmě navázáním na Dt 29,18 [sr. Žd 12,15], kde jde o propadnutí modlářství. »Žluč a pelyněk« byly ve starověku obrazem škodlivého, zhoubného smýšlení [sr. Pl 3,15.19; Ř 3,14]. Proto Ef 4,31 staví zlobivou zatrpklost do jedné řady s vášnivostí, hněvem, křikem, urážením a zlobou, jež škodlivě narušují bratrskou pospolitost a připravují o Boží milost [Žd 12,15].

Hospoda. Doplň: »Přijmouti do h-y« [Sk 10,23] = přijmouti jako hosta.

Host. Doplň odkaz: *Pocestný.

Houf ve SZ-ě je překladem 15 hebr. výrazů, jež označují vojenské ležení, tábor nomádů [Gn 32,7n a j.] nebo ležení levitů [1Pa 9,18], jednotlivé oddíly izraelského nebo kmenového vojska [Ex 6,26 a j.], zástup [2S 2,25 a j.], chorovod [sborový tanec, doprovázený zpěvem, Sd 11,34; 1S 21,11; 29,5], chór zpěváků, zpívajících děkovné písně [Neh 12,31.38], karavanu [Jb 6,19] a pod. Př 30,27 upozorňuje na to, že kobylky nemají krále, a přece vycházejí v uspořádaných oddílech. Hebr. výraz tu snad znamená ‚Jíti podle taktu' [Gesenius]. O h-u v NZ-ě viz heslo *Houf, **str.** 219.

Housti, hudu, zastaralé slovo, znamenající ‚hráti na hudební nástroj', hebr. drnkati na struny [Ž 33,3].

Hovadí [Kaz 3,21; 1K 15,39] = zvířecí.

Hovádko, hovado = dobytče, zvíře, živočich (Gn 1,24n; Neh 2,12; Iz 30,6 a j.).

Hrbovatý, stč. = hrbatý [Lv 21,20].

Hrdě, hrdost, hrdý, drze [1S 2,3; Ž 94,4], pýcha [Oz 5,5], nafoukanec, nestoudný [Př 21,24].

Hrdina, statečný muž, muž síly [Ž 76,6]. Sd 5,15n jest snad překládati: »Mezi potůčky [kde se zdržovali Rubenovci se svými stády] bylo mnoho uvažování [předsevzetí, rozhodování]«, zda se má táhnout na pomoc bratřím. V Ez 32,21.27 jde o vůdce mocných, o nejsilnější z nich, kteří jsou už v podsvětí [v hrobě].

Hrnouti [se], shrabovati [Kaz 2,26], shromažďovati se, stékati se [Iz 2,2; Jr 31,12; 51,44; Mi 4,1], spěchati, sbíhati se k někomu [L 8,4].

Hromada, něco navršeného, nakupeného [Gn 31,46; Ex 8,14 a j.]; trosky, rozvaliny [Ž 79,1; Iz 17,1; Jr 26,18], vztyčené kameny jako ukazatelé cesty [Jr 31,21], hlučící množství lidí, bojovníků [Jl 3,14]. Ve 2S 23,11 jde o oddíly vojska, vojsko.

Hromadně, společně [Ž 88,18; 141,10].

Hrstka, malý počet [Iz 41,14, sr. Gn 34,30, hebr. *mat* = manžel; muž, žena a děti]. Luther překládá: »Ubohá hromádko, Izraeli!« Novější vykladači čtou místo *mat* hebr. *rimmat* = mol, brouček a překládají: »Neboj se, Jákobe, červíčku můj, ani ty, Izraeli, můj broučku!«

Hruda, hrouda, ve SZ-ě o koláčích, plackách z tlačených fíků [1S 25,18; 2S 26,1], jichž se užívalo k léčebným účelům [2Kr 20,7; Iz 38,21], nebo o spékajících se h-ách země [Jb 38,38], jimiž se zahazuje hrob [Jb 21,33, ‚sladnou jemu h-y údolí' = země je mu lehká]. ‚Vyhynulo símě pod h-ami' [Jl 1,17] = símě vyschlo i pod zkypřenou půdou.

Hrudka. U Iz 44,13 myslí Kral. na tesařskou tužku. Hebr. *séred* znamená ostré šídlo nebo rydlo, jímž umělec vyrývá obrysy postav, jež mají být vytesány.

Hřímání. *Hrom, hromobití.

Hubiti. Tak překládají Kral. ve SZ-ě 12 různých hebr. sloves, jež znamenají pustošiti [na př. Sd 6,5; Dn 12,11 a j.], sžírati [Nu 13,33 a j.], pobíjeti [1S 27,9; Ž 37,14], postihnouti ranou [Ex 12,23], vražditi [Ž 94,6], ničiti [Jb 2,3], odtrhávati, oškubati [Jb 18,4], utiskovati [Ž 17,9], zabíjeti [Ž 78,34].

Huně [Sd 4,18]. *Houně.

Hvízdati na znamení opovržení a údivu [Pl 2,16; totéž hebr. slovo š-*r-k* překládají Kral. v Pl 2,15 výrazem ‚diviti se'].

Hýbati [se], plaziti se [Gn 1,21.26.28], vytrhnouti stanové kolíky a vydat se na další cestu [Ex 40,37 a j.], pohnouti něčím [2Kr 23,18], odjížděti [Sk 27,21] a pod. Ve Sk 17,28 navazuje Pavel na pantheistický názor svých posluchačů, když praví, že »v Bohu máme život, pohyb i bytí«, aby se dostal ke své zvěsti o Bohu v Ježíši Kristu.

CH

Chadat, nějaké město na j. Judstva, snad poblíž Ezronu [*Ezron, 2]. Někteří badatelé tvrdí, že plné jméno tohoto místa je Azor Ch., čili že u Joz 15,25 nejde o dvě různá místa. Je-li Ch. aram. slovo, znamená Azor Ch. ‚novou vesnici'.

Chaloupka, hlídačská chýše [Iz 1,8], ale také visuté lože, zavěšené vysoko ve větvích, aby byl hlídač v noci chráněn před divokou zvěří [Iz 24,20].

Chaselon [hebr. *kislôn*], otec knížete z po-

kolení Benjaminova za časů Mojžíšových [Nu 34,21].

Chasra. *Charchas.

Chaterný, stč. = chatrný, zchátralý, bídný, nuzný. Kral. tak překládají ve SZ-ě 6 různých hebr. výrazů, z nichž *dal* znamená slabý, bezmocný [Sd 6,15 a j.], *dallá* slabounký, nuzný, chudý [2Kr 24,14; 25,12], *sa'ír* malý, nepočetný [1S 9,21], *niklé* nevzácný, bezectný, opovržený [Iz 3,5, sr. 1S 18,23; Př 12,9], *k-l-l* bezvýznamný [Jb 39,34], *b-z-h* pohrdaný, mizerný [Mal 1,12. Viz Karafiátův překlad!]. ‚Řeč chaterná' [2K 10,10] = . řeč hodná opovržení, nicotná, nic neznamenající. ‚Ch-ý oděv' [Jk 2,2] = ošumělý, špinavý oděv.

Chazelet [Joz 19,12]. *Tábor, 4.

Chebon [hebr. *kabbôn],* vesnice v nížině judské [Joz 15,40], snad totožná s Makbenou z 1Pa 2,49.

Cheleab, Davidův druhý syn [2S 3,3], narozený v Hebronu z matky Abigail Karmelské. V 1Pa 3,1 má jméno Daniel.

Chelubai [hebr. *k^e^lúbaj* odvozené z *káléb* = pes. *Kálef], syn Ezronův, bratr Jerachme-elův [1Pa 2,9]. V 1Pa 2,18.42 je nazýván Kálef. Jeho potomkem byl Hur, současník Aronův [1Pa 2,9], potomkem pak Hurovým byl *Bezeleel [1Pa 2,19n; sr. Ex 35,30-35]. *Kálef. Efrata.

Chenani [= Hospodin se slitoval, sr. Chenaniáš], levita, jeden z těch, kteří modlitbami vedli navrátilce z Babylona, aby učinili slib sloužiti výhradně Hospodinu [Neh 9,4].

Chesil [== blázen?], nějaká vesnice v nejjižnějším Judstvu [Joz 15,30], jež byla nazývána také *Betul anebo Betuel [Joz 19,4; 1Pa 4,30]. Snad dnešní *Chirbet er-Rás.*

Cheslon, město na hranicích území Judo-va na hoře Jeharim [Joz 15,10], snad dnešní ves *Keslá,* 16 km záp. od Jerusalema.

Chéth [= plot?], osmé písmeno hebr. abecedy, jímž v hebrejštině počíná každý verš osmého oddílu Ž 119 [v. 57-64]. Číselná hodnota písmene je 8.

Chezib [= podvodný, lstivý], nějaké místo poblíž Adullam [Gn 38,5], snad dnešní *'Ain el-Kezbé.* *Achzib, 1.

Chium [Sk 20,15]. *Chios.

Chlemtati, == hltavě píti [Sd 7,5nn].

Chosi [hebr. *chósá* = útočiště nebo hledání útočiště], vrátný domu Hospodinova za dnů Davidových [1Pa 16,38; 26,10]. *Chosa.

Choť, hebr. *kallá,* nevěsta, snoubenka, jež bývala korunována [hebr. *k-l-l* odtud *kallá]* věncem [na př. Pís 4,8nn; 5,1]. *Nevěsta. *Zasnoubiti.

Chování, chovati [se]. Tak překládají Kral. množství hebr. a řeckých výrazů, jež znamenají kojiti [Ex 2,9; Sk 7,20], objímati [2Kr 4,16], hladiti, okoušeti lásku [Iz 66,12], hýčkati [Ef 5,29; 1Te 2,7], uchovati [Jb 38,23; Sk 25,21; 1K 7,37; 1Pt 1,4; 2Pt 3,7], držeti [Jr 3,5], živiti, zaopatřiti [Gn 45,11 a j.], opatrovati [Ex 12,6; Kaz 3,6 a j.], nechat bydlet [Lv 23,43], býti poručníkem [2Kr 10,1; Est 2,7], hojně zásobiti [Př 2,7 v Karafiátově překladu: »Chová upřímým šťastného prospěchu*, ukrývati [Jb 20,12], jemně jednati, zacházeti [Př 29,21], dávati odpočinutí [stádům, Jr 33,12. Viz Karafiátův překlad!], ‚V hospodě ch. ' [Sk 28,7] = hostiti. Ch. se = počínati si, jednati [Nu 15,14; 2Pa 2,3; 35,6 a j.], žíti [2Te 3,6]. ‚Ch. se neslušně' [2Te 3,7] = žíti nepořádně, vyhýbati se řádu.

Chození ve smyslu stezka, způsob života v Ž 139,3.

Chromý. *Kulhavý.

Chřípí, zevní nosní otvory, nos [na př. Gn 2,7], frkání [Jb 39,20, viz Karafiát], nozdry [Jb 41,11].

Chumelice, stč. = chumelenice, hebr. *galgal* [= kolo, točení, vír], v Ž 83,14 zvířený prach.

Chun [1Pa 18,8]. *Berota. Snad dnešní *[6]Ain Berdai* nebo *Bereitán,* jižně od *Ba'albeku.*

Churavý, stč. = bídný, hubený [Gn 41,19], špatný [1S 15,9], vadný [Mal 1,14].

Chusima [= spěch, uspěchaná, 1Pa 8,8.11]. *Chusim, 3.

Chuť [Ex 16,31; Nu 11,8; Jb 6,6 a j.]. ‚S ch-í' [doslovně z hebrejštiny ‚s (celou) duší', Ez 36,5; ‚míti rozkoš', ‚obveselovati se', ‚tropiti si smích', Iz 57,4]. Ve smyslu ‚osobitost' [národní charakter, Jr 48,11]. 1Te 2,8 překládá Škrabal: »nejraději bychom vám sdě-lili«.

Chutnati, stč. = chuť, zálibu v čem nalézati, oblibovati si [Am 5,21, doslovně: čichati s rozkoší]. Ř 8,5 správněji: smýšleti.

Chutný, sladký, příjemný [Př 20,17]. ‚Krmě ch-é' [Gn 27,4.14] = pochoutka.

Chvalitebný, hodný chvály [1Pa 16,25; Ž 48,2; Kaz 2,24]. ‚Ch-á píseň' = ‚zpěv ch-ý' [Ž 145,1, Neh 12,8] = chvalozpěv. ‚Ch-ě se chovati' [Žd 13,18] = správně si počínati. ‚Ch-é a vzácné před obličejem Božím' [1Tm 5,4] = správné před Bohem, milé Bohu.

Chvátání, chvátati. ‚S ch-m = chvatně [Sd 13,10], spěšně, v rozčileném spěchu, poděšeně [Dn 3,24], v neklidu, hrůze [Ž 78,33]. Ve smyslu snažně toužiti po něčem [Jb 36,20; Kaz 1,5], usilovati o něco [Př 28,20.22], přispěchati [L 2,16], urychlovati, uspišovati [2Pt 3,12], upínati se [F 3,14; sr. 1K 9,24].

Chvíti se v Ž 60,4 ve smyslu kolísati.

Chybovati, ve smyslu vrávorati [při rozsudcích, Iz 28,7].

Chýliti se, skláněti se [Gn 24,63; Joz 15,2], směřovati [Joz 15,46], blížiti se [Joz 18,13; Př 24,11], chystati se [L 22,49].

Chytiti. V 1Kr 20,33 je tak překládáno hebr. sloveso *ch-l-t* [= neodvolatelně prohlásit], jež v určitém tvaru může znamenat pevně se držeti něčeho jako dobrého znamení. Vyslanci Benadadovi se chopili králova zvolání [»Bratr můj jest«] jako dobrého znamení. Jiní vykládají, že služebníci Benadadovi přiměli spěšně izraelského krále k slavnostnímu prohlášení a potvrzení toho, co právě řekl. - Někdy sloveso ch. znamená násilně se zmocniti [Sd

1,6; 7,25; J 6,15; Sk 6,12], zadržeti, popadnouti [L 23,26; Sk 16,19], vzíti někoho stranou [Mk 8,32].

Chytrák, Istivec, zchytralec [Jb 5,12]. V 1K 1,20 má ch. smysl »debatér«, jenž chce slovními hádkami řešit základní otázky života.

I

Istob [== muž, mužové z Tob, 2S 10,6.8]. *Tob.

J

Jádro zrn, pšenice, doslovně tuk ve smyslu nejlepší zrní, pšenice [Dt 32,14; Ž 81,17].

Jahodka, hroznová bobule [Nu 13,24; Dt 24,21].

Jachan, Gádovec, hlava čeledi [1Pa 5,13].

Jediné = jen, leč, než, jenom.

Jedinký, jen jeden ve smyslu nenahraditelně vzácný [Ž 22,21; 35,17]; sám [Pís 6,8], bez ženy a dětí [Ez 33,24; sr. Mt 3,9].

Jediný, jen *jeden [jedináček v Gn 22,2; Sd 11,34; L 7,12], pouze jeden [Nu 16,22; 1S 22,20; 1Kr 2,16], sám [Neh 9,6], samotný [Iz 51,2]. *Bůh, 6. J. ve smyslu ‚ani jeden' u Mt 5,18. ‚Jedinou v rok' [Žd 9,7] = jednou za rok.

Jednání, jednati [se], dojednání, dohodování [Rt 4,7], vyjednávání [Neh 11,24], nákup, obstarání [2Kr 12,12]; nakupovati [Dt 2,6; 2Kr 22,6; Neh 5,2], najímati do služby, práce za mzdu [1S 2,5], projednávati [Jb 13,3], projednávati se [1S 20,19], odehrávati se [1S 20,39].

1Te 4,6 vztahují někteří vykladači na cizoložné zasahování do manželství spoluvěřícího. Zdá se však, že tu jde o hrabivost v obchodních stycích [sr. Ko 3,5n]. - Žd 5,1 překládá Hejčl: »Každý totiž velekněz je brán z lidu a bývá ustanoven pro lid v jeho záležitostech u Boha.«

Jednota [Ef 4,3.13]. *Tělo, g.

Jedovatě, jedovatý. ‚Spiknouti se j-ě' [2Pa 25,27] = nenávistně, zavile, zákeřně. Hadí jed byl hebr. nazýván *chémá* [= pálivost], protože vyvolával palčivou bolest a horečku, dostal-li se do lidského těla [Dt 32,24.33; Ž 55,5; sr. Jr 8,17], jed rostlinný se nazýval *rô'š.* Snad tu šlo, podle Fürsta, o určitý druh máku [Dt 32,32; Jr 8,14; 9,15; 23,15]. O zvyku napouštěti šípy jedem svědčí Jb 6,4. O otrávených nápojích, sr. Mk 16,18. *Jed.

Jefunne. *Jefone.

Jekabsael [Neh 11,25]. *Kabsael.

Jemna [= štěstěna], syn Asserův, zakladatel čeledi [Gn 46,17; Nu 26,44; 1Pa 7,30].

Jemnitský [Nu 26,44]. *Jemna.

Jerecho. *Jericho. Podle Ezd 2,34; Neh 7,36 se vrátilo se Zorobábelem 345 bývalých obyvatel Jericha ze zajetí babylonského. Někteří z nich pomáhali opravovati jerusalemské zdi [Neh 3,2].

Jeron, opevněné město na území kmene Neftalím, snad dnešní *Járún,* 16 km záp. od jezera Chule.

Jesarel. *Asarela.

Jesimon [= pustina], poušť sev. od pahrbku Hachila [1S 26,3]. V 1S 23,19.24 nepokládají Kral. J. za vlastní jméno a překládají hebr. výraz slovem poušť.

Jezeb. *Jezba.

Jezochar, nějaký Judovec z rodu Ezronova, syn Ashurův [1Pa 4,7].

Jílovatá země, hliněný kadlub na odlévání litých nádob [1Kr 7,26; 2Pa 4,17].

Jiný, I v češtině má j. několik významů: druhý, další, odlišný. Ve SZ-ě jde o překlad mnoha hebr. výrazů, nejčastěji *'achér* [= následující, další, druhý], na př. Gn 4,25; 8,10 a j. Někde má j. význam ostatní [Gn 42,5; Ezd 3,8 a j.], ostatek, zbytek [Dt 3,11; Joz 17,6 a j.], cizí, cizinec [Nu 3,38, sr. 1,51; 18,7; Kaz 6,2 a j.]. ‚Není jiného, jediné dům Boží' [Gn 28,17] = není jinak, než že je zde dům Boží. ‚Šaty j-é a j-é' [Gn 45,22] = na vyměňování [Sicher: sváteční]. Některá místa opravil Karafiát ve své revisi Kral. překladu: na př. Sd 5,9, Est 8,17, Ez 29,12 a j., ostatní jsou srozumitelná ze souvislosti. Est 1,19 překládá Karafiát ‚druž' ve smyslu družka, přítelkyně. J-ý... jiný' [Mt 22,5 a j.] = jeden... druhý; u Mt 26,67 ve smyslu ‚někteří' [sr. Mk 4,20]. Ve Sk 26,11 jde o překlad řeckého *exó* = vně stojící, vzdálený ve smyslu nežidovský. V Ř 1,14 je výraz Jiní národové' překladem řeckého *barbaroi*' = barbaři, nekulturní národové. Ga 1,6n překládá Žilka: »Divím se, že se... tak rychle uchylujete k ‚Jinému evangeliu'. Není ovšem ‚Jiného evangelia', jen někteří lidé vás matou a chtějí převrátiti evangelium Kristovo« [sr. 2K 11,4]. Pavel je přesvědčen, že v tomto případě nejde vůbec o evangelium, nýbrž o lidský výmysl.

Mt 11,3 se ptají učedníci Janovi Ježíše, zda mají čekati na někoho dalšího, na nějž by se lépe hodily vlastnosti, jež Židé přikládali na očekávaného Mesiáše. Mk 16,12 mluví o ‚J-é podobě' vzkříšeného Krista, t. j. nikoli v oslavené tělovosti, jak se až doposud zjevoval, ani v postavě zahradníka [J 20,15], nýbrž v podobě poutníka.

Obratu »počali mluviti j-mi jazyky« ve Sk 2,4 jest možno rozuměti dvojím způsobem: buď jde skutečně o cizí řeči, jak naznačuje v. 6-10, jež nebyly mateřskou řečí apoštolů [tomuto výkladu by odporoval v. 13, kde je toto mluvení přirovnáváno řeči opilců], anebo o mluvení jazyky [sr. Sk 10,46; 19,6; 1K 12,10. 30; 14,2nn], jehož význačnou známkou byla nesrozumitelnost a tudíž nutnost výkladu. Jiní vykladači mají za to, že výraz j. v obratu ‚Jinými jazyky' je vsuvka, jako je vsuvkou v českém překladu výraz ‚rozličný' ve Sk 10, 46. *Jazyk, 4, str. 278.

Ve Sk 17,7 je Pavel v Tessalonice obvi-

ňován, že zvěstuje Ježíše Krista jako vzdorokrále římského císaře.

V 1K 15,40 se zdůrazňuje odlišnost slávy těl [těles] nebeských a zemských. Ef 3,5 staví v protiklad dřívější [jiné] pokolení proti nynějšímu, v němž byla zjevena spása. Žd 7,11nn staví v protiklad Ježíše Krista jako j-ého kněze proti kněžství áronovskému, ano i proti kněžství Melchisedechovu. V Kristu prostě nastalo něco docela jiného, odlišného od všeho předchozího. - Není j-ého Boha než onoho jednoho, kterého zvěstuje Pavel [1K 8,4], a není j-ého jména pod nebem daného lidem ke spáse než Ježíš Kristus [Sk 4,12], a není j-ého evangelia [Ga 1,6]. Člověk si nemůže vybrat mezi několika, musí se rozhodnout buď pro nebo proti.

Někdy má j. význam bližní [Ř 2,1; 1K 14,17]

Jiskra. Ve 2S 14,7 rozžhavený uhlík označuje jedinou naději, jež ještě zůstala téměř vyhubené rodině. ‚J-y z uhlí' [Jb 5,7], doslovně z hebrejštiny ‚děti blesku'. Snad se tu myslí na dravé ptactvo. U Jb 18,5; Dn 7,9 jde o plamen, v Př 26,18 o hořící šípy, u Iz 50,11 buď o hořící oštěpy nebo šípy, u Jb 41,10 a Iz 1,31 oj-y. V hebrejštině je užito sedmi různých výrazů.

Jmenovati [se], pojmenovati [Gn 2,19; 26,18; Iz 45,4], nazvati, nazývati [Gn 48,6; Př 7,4], pověděti jméno [1S 28,8; Ezd 5,4], vyjmenovati [1Pa 6,65], vyvolati jménem [Nu 1,17], zmíniti se [1S 4,18], míti jméno [Gn 25,13; Iz 4,1; 48,2; Žd 7,11], dostati čestné přízvisko [Iz 44,5]. ‚J. věno' [Gn 34,12] = určiti, uložiti poplatky.

Ap. Pavel [Ř 15,20] nechce kázat tam, kam už zasáhlo evangelium, jehož obsahem je Kristus. Podle Ef 1,21 je Ježíš Kristus »povznesen nad všechny andělské bytosti, ať už je kdo jakkoli jmenuje podle stupně jejich vznešenosti, moci a úřadu, a vůbec nad všechny bytosti ‚Jména', které se něčím zdají jak v pozemském trvání Božího království [‚tento věk'], tak v jeho dokonání po druhém příchodu Páně [‚budoucí věk']« [Škrabal]. Podle Ef 5,3 má být sbor věřících tak oddělen od hříchů, že nemá být v něm ani vysloveno jejich jméno. V 1K 5,1nn šlo o smilstvo, jaké se nevyskytuje ani mezi pohany. Podle Ef 3,15 mají všecky druhy tvorů na nebi [andělé] i na zemi [lidé] svá jména od nebeského Otce, t. j. děkují za své bytí jemu. *Jméno.

‚Dokudž se dnes jmenuje' [Žd 3,13] = pokud se říká ‚dnes', pokud ještě žijeme.

Jmouti, uchopiti, chytiti [Dt 22,18 a j.], zajmouti [Dt 21,13 a j.], zmocniti se [Sd 15,8 a j.]. ‚J. srdce' [Pís 4,9] = připraviti o srdce. Hebrejština tu užívá mnoha různých výrazů.

Jod. Doplň heslo *Jod: Česky = ruka.

Johan [L 3,27]. *Johanna, 2.

Jorah [Ezd 2,18]. *Charif.

Józé [L 3,29], předek Ježíšův, který žil asi 400 let po Davidovi. V lepších rukopisech má jméno Jésús [= Hospodin je spása], Ježíš.

Juchal [Jr 38,1]. *Jehuchal.

K

Káď [Jl 3,13; Ag 2,17]. U Oz 3,1 jde však nikoli o k., nýbrž o hrudy hroznů [viz Karafiátův překlad], o usušené hrozny, slisované ve formu koláčů [hebr. *'ašíšá* *Flaše]. Vtom smyslu škrtni v hesle *Káď, str. 316b citát Oz 3,1.

Kadeřavý, zvlněný, jemně zprohýbaný. Hebr. *taltalîm* = splývavé palmové ratolesti, obrazně o splývavých kučerách vlasů [Pís 5,11].

Kaf [= dlaň]. Jedenácté písmeno hebr. abecedy, řecky *kappa,* naše *k.* Každý verš jedenáctého oddílu Ž 119 [v. 81-88] začíná v hebrejštině tímto písmenem, jehož číselná hodnota je 20, po případě 500.

Kal, nohama zkalená voda [Ez 34,19].

Káleti [se], špiniti [Pís 5,3], potřísniti se [Pl 4,14].

Kaliště, místo, kde je kal, kaluž [2Pt 2,22].

Kaliti, znečišťovati kalem [Ez 32,2.13; 34,18].

Kalný. Ž 75,9 překládá Zeman: »V ruce Hospodinově je kalich a pění se vínem plným přísad [opojné směsi] a nalévá z něho. I jeho ssedlinu musí vysrkat...«.

Kapání, kapati. V Př 19,13; 27,15 je život se svárlivou ženou přirovnáván k ustavičně kapající vodě, jež proniká při velkých deštích plochými střechami orientálních domů [sr. Kaz 10,18]. Ustavičné kapání vody činí život v takovém domě nesnesitelný. Pís 5,5 vykládá, že vše, čeho se dotkl opěvovaný ženich, bylo naplněno vůní. I rukověť závory voněla.

Kasalat [hebr. *k^{e}sullôt* - bedra nebo svahy], město na hranicích území Izacharova [Joz 19,18], totožné s Chazelet Tábor [Joz 19, 12], dnešní Iksal, přibližně 6 km jv od Nazaretu. *Tábor, 4.

Kaše, něco vařeného, vaření [2Kr 4,38nn]. Totéž hebr. slovo *názîd* překládají Kral. v Gn 25,29 výrazem *krmička, u Ag 2,13 vaření.

Kazed [jednotné č. od *kasdîm* = Chaldejci], syn Náchora a jeho manželky Melchy [Gn 22,22]. *Kaldejští.

Kenaz. Potomek Ezauův, syn Elifazův [Gn 36,9.11; 1Pa 1,36.53]. Stal se knížetem na hoře Seir [v. 15.40-43]. Sr. *Cenez.

Kibsaim [= dvě hromady]. *Jekmaam, 2.

Klásti, dávati na nějaké místo, položiti [Gn 30,41n; Mk 6,56 aj.], zvláště o kultickém kladení a přípravě chlebů [Ex 25,30; Lv 24,8; Mal 1,12], kadidla [Ex 30,36 a j.] na obětní [předkladní] stůl [*Stůl], kadidlový oltář. Ve smyslu vkládati v Nu 19,2, vrhati [Mt 15,30], přikládati [Sk 28,3], pokládati, považovati, míti zač u Jb 33,10. Oz 10,2 jde o překlad hebr. slovesa *ch-l-k,* jež může znamenat děliti, rozdvojiti [angl. překlad: »Jejich srdce je rozdělené« Heger: »Rozum jejich zmizel a teď pykati musí«], ale také býti hladký, uhladiti. Viz Karafiát.

Klásti úraz. [Ř 14,13] = dávat příležitost k úrazu, k. do cesty úraz, ‚k. duši' [1J 3,16] = položiti život za někoho.

Klásti se, utábořiti se [Nu 1,50 nn a j.], sehnouti se, pracovati ku porodu [Jb 39,3], rozestaviti se kolem dokola [Ž 3,7].

Koliandr. Nč.koryandr.K textu na str. 336 doplňujeme obrázek:

Lodyha, květ a semeník rostliny.

Kopati, hrabati [o koni, Jb 39,21].

Korasan. *Asan.

Koupě, kup, kupování [Rt 4,7; Jr 32,11], zboží [1Kr 10,28; Jr 10,17; Zj 18,17 aj.].

Kouřiti se = doutnati [Mt 12,20].

Kout, prostor mezi dvěma sbíhajícími se stěnami [Ez 46,21], zákoutí [Neh 9,22; Ž 74, 20; Jr 48,45]. V Př 21,9; 25,24 jde podle slovníků o cimbuří. U Jr 9,26; 25,23 jde o zvláštní ostříhání vlasů na krajích hlavy, jak to bylo zvykem u arabských kmenů. Karafiát překládá : »ostříhané po straně«.

Kóz [1Pa 4,8; Ezd 2,61; Neh 3,4.21; 7,63]. *Hakkoz.

Kozelec, kůzle [Gn 27,9; 38,17.20 a j.].

Krájeti. U Iz 9,20 jde o odkrajování vlastního masa, t. j. vlastních soukmenovců, kteří měli pomáhati při obraně.

Krásné dveře [Sk 3,2.10]. *Chrám, str. 245b.

Krevní = pokrevně příbuzný [Lv 18,6. 12n.17; 21,2; 25,49].

Krmě, krmička, vařený pokrm [Gn 25, 29.34; Žd 12,16], pochoutka [Gn 27,4.7.9; Jb 33,20; Ag 2,13], koláč z pražmy [2S 13,6.8.10], porce jídla, pohoštění [Př 15,17],příkrmk chle-bu, ryba [J 21,5].

Kruh u Jr 18,3 znamená hrnčířský kruh, skládající se ze dvou plochých kamenů, postavených nad sebou. Jeden z nich je otáčivý.

Krumplovaný = krumpovaný, pestrý [Ez 26,16]. *Krumpéř.

Kuchyňka, srovnané kameny v hrad-bičku [Ez 46,23].

Kukla, stč. kapuce, jež kryla hlavu a splývala na ramena [Ez 13,18.21; podle Gesenia ‚závoj'].

Kule u Iz 22,18 klubko, míč.

Kupčiti. Toto heslo na str. 363n doplň tímto odstavcem: Ve 2Pt 2,3 varuje pisatel před prvokřesťanskými bludaři, kteří lákali věřící »nabubřelými řečmi, že prý nejsou vázáni žádným zákonem, a za to si ještě dávají řádně platit, a tak z křesťanů těží« [Hejčl]. Sr. Ju 16.

Kupecký [J 2,16], dům k. = tržnice, obchodní dům.

Kvaltování, z něm. - námaha, lopocení, usilování [Kaz 2,22].

Kvaltovati se, lopotiti se [Ž 39,7], unaviti se [Jr 2,24].

Květ v Pís 5,13, hebr. *migdál,* podle Gesenia ‚schrána', podle Fürsta ‚zákony', podle Karafiáta ‚pahrbkové'.

L

Láza [Gn 10,19], nějaké místo na vých. břehu Mrtvého moře, podle Hieronyma někdejší *Kallirrhoé,* proslulé horkými prameny. Leželo na strži, jíž dnes protéká *Zerka Ma'în>* asi 20 km j. od ústí Jordánu.

Lebaot [Joz 15,32]. *Betlebaot.

Léceti. *Léč.

Léčka. *Léč.

Lehnouti, často ve smyslu umříti, býti pochován [Jb 7,21 aj.]

Lechem [1Pa 4,22]. *Jasubi Lechem.

Ležení, ležeti, často o vojenském nebo vojensky uspořádaném táboře, tábořiti [Ex 19, 16n; Joz 5,8 a j.]. Také lůžko: Ž 41,4. Ve smyslu číhati v Gn 4,7; 49,9; ve smyslu obléhati ve 2Kr 17,5; 24,11; býti mrtvý Na 3,18 a pod.

Lhostejný u Iz 32,9.11 ve smyslu bezstarostný, lehkomyslný.

Lichevník. *Lichva.

Lis na hrozny. *Pres. Ale v Sd 7,25 jde nejspíše o jméno místa *Jekeb Zéb-*

Lodí, stč. = *loď.

Luh u Joz 17,16 doslovně z hebrejštiny: údolí.

M

Magdaléna. *Magdala. *Maria, 7.

Machat. Toto heslo na str. 394 doplň: 3. Otec Jazaniáše, který spolu s jinými přišel ke Godoliášovi, aby se dali ujistit, že služba Kaldejským je bez nebezpečí [2Kr 25,23; Jr 40, 8].

Malalehel, jeden z těch, kteří jsou uvedeni v rodokmenu Ježíšovu [L 3,37]. Patrně

jde o přepsání jména *Mahalaleel z Gn 5, 12-17.

Maleakrabim [Nu 34,4]. *Akrabim.

Maličko, malý počet [Dt 28,62], trochu [Jb 10,20], krátký čas [Př 6,10], něco málo, malý kousek [Iz 1,9; Mk 8,7; J 6,7; 1K 5,6], na krátkou vzdálenost, o něco dále [Mk 1,19] a pod. U Jb 4,12; 2 6,14 je tak překládáno hebr. *šémes* = rychle míjející zvuk, šepot.

Malovaný kámen [Lv 26,1] = kámen, ozdobený vyrytými magickými obrazci. ‚Pokoje m-é' [Ez 8,12] = pokoje, ozdobené kreslenými postavami model.

Malovati barvou [Jr 22,14] = natírati rumělkou, miniem podle egyptského vzoru.

Manna. *Man, manna.

Masal. *Mesal.

Melicha [Neh 12,14], totéž co *Malluch, 2.

Mem [str. 413a]. Doplň: = voda. Číselná hodnota 40 nebo 600.

Mennit, město na území Ammonitů [Sd 11,33], proslulé vyvážením pšenice do Tyru [Ez 27,17], snad pozdější vesnička Manit asi 6 km sev. od Ezebonu směrem k Filadelfii.

Menuchský. U Jr 51,59 patrně nejde o vlastní jméno [sr. *Menuchotští], nýbrž o označení funkce Saraiášovy. Jeho starostí bylo opatřovati nocleh na cestách. Heger překládá: Vrchní komorník.

Més [1Pa 8,9]. *Mésa, 4.

Misael. *Mizael, 2.

Mitylene. Hlavní město ostrova Lesbos, ležící na jeho vých. břehu, rodiště řeckých básníků Alkaia a Sapfy. Vynikalo námořní mocí a založilo kolonie Sigeum a Assos. Pod nadvládou římskou se stalo svobodným městem. Pavel je letmo navštívil na cestě z Assu do Chia [Sk 20,13nn].

Mizeti. Toto sloveso má ve SZ-ě několikerý význam, a je překladem 10 hebr. výrazů. Ve smyslu zanikati [Nu 17,12 a j.]; ztráceti se Jb 6,17; zacházeti [o mraku Jb 7,9]; býti vyvrácen, zlomen [Jb 17,11]; ztratiti se jako kouř [Ž 37,20; 102,4]; býti v koncích [Ž 73,19; 107,27]; rozplynouti se [Iz 64,7; podle jiného hebr. čtení: »Na milost vydalo nás nepravosti«]. Jb 6,14 překládá přesněji Hrozný: »Malo-myslnému [náleží] láska od jeho bližního...« Viz i Karafiátův překlad. K Ž 58,9 poznamenávají Kral.: ‚mizí', t. když ze skořepiny vyleze. Plži totiž v Palestině v suchém období se scvrkají, až se nakonec ztratí ze své lastury. Jr 6,29 mluví o marné práci prubíře [zkoušeče drahých kovů], který nafukuje měchy do prasknutí, a přece se nedopracuje stříbra, ačkoli přísada olova byla už všecka ohněm strávena.

Mladistvý, stč. = útlý, čerstvý, mladý. [Dt 32,2; Jb 6,5; 38,27; Jr 14,5; Ez 17,4.22 aj].

Mnohotě [1S 25,10] = mnohot'jest.

Moholitský [Nu 3,33; 26,58]. *Moholi.

Mokrý. *Obět'.

Motati se, tápati [Jb 5,14], točiti se [Ž 107,27], vrávorati [Iz 24,20].

Moudrost světa v Ko 2,8 je překladem

řeckého výrazu *filosofia.* Nešlo tu však o filosofii ve smyslu soustavného kritického myšlení, jak mu rozuměli velcí filosofové starověkého Řecka i nové doby, nýbrž o více méně fantastické spekulace, založené na vytržení mysli a na starých tradicích pohanských kultů. Tato filosofie si činila nárok, že je cestou k nejvyšší a postačitelné pravdě myšlení a života. Pavel ji nazývá marným klamem, zakládajícím se na lidské tradici [Kral. ‚ustanovení lidská'], uchovávané v úzkém kruhu zasvěcenců, a na živlech světa, t. j. na bytostech andělských nebo démonických, které podle starověkého názoru vládnou všem živlům, tedy všemu jsoucnu. Proti této »filosofii« hlásá Pavel zvěst o tajemství odhaleném v nedávné a přesně určené události příchodu a díla Ježíše Krista [Ko 1, 26].

Mrštiti v Dt 25,3 = uhoditi, mrskati.

Mřežování, mříž[e], okenní mříž [Sd 5, 28; 2Kr 1,2; Pís 2,9], pletivo z řetízků na hlavicích sloupků [1Kr 7,17n.41n; 2Kr 25,17; 2Pa 4,12n, sr. 3,15nn; Jr 52,22n] ‚něco udělaného na způsob mříže [Ex 27,4].

Musitský [Nu 3,33]. *Musi.

Mýti se. *Umýti [se], umývání.

N

Nabíti, naporážeti dobytek [Nu 11,22; 22, 40] zvláště k účelům obětním [Gn 31,54; 1Kr 1,9; Ez 39,17aj.].

Nabitá hovada [Př 17,1] = poražená obětní zvířata. LXX překládá: ». ..dům plný nepotřebných obětních hovad se svárem«.

Nabrati loupeže = ukořistiti, vydrancovati, uloupiti [Nu 31,32 aj.], n. ženy [2Pa 11, 23] = přáti si, vyžadovati mnoho žen, n. dcer [Ezd 9,2] = oženiti se s dcerami a pod.

Načísti = napočítati [Nu 1,21.23 a j.].

Nadati [2Kr 12,18] = zasvětiti, darovati.

Nadáti se. *Nadíti se.

Naděliti. ‚Podlé toho, jakž naděleno' [Ez 46,5.11] = podle toho, co může a chce dát.

Náhoda. ‚N-ou' v 1Kr 22,34; 2Pa 18,33 = nevinně, t. j. bez zvláštního míření; v Nu 35, 22 = bezděky, nechtě.

Nacharai [= funící, chrápající] Berotský, zbrojnoš [oděnec] Joábův [2S 23,37; 1Pa 11, 39].

Nájemník. *Najmouti, najímati.

Nakvašovati, prokvasiti [1K 5,6; Ga 5, 9].

Náměstek ve Sk 24,27 = nástupce.

Nametati [1. sg. nameci], naházeti [Am 8,3], navršiti, vztyčiti [Joz 7,26 a j.].

Napadati, napadnouti, zaútočiti, vniknouti [o duchu, který se zmocňuje člověka, 1S 18,10; L 9,39], přijíti na někoho [1S 16,23; 19, 9].

Naposledy, konečně, nakonec [Dt 8,16 a j.], někdy ve smyslu eschatologickém o posled-

ních dnech [Dt 4,30; Ž 37,38, sr. Mk 12,6]. *Den. *Poslední.

Napotom = příště, později [Iz 42, 23].

Náramně přemáhati [Sk 18,28] = pádně, vhodně, rázně usvědčovati.

Náran [1Pa 7,28]. *Nárat.

Nárat, město na hranicích území Efraimova, vých. od Bethel a nedaleko Jericha [Joz 16,7]. V 1Pa 7,28 má jméno Náran. Snad dnešní *'Ain dûk.*

Nárožný [Ez 46,22], rohový.

Nástroj ve smyslu nářadí, náčiní [Dt 23, 13; 1Kr 6,9]. Doplň tím heslo *Nástroj na str. 476a.

Našlapovati na paty [Jb 13,27], doslovně z hebrejštiny = kolem chodidel dělat zářezy, kresliti čáru [a tak omezovati volný pohyb].

Navracovati se, navrátiti [se]. Tato slovesa mají často význam činiti pokání, obrátiti se, a to i tehdy, není-li výslovně řečeno, že jde o návrat k Bohu [Jb 22,23 a j.]. V pozadí stojí představa o poddaných, kteří se vzepřeli a nyní se vracejí k svému pravému králi, nebo o nevěrné ženě, jež se vrací ke svému zákonnému manželu [Jr 3,1.14.22], nebo o vězních, kteří se vracejí do opevněného Siona [Za 9,12, sr. L 4, 18nn], nebo o těch, kteří byli svedeni k modloslužbě a nyní se vracejí k pravé bohoslužbě [Dt 4,30, sr. v. 28n; Jr 35,15; 44,5]. Nejde jen o lítost a změnu mysli, nýbrž o návrat k Hospodinu celým srdcem, celou duší [2Pa 6,38; Oz 6,1; Jl 2,13], o novou orientaci celého života [Jr 36,3.7; Pl 3,40], o nový životní sloh, o zavržení hříchu a odvrat od něho [Jb 36,10; Jr 4,1; Ez 18,30], o úsilí po *spravedlnosti. Zvláště proroci užívali těchto výrazů, často spojených s představou návratu z vyhnanství, ze zajetí, který jim byl mnohdy obrazem návratu k Bohu. Oz 7,10.16 vytýká Izraelovi, že se nenavrací k Nejvyššímu, ačkoli jej všecko k tomu vybízí a ačkoli Bůh jako Otec čeká a vyhlíží vracejícího se syna. Proroci došli k závěru, že Bůh sám se musí vrátit, slitovat se a uvrhnout do mořských hlubin všecky hříchy člověka, aby se mohl navrátit k Bohu [Mi 7,19; Za 1,16, a j.]. Návrat k Bohu a Boží návrat k člověku jsou ruba líc téže skutečnosti [Za 1,3n; Mal 3,7]. Podle Ž 80,4.8.20 je návrat člověka dílem Božím. Proto 2Pt 2,20nn za největší neštěstí pokládá, když se člověk po návratu k Bohu skrze Ježíše Krista zase vrátí ke své nešlechetnosti do oblasti zla [sr. Ez 23,21; Mt 12,43nn]. Je to pohrdání dílem a ponoukáním Božím. *Obrácen, obrácení.

Nazad = jako poslední [Nu 2,31; 1S 29,2].

Nehel Eškol [Nu 13,25] = potok, údolí *Eškol.

Nechtě [Ř 8,20] = nedobrovolně.

Nemilý, nenáviděný [Dt 21,15nn], bez studu, hanby [Sof 2,1; sr. Jr 3,3].

Nemuel, Rubenovec, bratr Dátana a Abirona [Nu 26,9].

Nenáležitě, ‚n-ě a bez lítosti' [Ex 1,14], doslovně z hebrejštiny = se zlým nakládáním. ‚N-ě se vymstívati' [Ez 25,12.15] = škodolibě se mstíti.

Neochotnost, neochotný. V Př. 21,24 jde buď o výlevy hněvu nebo o sebevynášení [hebr. *'ebrá*]. U Iz 42,4 je tak přeloženo sloveso *k-h-h* [= býti sláb, ustávati, malátněti anebo zhášeti, sr. v. 3, kde je totéž hebr. sloveso překládáno výrazem uhasiti, viz Karafiát] a podobně i 2Kr 8,11. Smysl verše je ten, že Elizeus upřel svůj zrak na Hazaela takovým způsobem, že se cítil zahanben jako člověk přistižený při zlých úmyslech. ‚S n-ou myslí' [2K 9,7] = se zármutkem, z nechuti, s lítostí.

Nepoddaný Ef 5,6 = neposlušný, 1Tm 1, 9; Tt 1,6.10 = nepoddajný, Tt 1,16 = vzpurný, neposlušný.

Nepokojiti, drážditi ke hněvu [1S 16,14n], zneklidňovati [1S 18,15; Iz 14,16], uváděti ve zmatek [Ga 5,12].

Nepokojný. Karafiát překládá Př 20,1 přesněji: »Víno [jest] posměvač, [a] nápoj opojný mumle«, t. j. vede k blábolení.

Neřádný. Iz 57,4 překládá Karafiát: »Zdaliž nejste synové nešlechetnosti, símě lživé ?«

Nesnadnost v 1Te 3,7 = nesnáz, tíseň.

Nesnadný k vypravení v Žd 5,11 = těžko vysvětlitelný, v 2Pt 3,16 = těžko srozumitelný.

Nestředmost, nezdrženlivost [Mt 23,25], nestředmý [2Tm 3,3] = nezdrženlivý.

Nešporní vítr = jihozápadní (Sk 27,12).

Neupřáhaný. ‚Telátko n-é' [Jr 31,18] = nenaučené tahat.

Neústupný, ve smyslu prudký [Gn 49,7], svárlivý [1K 11,16].

Nevzdělavatelný, Ve 2Tm 2,23 = neukázněný.

Nezbedně volati [Ž 55,18] = lkáti, skuhrati, sténati [sr. Ez 7,16, kde jde o překlad téhož hebr. slovesa].

Ničemný, opovržení hodný, nanicovatý a pod. Iz 45,9 doslovně: »Smí říci k hrnčíři hlína: Co děláš? A jeho výrobek: Ty nemáš ruce!?«. Oz 9,7 jest překládati: »Ten prorok je bláznem, šílencem muž ducha«.

Nízký. ‚Zpěv n. ' *Zpěv. Jinde ve smyslu skromný, nízce postavený [Ř 12,16, Ko 3,12].

Nofe [= vánek?], nějaké moábské město [Nu 21,30]. LXX má docela jiné čtení.

O

Obávati se. Vedle sloves, uvedených v heslech *Bázeň, *Strach, *Strachovati se, jsou tak překládány kořeny *g-v-r* [= vyhnouti se, uhnouti stranou, Dt 32,27], *j-g-r* [= děsiti se, Jb 3,25], *d-'-g* [podle Fürsta původně: rozplývati se, pak o starostlivých obavách, Joz 22,24; Jr 42,16] a *'êmá* [= býti ve strachu, hrůze, ohromen, Ezd 3,3].

Obecný. Toto heslo doplň: o. žalář [Sk 5,18] = veřejný, státní žalář; o. soud [Sk 19, 38] = veřejný soud; o-á živnost [2Tm 2,4] == zaměstnání pro živobytí, světské záležitosti

[u vojáka je o živobytí postaráno, nemusí tedy vykonávat zaměstnání, které by ho odvádělo od plnění vojenských povinností].

Obědovati, stč. = obědvati [J 21,12], doslovně z řečtiny snídati.

Obestření. Toto heslo doplň: U Iz 30,22 jde o zlatý potah dřevěné nebo hliněné modly.

Obětovati. ‚Modlám obětované' [Sk 15, 29; 1K 8,1.4.10 a j.], *Jídlo. ‚Býti obětován' F 2,17 doslova = býti vylit jako úlitba [sr. 2Tm 4,6].

Obcházení v Ž 19,7 = oběh.

Obilí zetřené v Lv 2,16 = rozemnuté, Karafiát: vymnuté.

Obírati se, zaměstnávati se. ‚O. se s neupřímností' [Jb 31,5], doslovně: vydati se na cestu se lží. ‚O. se zákonem' [Jr 2,8] = vládnouti zákonem, užívati ho. , Lstivě se o. se slovem Božím' [2K 4,2] = provozovati lest s Božím slovem, padělati slovo Boží. V Ko 2,21 má sloveso o. se význam sahati na něco.

Obtížení, obtížný. *Obtěžovati. Doplň: ‚Zahálet s o-m' [2K 11,8; 12,13n] = zatěžovati, býti na obtíž. ‚Bylo mu obtížné' [2Kr 2, 17] = bylo mu stydno.

Obvrci vápnem [Dt 27,2.4] = omítnouti vápnem.

Očkovaný, opatřený očky. *Koltra.

Odhoditi tvář [1Kr 20,41] = sejmouti masku, odstraniti nalíčení.

Odjíti [nč. odníti, odejmouti], **odjímati** [nč. odnímati], Také ve smyslu vyhladiti [1Kr 9,5], odstraniti [Př 25,4; Ex 34,34 a j.], uloupiti, [Iz 5,23], skrýti [Iz 30,20 v překladu Karafiátově], mizeti, ztráceti se [Sk 27,20], shladiti, o hříších [Žd 10,11] a pod. ‚O. ruku od někoho' [Joz 10,6] = opouštěti někoho. ‚O. ducha' v Ž 76,13 = pokořovati.

Odměření, odměřiti. Ve smyslu pevně stanovená mzda [Neh 11,23], míra [Ž 39,5; Ez 45,3 a j.]. Žilka překládá 1K 7,17: »Jenom ať každý žije v údělu, jejž mu Pán přidělil, jak koho Bůh povolal«. Pavel tu vyslovuje zásadu, že člověk nemá svémocně měniti nic na tom stavu věcí, v němž jej zastihlo Boží povolání, neboť vnější poměry nejsou podmínkou Boží milosti. Podle 2K 10,13.15n je Pavel přesvědčen, že Bůh vyměřil a přidělil každému svému pracovníku určitou oblast působnosti, a že nikdo se nemá chlubiti tím, co jest již hotovo na cizím přídělu [sr. Ř 12,8; Ef 4,7].

Odmísiti [Neh 13,3] = odděliti, odloučiti.

Odmlouvání, odmlouvati [Tt 2,9], ve smyslu odpovídati, odpověď u Jb 29,35:34,36 ve smyslu odpor, nepřátelství, Žd 12,3, příti se Ř 9,20.

Odmouti se [Nu 5,27] = nadmouti se, naběhnouti, opuchnouti.

Odpadnouti od něčeho v Žd 12,15 = připraviti se o něco.

Odsedati u Jb 14,18; 18,4 = posunouti se, posunovati se, v LXX zvětrati.

Odstoupiti, odstupovati: ‚odstup to' = budiž vzdáleno [Gn 18,25; 44,17; 1S 22,15 a j.], doslovně: nechť je to profánní [Jb 34,10 aj.].

Odstrčiti ve smyslu vyloučiti z obecenství, odvrátiti od někoho v Ga 4,17.

Odsudek, odsouzení [Jb 31,11.28], řecky *krisis* = soud [Mt 23,33; Jk 2,13; Zj 18,10].

Odvoditi [Neh 12,47], odevzdávati, doslovně z hebrejštiny zasvětiti, odevzdati jako zasvěcené.

Odvraceti, -ovati [se], odvrátiti [se], odkloniti, odvésti [srdce od Boha, 1Kr 11,3; 2Kr 17,21; sluch od pravdy, 2Tm, 4,4 a pod.], odpadnouti [1Tm 4,1], povoliti uzdu, učiniti bezuzdným, nevázaným [2Pa 28,19], vzdorovati [Iz 1,5], vésti ke vzdorovitosti [Jr 28,16; 29,32], obraceti se nazpět [Iz 59,14 o právu a spravedlnosti, jež už už měly přijít, ale zase odcházejí a dívají se jen zdaleka], rozvraceti, bouřiti [L 23,14]. ‚O. tvář' [Ž 51,11] = zakrýti tvář, ‚o. pravici, ruku' [Pl 2,3.8] = přestat působit buď v dobrém nebo ve zlém.

Ohlechnouti [Mi 7,16] = ohluchnouti.

Ohniště [Iz 30,14; Ez 46,23], oharek, otýpka suchého dříví v Ž 102,4, hrnec s ohněm u Jr 36,22n.

Ohrazený les [Za 11,2] = nepřístupný les.

Ohyzdný, opovržený [Iz 14,19], hodný opovržení [Tt 3,3], pošpiněný menstruací [Iz 64,6], odporný [označení model a pohanských symbolů, Jr 16,18; Zj 18,2], kulticky znečišťující [Ez 8,10], profánní. [Žilka: světsky smýšlející, Hejčl: lehkomyslník, Žd 12,16], nedovolený [1Pt 4,3], poskvrněný [Zj 21,8].

Ohyžďovati, zneuctívati [1K 11,4n].

Ochrana ve smyslu příbytek, útočiště [Dt 33,27], oko [Ezd 5,5; myslí se tu na bdící oko Boží]. J. Hrozný překládá Jb 21,30: »Člověk zlý bývá ušetřen v den neštěstí«.

Ochránce. Toto heslo na str. 544b doplň: U Ez 28,16 jde o zastírajícího cheruba, u Oz 4, 18 jde o štíty [sr. Ž 47,10].

Okázati. 1K 4,9 překládá Žilka: »Bůh nás apoštoly postavil až na konec«.

Oklamání, oklamávání, svod [Mt 13,22; Mk 4,19; Žd 3,13], úklad [Ef 4,14].

Omdlíti, hebr. *p-v-g* = býti bez životního tepla, ztrnouti. Gn 45,26: »Jeho srdce bylo studené«, nezahřálo se radostí.

Omráčiti [Iz 51,20]; omráčen býti = umdlévati, omdlívati [sr. Jon 4,8].

Oni [Gn 35,18] *Ben Oni.

Opatrovati, činiti něco pro někoho [Gn 30,30], zaopatřiti čím [Gn 47,12], ošetřovati [1Kr 1,2.4], [po]starati se o někoho [Ž 55,23; Jr 40,4], oplotiti, ohraditi plotem [Iz 17,11], mysliti na něco, starati se prozíravě o něco [Ř 12,17; 2K 8,21], podporovati [1Tm 5,16], dohlížeti [1Pt 5,2].

Opažiti [2Pa 3,5] = obložiti.

Opilý. Dt 29,19 překládá Karafiát: »Aby zahubil svlaženou se žíznivou«.

Opouštěti ve smyslu spouštěti, nechat klesnout v Ex 17,11; 2Pa 15,7, nechat na holičkách u Jr 14,9.

Oregim [2S 21,19]. *Jair, 4.

Osáknouti, vsáknouti se [Iz 19,5].

Osazený lid, posádka [2S 23,14; 1Pa 11, 16], o-á poušť [Ez 38,12] = obydlená poušť. *Osaditi.

Osedlý lid [Iz 33,24] = usedlý, bydlící lid.

Osekaný v Lv 22,22 = zraněný.

Otáhnouti, obléci [Lv 8,7], ovinouti [Jb 19,6], potáhnouti [Ez 37,6].

Otevříti. ‚O-i život' [Gn 29,31; 30,22] = učiniti plodnou.

P

Paros [Neh 10,14]. *Faros.

Pijavice. Hebr. *ʿalúká* je obvykle překládáno výrazem pijavka. Nejspíše však šlo o nějaké červy z čeledi vlasovců *[Filarida],* které způsobují poruchy na lidském organismu, anebo snad jsou míněny některé druhy tasem-nic *[Custodes],* které cizopasí v zažívacím ústrojí člověka a způsobují nejdříve hlad a později poruchy zažívání. Na to snad naráží Př 30,15.

Platný. ‚Lékařství p-é' [Jr 30,13], hebr. *tʿʿálá* = náplast.

Plynouti, *plovati [Iz 25,11; Ez 47,5], téci [J 7,38], odplavati [Sk 27,32, doslovně z řečtiny: odpadnouti, vypadnouti].

Pobýti, také zdržovati se jako host, uprchlík [Iz 16,4; Jr 42,15]. R 15,24 je tak překládáno řecké sloveso *empimplásthai* = užíti někoho [»až vás napřed trochu užiji«], ‚Vesel p.' [L 15,29] = poveseliti se.

Podjíti [podníti, 1. sg. podejmu], podjí-mati, uchvátiti, napadnouti, zmocniti se [o strachu Ex 15,15; Jb 18,20; o úžasu Jr 8,21, o hrůze Jr 49,24].

Pohledati, vyhledati [1S 28,7; 1Kr 1,2], hledati [Rt 3,1; Ezd 5,17].

Pohybovati [se], také: zatěžovati [Jb 37, 10 překládá J. Hrozný: »Také spoustou vod zatěžuje oblaka, svým paprskem rozhání mračno«].

Pojímati, pojíti [pojmu]: ‚býti bludem pojat' [2Tm 3,13] = býti klamán, dát se strhnout bludem [2Pt 3,17].

Pojíti [1. sg. pojdu], sejíti [stářím], zhynouti, pohasnouti [Gn 27,1; Dt 34,7; 1Kr 14,4 a j.]; vzniknouti, míti původ, pocházeti [Sd 8,30; 1Pa 1,12; J 8,42; Žd 7,14], vyjíti [1K 14,36], býti pronesen [2Pt 1,21].

Pol, stč. = půl, 2. pád »do polu« [Neh 4,6 a j.] = napolo, z polovice.

Polámaný, polámati: Jr 11,16 je tak překládáno sloveso r- -ʿ = býti zlý, špatný. »Její ratolesti jsou špatné« [Heger: »Jeho větve schnou«]. Ez 23,34 překládá Karafiát přesněji: »I vypiješ jej a vyvážíš, a střepiny jeho polámeš, i prsy své roztrháš«. Za 11,16 překládá přesněji Heger: »Strhá jejich paznehty«. – Polá-maný u Mt 15,30n = zkřivený, mrzák.

Polapiti, ‚P. v řeči' [Mt 22,15] = chytiti v řeči do léčky.

Polečiti [Jb 20,26], nastrojiti osidlo, poléknouti [Ž 9,16; 31,5; 35,7 a j.], *Poléci. *Ptáčník. *Osidlo. Nesnadný je překlad Ž 12, 6. Kral.: »Na nějž polečeno bylo«. Karafiát: »Na nějž foukají« ve smyslu povýšeně, zlostně funěti. Snad: »Postavím jej v bezpečí, po němž touží«.

Pomáhati. Tak překládají Kral. několik hebr. a řeckých sloves, jež znamenají opásati, obklopiti a tak obhajovati [Joz 1,14 a j.], posíliti, posilovati [2Pa 28,20 a j.], podpírati [Ezd 5,2 a j.], pozdvihovati, ujímati se [Ž 146, 9, sr. 147,6], vysvoboditi, dopomoci k vítězství [2S 10,11], zachrániti [Mt 27,42; Mk 15, 31], spolupracovati [Mk 16,20; 1K 16,16], spolupůsobiti, přispívati [2K 1,11] a pod.

Pomysliti ve smyslu rozmysliti se, umoudřiti se Jb 18,2, pečlivě rozvážiti 1S 25,17; 2S 24,13

Pomyšlení, představa. Ž 73,7 překládá Zeman: »Z tuku se vyvalují jejich oči, překypují výplody srdce«.

Pontský. *Pilát. *Pontus.

Poostati, stč. = zůstati [1K 16,6].

Poselství, poselstvo [2Pa 32,31; L 19,14], radostná zvěst [2S 4,10, sr. 18,26], vzkaz [2S 15,28]. *Posel.

Pospíchání, pospíchati. Ve smyslu ukvapenost, rozrušení v Ž 116,11, ve smyslu spěchati [Ž 119, 60; Iz 8,1.3], být rychlý [Př 1,16; Iz 59,7; Jr 48,16], být obratný, zběhlý, zručný [Iz 16,5], bdíti nad něčím, dávati pozor [Jr 1, 12].

Pospokojiti [Neh 8,11] = uklidniti.

Post, správně *Půst.

Postrojiti se [Iz 51,13] = uchystati se, pojmouti úmysl.

Pošetřiti [Jr 2,10] = dobře pozorovati, rozhlížeti se.

Potkávati Jb 66,32 překládá přesněji Karafiát: »Ruce [své] zakrývá bleskem, a přikazuje [mu rozrážeti] to, co [jej] potkává«. Jiní nepatrně přesunují souhlásky v hebr. textu a překládají: »Ruce přikrývá paprskem a potom je vysílá proti cíli«.

Potlouci, o krupobití [Ex 9,25.31; Ž 105, 33], roztlouci, rozbíti [Jr 19,11], zatlouci na dveře [L 12,36; Sk 12,3].

Poučovati v 1K 11,32 = ukázňovati. *Učiti.

Povědění, řecky *réma.* výrok [Mk 9,32], rozkaz, slovo, oslovení, při čemž je důraz na tom, že jde o vyslovený rozkaz, učiněný výrok. *Slovo.

Pozblouditi, stč. = poblouditi [Nu 15, 22], zvláště o t. zv. hříších neúmyslných, z lidské slabosti, z nedopatření [sr. Nu 35, 11.15; Joz 20,3.9].

Pravdomluvný, pravdivý, spolehlivý [Gn 42,20; Př 12,19 a j.], věrný [Ž 101,6], spravedlivý [Ex 18,21]. Zvláště o Bohu svědčí Písmo, že je p., pravdivý, věrný, držící slovo [Dt 7,9; 32,4; J 3,33; R 3,4 a j.], bohatý na pravdu [Ž 86,15], že přísahá pravdu [Ž 132, 11]. Stejně o Ježíšovi [Mt 22,16; J 7,18] *Pravda.

Právětě [Gn 27,36] [doslovně: právěť (= správně) je] = právem, správně.

Pravidlo ve Sk 27,40 kormidlo.

Priška. *Priscilla.

Probuditi [se], **probuzovati.** Zeman překládá Ž 57,9: »Vzhůru, má duše, vzhůru, harfo a citero, chci probudit jitřní zář!« Také Iz 51,9. Vzchopiti se [Jl 3,12; Iz 51,1.7; 52,1; 64,7]. Bůh může procitnout ze zdánlivé nečinnosti, když k němu věřící volají [Ž 35,24; 44,24], ale modly nikoliv [sr. Ab 2,19; 1Kr 18, 27]. Ž 73,20 překládá přesněji Zeman: »Jako sen po procitnutí, Pane, zavrhneš jejich obraz, když se probudíš« [k soudu]. Podle Iz 50,4 Bůh probouzí svého služebníka každého jitra a uzpůsobuje jeho uši k slyšení slova [sr. J 3,32; 8,26]. ‚P. se k někomu' [Jb 8,6] = vyslyšeti něčí prosbu. V Př 6,3 má sloveso p. význam naléhati na někoho.

V obrazném smyslu Ř 13,11, Ef 5,14, *Bdíti [v doplňcích]. ‚Probuzovati' v 2Pt 1,13 má smysl ‚udržovati v bdělosti'.

Promíjeti, prominouti, doslovně z hebrejštiny pominouti, nevšimnouti si, shovívavě přehlédnouti, omluviti, odpustiti [Ex 23,21; Př 19,11; Oz 1,6; Am 7,8; 8,2; Mi 7,18], smířiti [2Kr 24,4].

Pronášeti, pronésti, rozhlašovati, vyzrazovati [Joz 2,14.20; Př 11,13; 20,19, hebr. *gálá* = zjeviti], vynášeti, vyvyšovati, odnášeti si [Př 14,29, hebr. tvar slovesa *r-v-m* = býti vysoký].

Provésti skrze oheň [Lv 18,21; 2Kr 16,3; 21,6] = spáliti jako oběť. *Moloch.

Přebíhati v náhle [Ž 90,9] = tratiti se, mizeti.

Předešlý, minulý. ‚P-é věky' = minulá pokolení, Sk 14,16. ‚P-é hříchy' = hříchy předtím spáchané, Ř. 3,25 a pod.

Předložení. Chléb p., viz *Chléb, 3. Stůl p., viz *Stůl.

Přenestydatý [Ez 16,30]. *Nestydatost.

Přestati. Toto heslo na str. 739a doplň: »Přestane na milování svém« [Sf 3,17] snad = umlkne [vůči hříchu, t. j. odpustí] ve své lásce.

Přestěhování [hebr. *gólá* doslovně obnažení země, zbavení země obyvatel, vystěhování, exil]. ‚Až do p.' [1Pa 5,22] = až do vystěhování do vyhnanství [Ezd 2,1; 6,19.21; Neh 7,6].

Přestěhovati, zavésti do exilu [Est 2,6; Jr 29,4; Am 5,27].

Přestupitel [Ř 2,25]. *Přestupník.

Převedení [Ezd 6,16] - exil, vyhnanství.

Převésti = zavésti do vyhnanství [1Pa 6, 15; 2Pa 36,20].

Přibrati se, stč. = přijíti, dojíti [1Kr 12, l;2Kr 5,9; Jr 3,18].

Přídavek. U Iz 15,9 jde o přídavek krvavých soudů. Orelli překládá: »Neboť dopustím na Dimon ještě další [soudy]: na uprchlíky moábské lva, i na ty, kteří pozůstanou v zemi«. Lev je symbolem říše, o níž se mluví u Iz 14, 25.

Přiděditi [Př 8,21] = učiniti dědicem.

Příkop. V 1Pa 26,18 jde o navršenou cestu, veřejnou cestu, silnici.

Příkopa, příkop u opevněného města [Dn 9,25].

Příkrý, převislý, od slunce spálený [Neh 4,13], strmý [Pís 2,14].

Přikrytí, přikrývka, záclona, opona [Ex 26,14; 35,11; 36,19; Iz 25,7; 28,20], střecha [Gn 8,13]. Hebr. *masséká* u Iz 30,1 znamená spolek, uzavřený úlitbou: »Zjednávají [úlitbou] spolek, ale ne z mého ducha«.

Příměří [Dn 11,6], smlouva [Jb 5,23; Iz 33,8].

Příprava, stč. = náčiní [1S 8,12], nářadí [2S 24,22], šperky [Ez 16,17.39].

R

Reblata [Nu 34,11], hebr. *riblá,* město na s. hranici Palestiny, vých. od *Ain, odlišné od *Ribla.

Risataimský [Sd 3,8.10]. *Chusan.

Rok složiti [Jb 9,19; Jr 49,19; 50,44], stč. = volati k odpovědnosti před soudem.

Rozejíti. ‚Víno mne rozešlo' [Jr 23,9], doslovně z hebrejštiny víno mne přemohlo'.

Roztahovati kotvy. Podle Sk 27,30 byla loď hnána vírem dopředu. Chtít vrhnout a upevnit kotvy s přídě bylo proto nesmyslné. Pro Pavla to bylo důkazem, že námořníci chtěli utéci

Ř

Říditi v 1K 7,17 = nařizovati. **Řízení** v Př 16,33 = rozhodnutí.

S

Salmon [Mt 1,4n; L 3,32]. *Salma.

Sama [= On (Bůh) slyšel]. Syn Chotama Aroerského, jeden z Davidových rytířů [1Pa 11,44].

Samareus [Gn 10,18; 1Pa 1,16]. *Samariovec.

Sanna [Joz 15,49]. *Dabir, 2.

Saredata [2Pa 4,17]. *Sareda.

Sarsechim, jeden z Nabuchodonozoro-vých knížat, která vstoupila do Jerusalema po prolomení města [Jr 39,3].

Saulitský [Nu 26,13]. *Saul, 3.

Sázeti [Sk 3,2] = klásti.

Sběř. *Zběř.

Sefufan [1Pa 8,5]. *Sufam.

Sechacha [= houština], vesnice na poušti judské [Joz 15,61], snad dnešní Chirbet Sikké asi 4 km j. od Betléma.

Sesiliti. *Zsiliti.

Setar, jméno perského knížete z královské rady [Est 1,14].

Setříti, stírati, rozdrtiti na prach, zničiti a pod. Jb 31,23 překládá J. Hrozný: »Zkáza Boží mě předesílá, a nemohu obstáti před jeho velebností«. Kral. výrazem setříti překládají 15 hebr. sloves.

Schoditi, prochoditi sem a tam [2S 24.8: Za 6,7].

Schopiti se, vzchopiti se [k útěku, hledání ochrany, Iz 10,31].

Schrániti, ukládati [Ž 84,4], s. se [Ž 57,2; 61,5] = hledat útočiště, kryt.

Siliti se v L 23,5 = naléhati.

Silon, potomek Judův a zakladatel čeledi, jež se vrátila ze zajetí babylonského [1Pa 9,5; sr. Neh 11,5]. *Séla.

Simata [2Pa 24,26]. *Simat.

Sineus [1Pa 1,15]. *Sine.

Síti. *Setí.

Sklamati někomu, stč. = obelhati někoho [Gn 21,23], selhati [Ž 89,36; Ab 2,3], předstírati oddanost [1Kr 13,18], popírati [Joz 7,11].

Sklep v 1Pa 28,11 pokladna, ukrytá pod zemí.

Sklo. Toto heslo na str. 888a doplň: U Iz 54,12 překládá Karafiát hebr. *šémeš* [= slunce] výrazem okno [Kral. sklo]; slovníky myslí na cimbuří.

Skrejš, skrejše [Dt 32,38; 1S 23,23; Pl 3, 10]. *Skrýše.

Sladkost. ‚Vůně s-i' [F 4,18] = líbezně vonící [oběť], libá [obětní] vůně.

Sluneční obraz, hebr. *chammán,* p. *chammánîm,* nějaký kultovní předmět, jmenovaný s oltářem a *hájem u Iz 17,8; 27,9 [sr. 2Pa 34,7] a s *výsostmi v Lv 26,30 [sr. 2Pa 14, 5]. Podle 2Pa 34,4 se zdá, že s-é o-y stály na oltářích Bálů [sr. Ez 6,4.6]. V Palmyře byl nalezen oltářík s označením, jež se v souhláskách shoduje s hebr. *chammán.* Jde o kadidlový oltář, jenž patřil do bálovské modloslužby.

Smésti, smetati, sraziti, shoditi [Ž 56,8], zprofanovati, zbaviti posvátnosti [Iz 43,28].

Snětí. V tomto hesle doplň odkaz: Jr 2,2.

Sofan [Nu 32,35]. *Atrot-Sofan.

Splašiti, splašen býti, vyskočiti k útěku, býti zmaten [2Kr 7,15], rozehnati [Jr 50, 17].

Spokojující vůně [Lv 1,13 a j.]. *Vůně.

Spouzení, spouzeti se, zpupnost [Iz 16, 6], rozhněvati se [2Pa 26,19].

Sprobodati, hebr. roztříštiti, rozbíti [2S 22,39].

Spustiti ve významu dát napadat [Ž 78, 28], popíchnouti, podrážditi někoho proti někomu [Iz 19,2], poštvati, navzájem znepřáteliti [Za 8,10], zpustošiti [Jr 12,11].

Ssužování, ssužovati. *Soužen.

Sškvrknouti se, hebr. propadnouti [o tvářích], usvadnouti [Ž 6,8; sr. 31,10].

Stahování. Toto heslo na str. 962a doplň: Skupina tří jasných hvězd v souhvězdí Oriona se nazývá pás. Jb 38,31 by pak bylo možno překládat: »Zda můžeš rozepnouti pás Oriona ?«

Stírati. Toto heslo na str. 993a doplň: U Jb 30,24 jde o podst. jméno *pîd,* jež znamená záhubu, neštěstí [sr. Jb 31,29]. Karafiát překládá: »Jistě [žeť] nevztáhne [Bůh] ke hromadě [rumu] ruky, by pak, když [je] stírá, [i] volali«. Množství závorek ukazuje, že překlad i výklad místa je nesnadný. Angl. překlad zní: »Jistě nevztáhne ruky do hrobu, ačkoli volají v jeho ničení« [t. j. když je ničí]. J. Hrozný překládá: »Nevztahuje však ruky, kdo se topí? Nebo nevolá o pomoc při své záhubě ?« Job plakal nad druhými [v. 25], proč ne nad sebou?

Stlačené lůno [Lv 21,20], rozdrcené, zmrzačené, vyřezané lůno.

Strkati ve smyslu odháněti u Jb 24,4.

Š

Škřiňka, nč. skřínka, bednička, visící po stranách vozidla [1S 6,8.11.15].

Štěrbina, zub, vrub [1S 13,21].

KONEC DOPLŇKŮ

NEJDŮLEŽITĚJŠÍ OPRAVY HESEL A OBRÁZKŮ

U stránkových číslic písmeno a *označuje levý sloupec,* b *pravý sloupec.*

Abba, str. lb, 2. řádek oprav hebr. *áb* na *'ab.*

Ametyst. V tomto hesle na str. 22b oprav slova ‚odrůda křemence' na ‚odrůda křemene'.

Apokryfy. V tomto hesle na str. 32b, 5. Kniha Juditina, 7. řádek zdola oprav větu ‚při obléhání Jerusalema' na ‚při obléhání Bethulia'.

Arktur, str. 40a, 2. řádek zdola oprav mol na mola.

Augustus, str. 48a, řádek 28: panovnického (místo: panovníckéko).

Báza, str. 61b, 4. řádek shora *Izrael* (místo *Izranl).*

Bdelium. V tomto hesle na str. 62a oprav latinský název *balsamodendron mukul* na *Balsamodendron mukul.* V tom smyslu oprav všecky rodové vědecké názvy, jež se píší začátečním velkým písmenem. Tak v hesle *Čáp na str. 102 čti *Ciconia alba,* v hesle *Amulety na str. 27 *Ateuchus sacer* atd.

Brouk. V tomto hesle na str. 83b nahraď ve 2. řádku výraz ‚žravé housenky' přiléhavějším ‚žravé larvy'.

Cvičení. V tomto hesle na str. 100b ve 3. řádku oprav citát Př 15,15 na Př 15,5.

Červec. V hesle na str. 104b oprav vědecký název dubu kermesového na *Quercus coccifera* (místo *cocciterá).* Tamtéž název červce *Lecanium (Coccus) illicis* místo *ilicis.*

Člověk. V hesle *Člověk, 4, str. 107b, 14. řádek od shora oprav odkaz *Bláznovství, 3 na *Blázen, 3.

Daremný, str. 115b, 16. řádek shora: *kenos* (místo: *kenvs).* V témž hesle na str. 116a, 14. řádek od shora: »Kdyby se stalo nemožné« (místo: nemožným) ve smyslu: Kdyby se stalo to, co je vpravdě nemožné

Deset měst. Str. 122a, 6. řádek shora oprav Rabat na Rabbat.

Deska, str. 122a, uvedený odkaz *Psaní oprav na *Psán, psáti.

Deuteronomium, str. 122b, 24. řádek: Mojžíšovo (místo: Mojšišovo),

Élí, str. 148, 11. řádek: Élí (místo Éli).

Esarchaddon.Text u obr. na str. 156 oprav: Esarchaddon vede zajatce. Z velké stély ze Šam'al (Zendžirli) v sev. Sýrii. První klečící postava je Tirhák, o podmanění druhé se nemluví. Nápis zní: „Tirhákovi, králi Egypta a Ethiopie, jsem denně bez ustání pobil množství jeho mužů a jeho sama jsem pětkrát poranil špičkou svého oštěpu ranami, z nichž nebylo uzdravení. Memfis, jeho královské město, já jsem v půl dni podkopy, tunely, útoky obklíčil, já jsem dobyl, já jsem zničil, já jsem poplenil, já jsem ohněm spálil. Já jsem mocný, já jsem nejmocnější, já jsem hrdina, já jsem ohromný, já jsem obrovitý... Já jsem král králů Egypta." Stalo se tak r. 671 př. Kr.

Cheretejští, str. 237a, 2. řádek zdola oprav *Bananiáš na *Banaiáš.

Jabléčka. V tomto hesle na str. 267a oprav hebr. přepis na *důda'îm.*

Jedda, str. 279b oprav na Jedida.

Jehar Sahadutha, str. 281b oprav na Jegar Sahadutha.

Jho. V tomto hesle na str. 297a, první odstavec, 2. řádka zdola oprav sloužiti na sloužili.

Jimma, str. 298b oprav na Jimna.

Káď. V tomto hesle na str. 316b škrtni citát Oz 3,1. Viz*Doplňky, heslo *Káď.

Kedumin. Toto heslo na str. 326a oprav na Kedumim.

Kolčava. V tomto hesle na str. 336a škrtni vsuvku »v Palestině hojně žijící«.

Král. Na str. 349b, řádka 8-9 správně zní: „na severu více mesopotamské, na jihu více egyptské; v Izraelském království..." (Heslo Král zpracoval S. Segert.)

Kristus. Na str. 357b vlož značku pisatele S. mezi třetí a pátou řádku zdola.

Maacha. V tomto hesle na str. 389a oprav citát v 9. řádce na 1Kr 2,39 (místo: 1Kr 2, 29).

Masarefot na str. 404a oprav na Maserefot.

Míra (délková). V tomto hesle na str. 429b oprav v 5. řádku od shora 200 loket na 2.000 loket (přibližně 1.000 m).

Moře Mrtvé. V tomto hesle na str. 448b oprav 8. řádek od zdola takto: ». ..její váha jest 116,6 kg místo 100 kg.«

Nadab na str. 459a oprav na Nádab.

Nachas na str. 463a oprav na Náchas.

Neoklamatelný. Toto heslo na str. 493a oprav na Neoklamavatelný.

Nizroh na str. 504b oprav na Nizroch.

Obecný. V tomto hesle na str. 516b třetí řádek shora oprav Jr 25,15 na Jr 52,15.

Orion. V tomto hesle na str. 555a oprav *Procior* na *Procyon* (Prokyon).

Pant. V tomto hesle na str. 593b oprav výraz ‚dveřní čepy' na ‚dveřní závěsy'.

Písmo. Na str. 635 v záhlaví tabulky v 3. sloupci čti: Džemdet Nasr (místo angl. transkripce Jamdat).

Právo. V tomto hesle na str. 717b ve 4. řádku shora oprav Ex 15,24 na Ex 15,25.

Prustvorec. Pod tímto heslem na str. 731 je mylně umístěn obrázek třtiny na místo

puškvorce. Obrázek puškvorce naleznete na př. v Kavinově Speciální botanice zemědělské z r. 1951 na str. 417 pod č. 841 s názvem Puškvorec, *Acorus calamus.* - Obrázek třtiny patří k stejnojmennému heslu na str. 1118 a popis pod obr. zní: Třtina, hustá tráva, tuhých přímých stébel. Část stébla a klas. *(Calamagrostis.)*

Přijmouti. V tomto hesle na str. 747a oprav odkaz *Přijímati na *Přijímání.

Rameses na str. 776b oprav na Ramesses.

Ráno, str. 777b, 2. řádek zdola, vlož za slovo tedy dvojtečku [ne středník].

Roh. V tomto hesle na str. 790a v 17. řádce oprav 2Kr 2,28 na 1Kr 2,28.

Řekové, str. 825b v posledním řádku: jednak (místo ednak).

Řím, str. 833b v 13. řádku shora oprav: prokonsulů (místo konsulů); str. 837b v 3. řádku zdola, ,i způsoby' (místo ,1 způsoby').

Římanům, str. 840b, odstavec c) v řádce osmé oprav pořádek slov takto: ». ..či nemusí-li také zvláště křesťan denně podstupovat ...«.

Sargon, str. 854b. 7. řádek shora, nahraď výraz repatriaci slovem deportaci.

Saveh. V živém záhlaví na str. 856 má být „Saveh" místo „Sahev".

Sedání, na str. 858b oprav 2Kr 19,28 na 2Kr 19,27.

Služba Hospodinova. V tomto hesle na str. 913a v 15. řádce zdola oprav Mt 8,13 na Mt 9,13. *

Stěžeje. V tomto hesle na str. 992a oprav citát 2S 2,8 na 1S 2,8.

Stvoření, str. 1009, II. Nový Zákon, třetí řádek, oprav odkaz v závorce na *Stvořiti, *Stvoření I. C.

Sufam. V tomto hesle na str. 1013a, 4. řádek shora oprav *Chuppim na *Mufim.

Svatost, str. 1018a, poslední řádka, oprav nsilý na silný.

Vítr. V tomto hesle na str. 1215a v 31. a 32. řádku shora oprav: Ve Sk 27,12 čteme o v-u nešporním, t. j. jihozápadním místo severozápadním.

Vyvolení, str. 1250a, řádka 29, oprav Žd 1,6 na Ž 1,6; str. 1250b, řádka 2 shora, oprav Ž 25,12 na Ž 25,11.

Xerxes, na str. 1262b první řádku shora oprav takto: „Ten se však r. 479 př. Kr. dal překvapit Řeky v ležení..."

CHRONOLOGICKÉ TABULKY

SESTAVITI chronologii dějů a událostí SZ-a pro dobu předkrálovskou je téměř nemožné; ale i údaje doby královské jsou těžko datovatelné až na několik význačných událostí, o nichž máme celkem spolehlivé zprávy i z jiných pramenů než biblických. Královské letopisy, o nichž mluví bible [1Kr 14,19.29; 2Kr 24,5; 2Pa 20,34 a j.], se ztratily. Ale i kdyby byly zachovány, prospělo by nám to jen málo. Neboť starověcí národové neměli jednotné soustavy chronologické, jakou máme my. Assyřané a Babyloňané datovali události každého roku podle jména význačné osobnosti, jež v té době zaujímala úřední postavení. Byly nalezeny seznamy těchto osobností, podle nichž se počítalo. Nebo se počítalo podle let vlády současného panovníka. Při tom však docházelo k nepřesnostem, protože zemřel-li panovník uprostřed roku, počítal se do jeho vlády celý rok, ačkoliv už panoval jeho nástupce, jemuž se počítal také celý rok. Nelze tedy na př. vypočítat ani dobu trvání izraelského království tak, že se sečtou léta vlády jednotlivých králů. Tyto a ještě jiné okolnosti vedly k tomu, že na př. Josephus Flavius počítá od vyjití z Egypta po založení chrámu jednou 592 let, po druhé 612 let, kdežto podle biblického udání šlo o 480 let [1Kr 6,1], podle Pavla asi o 574 let [Sk 13,18-21; 1Kr 2,11; 6,1]. Izraelci uznávali po nějakou dobu vyjití z Egypta za počátek svého letopočtu [Ex 16,1; Nu 9,1; 10,11; 33,38], právě tak jako Římané počítali léta od založení Říma, jež se nyní všeobecně udává na r. 753 př. Kr. Řekové počítali podle olympiád, jež se konaly každého čtvrtého roku od r. 776 př. Kr. Jiní národové počítali zase jinak. Křesťané od 6. stol. po Kr. uznávají narození Ježíše Krista jako počátek letopočtu. Narození Kristovo se prý stalo r. 753 po založení Říma. Ale kdy vyšli Izraelci z Egypta? [*Egypt, 5]. A Ježíš, jak se nyní všeobecně uznává, se narodil kolem r. 4 před t. zv. křesťanským letopočtem. Nadto biblické zprávy nebyly podávány ze zájmu historického, nýbrž náboženského, který určoval způsob podání, výběr událostí, jejich zdůvodnění, skloubení a hodnocení. Bible je sice také »historickým pramenem«, ale není to její základní úmysl ani podstata jejího poslání a smyslu [viz *Izrael].

Chronologii pro dobu od Adama po vyjití z Egypta vůbec nelze sestavit. Nevíme, zda Rodokmeny udávají všecky členy anebo jen význačné, také nevíme, zda jména označují jednotlivce, anebo jednotlivce a jejich potomky [kmeny], anebo zda některá jména neoznačují kraj, jenž byl určitým kmenem osazen, jako na př. v Gn 10, kde jde jak o jednotlivce, tak o národy, města a kraje. Tak na př. Arfaxad [Gn 10,22] je označením země, v které obývali potomci Semovi. Z tohoto kraje povstal Sále.

Rovněž období od vyjití z Egypta po založení chrámu Šalomounova nelze dost bezpečně datovat. Pisatelé 1Kr tuto dobu rozdělují na 12 období po 40 letech [1Kr 6,1]; první čtyřicetiletí zahrnulo putování po poušti [Ex 16,35; Nu 14,33], 6-8 čtyřicetiletí bylo vyhrazeno pro dobu Soudců, další pro velekněžství Élího [1S 4,18], další pro vládu Saulovu [sr. Sk 13,21] a další pro vládu Davidovu [1Kr 2,11]. Čtyřicet let je ovšem okrouhlé číslo a může znamenat méně i více než čtyřicet let.

V moderní historii se pro nejstarší dobu užívá rozdělení podle kulturních epoch. Tohoto rozdělení jsme užili i my. V datování doby královské se přidržujeme E. Sellina. Při tom ovšem musíme mít na paměti vše, co bylo řečeno o nesnadnosti dosáhnouti přesná data. V závorce u jmen králů uvádíme počet let jejich vlády podle bible. Svislice mezi jmény králů naznačují příbuzenský poměr otec-syn. Vodorovná čára označuje změnu dynastie. Také pro nz dobu, zvláště pro období Pavlových misijních cest, lze uvést data jen přibližná. *Pavel, 2.

I. Období od Abrahama až po nastěhování Jákobových kmenů do Egypta

A. Střední doba bronzová [2000-1600 př. Kr.]

Egypt

Střední říše [XI. a XII. dynastie, 2160-1780 př. Kr.].

Hlavní město Memfis (Mennofer).

Palestina a Sýrie pod egyptskou nadvládou.

Dynastie XIII. a XIV: vnitřní boje.

Hyksósové se zmocňují Egypta kolem r. 1680 př. Kr. a tvoří XV. a XVI. dynastii.

Hlavní město Avaris (Hatvóret)v Dolním Egyptě.

Achmosis Thébský [1580-1557 př. Kr.] vyhání Hyksósy r. 1580, zakládá XVIII. dynastii, jež se opět zmocňuje Palestiny a Sýrie.

Palestina

Osídlena Semity i Nesemity [následek mnohého stěhování národů od severu, východu a jihu].

V prvé polovině 2. tisíciletí př. Kr. jsou pány Palestiny a Sýrie na čas Hyksósové, kteří přišli odněkud zesev. Mesopotamie.

Semitské národy obývají zemi, mezi nimi i t. zv. Amorejci, Kananejci a Hebrejci [Chabiru], kteří snad přišli z Babylonie [sr. 1S 13,7; 14,21; bibl. Heber, Gn 10,22nn; 11,10nn].

Abraham, pocházející z Hebera [Gn 11,14nn] přichází do Palestiny z jižní Babylonie. Putování patriarchů po homatině judské a v Negebu [kolem 2000-1700 př. Kr.]. Kolem r. 1700 se stěhují *Jákobovy* kmeny do Egypta.

Babylonie

od r. 2000 př. Kr. pod n_a dvládou amorejské [amurrejské] dynastie.

Chammurapi [1791-1749], šestý král této dynastie [*Amrafel],

sjednotil Sumery a Akkady,

vydal zákoník, jímž sjednotil právnické zvyklosti své doby.

II. Období od Mojžíše až do Saula, prvního krále

B. Pozdní doba bronzová [kolem 1600-1200 př. Kr., podle jiných 1580-1090], doba amarnská.

Egypt

Nová říše [XVIII-XX. dynastie]. - .

. Dynastie XVIII.

Thutmosis (Thutmóse) III. [1501-1447] ovládal Palestinu, Sýrii a kraj Horního Eufratu;

1479 u Maggeda (Meggido) nad spolčenými knížaty syrsko-palest. Za něho se vyskytují v Egyptě Hebrejci ['pvri]

Amenhotep IV. [Achnaton, náboženský reformátor, kolem 1377-1361 př. Kr.] přenesl hlavní město do Achetatonu [Tell el-Amárny].

Oslabení egyptského panství nad Sýrií a Palestinou, ohroženou útoky Chabirů.

Dynastie XIX. [1353-1205 př. Kr.]

Mojžíš žil někdy v mezidobí mezi XVIII. a XIX. dynastií.

Setchi I. [1318-1299 př. Kr.].

Exodus Izraelců - snad krátce po 1300 př. Kr. [1290?].

Egypt uzavírá smlouvu s Chetity [*Het, Hetité] kolem r. 1278.

Syrští vetřelci ovládají Egypt 1205-1200 př. Kr.

Mesopotamie

Kaššité původu Kaspického se zmocnili Babylonie [1740-1164].

Vpád chetejského Muršila I. kolem 1594 činí konec dynastie Chammurapovy.

Churrijci [bibl. Horejští] a Mitanci založili stát v sev. Mesopotamii [kolem 1500-1370 př. Kr.].

*Assyrie.

Salmanassar I. kolem 1280-1260

Malá Asie

Chetité, národ původu indoevropského, založili mocnou říši,

kolem 1640 pronikají do Sýrie,

kolem 1594 do Babylonie,

boje s Egypťany až do r. 1278, kdy dcera Chattušila III. se provdává za Ramsesa II. (Ramessa II.),

kolem 1200 vpádem národů egejských říše zničena.

Jejich dědictví přijímají Chetejci [bibl. *Hetité, 1200-717 př. Kr.].

Palestina

většinou pod nadvládou Egypta, zvl. od r. 1479, ale za neustálých piklů proti této nadvládě,

po smrti Ramsesova nástupce Merneptaha [1225-1215] a současném úpadku chetitské říše nastává T Palestině období poměrného klidu.

Jozue proniká do zaslíbené země [kolem 1250-1225 př. Kr.].

C. Počátek doby železné [kolem 1200-1000 př. Kr.].

Egypt

XX. dynastie [1200-1085 př. Kr.].

Ramses III. [1198-1167 př. Kr.].

Egejští národové [mezi nimi Pelištejci-Filistinci] útočí na Egypt.

R. 1085 př. Kr. nastává úpadek Egypta.

Tiglatfalasar I. [kolem 1115-1102 př. Kr.] rozšiřuje svou moc.

Palestina

období Soudců [1225-1050 nebo 1025 př. Kr.].

Aramejská invase do Bázanu a vých. Sýrie, 12. až 11. stol. př. Kr.

Filistinci se usadili na pobřežní rovině palestinské. Boje mezi Izraelci a Filistinci.

Sílo vyvráceno kolem r. 1050. Smrt Élí. Období proroka *Samuele.*

Saulem začíná období izraelské monarchie [snad kolem 1050 nebo 1025 př. Kr.].

III. Období izraelského království [kolem 1025 586 př. Kr.]

A. Spojené království

Saul [kolem 1025].

David [1013-973]

králem nad Judou 7,5 roku

králem nad Izraelem a Judou 33 let [2S 5,5].

Šalomoun [973-933]

969 založen chrám v Jerusalemě [1Kr 6,1].

B. Rozdělené království

JUDA [JIŽNÍ KRÁLOVSTVÍ]				IZRAEL [SEVERNÍ KRÁLOVSTVÍ]		
Biblické odkazy	Panovník a události	Rok vlády	Datum př. Kr.	Rok vlády	Panovník a události	Biblické odkazy
1Kr 14,21	*Roboám* [17] 932–915	1.	932	1.	*Jeroboám* [22] 932–911	1Kr 14,20
	Sesákův útok na Jerusalem	4.		4.		
		17.	916	17.		
1Kr 15,1n	*Abiam* [3] 915–913	1.		18.		
2Pa 13,1n						
1Kr 15,9n	*Aza* [41] 913–873	1.	913	20.		
	deset let pokoje		911	21.	*Nádab* [2] 911–910	1Kr 15,25
					Báza [24] 910–887	1Kr 15, 28–33
2Pa 14,9nn	válka se Zerachem	11.		9.		
2Pa 15,10	kultická očista	15.		13.		
2Pa 15,19	za úplatek získává pomoc	16?		14?		
16,1n	Benadadovu proti Bázovi	25?		23?		
			887		*Ela* [2] 887–886	1Kr 16,8
					Zamri [7 dní] 886	1Kr 16,10–15
		27.		1.	*Amri* [12] 883–875	1Kr 16,15n
		28.			rozkvět země	
		31.		5.	boje s odpůrcem Tebni, který podléhá	1Kr 16,22n
		38.	875	1.	*Achab* [22] 875–854	1Kr 16,29
2Pa 16,12	Aza onemocněl	39.			zavádí kult Bálův	1Kr 16,31n
					prorok Eliáš	1Kr 17–19
1Kr 22,41n	*Jozafat* [25] 873–849	1.	873	4.	vítězství nad Syrskými	1Kr 20
2Kr 8,16nn	oženil svého syna Jehorama					
2Pa 21,6	s dcerou Achabovou					
2Pa 21,6						
			854	20.	ve spojení se Syrskými, Araby a jinými se utkává v nerozhodné bitvě u Karkaru se Salmanasarem III. assyrským	
		17.			*Ochoziáš* [2] 854–853	1Kr 22,41
		18.		1.	*Joram* [12] 853–842	2Kr 1,17; 3,1
2Kr 3,7n	spojencem Joramovým proti Mésovi	19.		2.	válka proti Mésovi	2Kr 3,4n
			851	4.	Salmanasar válčí s Damaškem	
2Kr 8,16n	*Jehoram* [8] 849–842			5.		
		4.		8.	Benadad oblehl Samaří	2Kr 6,24
2Pa 21,18n	nezhojitelně onemocněl	6.		10.	Benadad zavražděn; jeho nástupcem Hazael 845–843	2Kr 8,7nn
2Kr 8,20	vzpoura Edomců				prorok Elizeus	2Kr 2–9
	Ochoziáš spoluvládcem	7.		11.	Jéhu zabil Jorama	2Kr 9,24
2Kr 9,29	*Ochoziáš* [1] 842					
2Kr 8,25n						
2Pa 22,1						
2Kr 9,27	Jéhu smrtelně zranil Ochoziáše		843			
					Jéhu [28] 842–815	
2Kr 11,1n	jeho matka Atalia 842–836;		842		spolu s Hazaelem poplatníkem Salmanasara III.	
	Joas, jediný pozůstalý syn Ochoziášův, 6 let skrýván před Atalií				vymýtil bálismus	2Kr 10,15nn
				3.	Salmanasar válčí proti	
				4.	Hazaelovi	
2Kr 11,4; 12,1	*Joas* [40] 836–797		836	7.	Joachaz spoluvládcem svého otce	
					Hazael napadá Izraele	2Kr 10,32

JUDA [JIŽNÍ KRÁLOVSTVÍ]					ISRAEL [SEVERNÍ KRÁLOVSTVÍ]	
Biblické odkazy	Panovník a události	Rok vlády	Datum př. Kr.	Rok vlády	Panovník a události	Biblické odkazy
2Kr 12,6	očista bohoslužby		815		*Joachaz* [28] 815–799	2Kr 10,36
2Kr 12,17n	Hazael dobyl Gát a oblehl Jerusalem				Hazael napadá Izraele	2Kr 13,3.22
2Pa 24,25	Joas nemocen a konečně zabit		797	1.	*Joas* [16] 799–784	2Kr 13,10
2Kr 14,1	*Amaziáš* [29] 797–769, sr. 2Pa 25,25			4.	Moabité napadají zemi	2Kr 13,20
2Kr 14,19	zabit				Joas vítězí nad Benadadem	2Kr 13,25
2Kr 14,21 15,1	*Uziáš* [Azariáš] [52] [780]–769–737, spoluvládce Amaziášův od r. 780?		784		*Jeroboám II.* [41] 784–744 rozkvět říše	2Kr 14,23
Iz 6,1	Izaiáš současníkem					
2Kr 14,22	Uziáš vystavěl Elat					
2Kr 15,5	onemocněl malomocenstvím, vládu vede		751			
2Kr 15,32n	*Jotam* [16] [742]–736–733		742	34.	proroci Ozeáš, Amos Tiglatfalasar III. [745–728], král assyrský	
					Zachariáš [6 měsíců] 744–743	2Kr 15,8
					Sallum [1 měsíc] 743	2Kr 15,13
					Menahem [10] 743–734	2Kr 15,17
	prorok Izaiáš		739	8.	platí poplatek Fulovi [Tiglatfalasarovi]	2Kr 15,19
	Achas [16] 733–718		734		*Pekachia* [2] 734–734	2Kr 15,23
	prorok Micheáš					
	Uziáš umírá		733		*Pekach* [2] 733–731	2Kr 15,27
	Achas poplatníkem Tiglatfalasarovým				ve spojení s Rezinem napadá Jerusalem	2Kr 16,5
					Tiglatfalasar odvádí 3½ pokolení sev. říše do zajetí, dobývá Gázy a Damašku	2Kr 15,29 1Pa 5,21
2Kr 16,10nn	damašské vlivy v Jerusalemě					
2Kr 17,1		12.	731	1.	*Ozee* [9] [733]–731–725	2Kr 15,30
	Ezechiáš spoluvládcem		730	2.		2Kr 17,1
2Kr 18,9				4.	Salmanasar V. [727–722]	
				7.	Ozee hledá pomoc v Egyptě	2Kr 17,4
2Kr 18,10	Achas umírá		722	9.	*pád Samaří za Sargona* [722–705], sev. říše vyvrácena, obyvatelstvo odvedeno do assyrského zajetí	2Kr 17,6nn

JUDA [JIŽNÍ KRÁLOVSTVÍ]					OKOLNÍ NÁRODOVÉ	
					Sargon poráží Egypťany u Rafie	
					Filistie, Juda, Moáb a Ammon se spojují proti Assyrii	
2Kr 18,1n	*Ezechiáš* [29] 718–689					
2Kr 18,4nn	kultická očista					
	Senacherib, syn Sargonův, napadá Judu, spolčeného s Moábem, Ammonem a jinými proti Assyrii		714			
2Kr 20,1nn Iz 38,1nn 2Kr 20,12	nemoc Ezechiášova		712		Merodach-Baladan se zmocňuje Babylona a organisuje odboj okolních národů proti Assyrii	
Iz 39,1	Merodach-Baladanovo poselství v Jerusalemě		710		Sargon dobývá Azotu	Iz 20,1
					Merodach-Baladan poplatným knížetem Assyrie	
			705		*Senacherib* [705–681]	
2Kr 18,14nn	Jerusalem obležen vojsky Senacheribovými		701		poráží Egypťany u *Elteke	
2Kr 19,35	nezdar Assyrských				obléhá Lachis a Jerusalem	
2Kr 21,1	*Manasses* [55] 689–642		689			
2Kr 21,2nn	zavádí assyrský kult v Jerusalemě					
			680		*Esarchaddon* [680–668]	2Kr 19,37
					dostává vasalské poplatky od Manassesa	
					napadá Egypt [675–671]	
					stěhuje nové kolonisty do Samaří podobně jako jeho nástupce Asnaper	Ezd 4,2 Ezd 4,10
			668		*Assurbanipal* [668–626]	
					napadá Egypt [667–663]	
2Pa 33,11	odveden Assyřany v řetězech do Babylona				dobývá Babylona [652]	
					dostává vasalské poplatky od Manassesa	
2Kr 21,19	*Amon* [2] 642–640					

JUDA [JIŽNÍ KRÁLOVSTVÍ]					OKOLNÍ NÁRODOVÉ	
Biblické odkazy	Panovník a události	Rok vlády	Datum př. Kr.	Rok vlády	Panovník a události	Biblické odkazy
	Joziáš [31] 640–609					
2Pa 34,3	hledá Hospodina	8.				
2Pa 34,3	očišťuje zemi od modlářství	12.				
Jr 25,3	Jeremiáš	13.	626		Nabopolasar [626–605] babylonský získává nezávislost na Assyrii	
2Kr 22,23						
2Pa 34,8	reforma náboženská	18.	622			
2Kr 23,29	bitva u Magedda; Joziáš padl		609		Necho II., farao v Egyptě [609–593]	
2Kr 23,31	*Joachaz* [3 měsíce], sesazen Nechonem		608			
2Kr 23,36	*Eliakim* [Joakim], syn Joziášův,					
Jr 25,1	dosazen na trůn [11] 608–597					
Jer 46,2						
	Necho a Joakim podmaněni od Nabuchodonozora		606 605		Assyrie vyvrácena od Nabuchodonozora, bitva u Charkemise *Nabuchodonozor* II. [605–652] babylonský	
2Kr 24,1	vzpoura Joakimova proti Babylonu	7.	602			
2Kr 24,8nn	*Joachin* [3 měsíce] 597					
2Pa 36,10	Nabuchodonozor obléhá					
Jr 52,28	Jerusalem a odvádí Joachina spolu s jinými Judejci do zajetí		597		Psammetich II. [594–589], farao egyptský [jébská-elefantinská kolonie židovská, viz *Chrám, 4.]	
2Kr 24,17n	*Sedechiáš* [11] 597–586, strýc Joachinův, dosazen za krále od Nabuchodonozora				*Chofra* [*Apries*] 589–570, egyptský, spojenec Sedechiášův	Jr 44,30 Jr 37,5.7n
2Kr 25,1	Jerusalem obležen	9.	588			
Jr 32,1		10.	587			
2Kr 25,8n	jerusalemský chrám vypálen	11.	586	19.	19. rok Nabuchodonozorovy vlády	
Jr 52,12nn.29	druhá deportace; Sedechiáš oslepen a odveden do Babylona					
Ez 12,13	konec říše Judské					
2Kr 25,22	*Godoliáš* místodržícím Judstva					
Jr 52,30	další zajatci odvedeni do Babylona		582			
			568	37.	Nabuchodonozor napadá Egypt	
2Kr 25,27	Evilmerodach propouští Joachina z vězení po 37leté vazbě		562		*Evilmerodach*	
			539		pád říše Nabuchodonozorovy Babylon dobyt Kyrem [Cýrem]	

IV. Judstvo pod nadvládou perskou

blické odkazy	Vůdčí osobnosti a události	Rok	Vládcové perští
2Pa 36,12n Ezd 1,1nn	Kyros vydává povolení k návratu Židů a ke stavbě chrámu	538	*Kyros* [538–529]
Ezd 1,8.11	*Sesbazar* [Zorobábel] v čele		
Ezd 2,64; 7, 66; 5,16n	42.360 Židů, vracejících se z Babylona		
Ezd 3,6nn	Položeny základy k novému chrámu, ale stavba pro nepřátelství assyrských kolonistů záhy přerušena		
		529	*Kambyses* [529–522]
Ag, Za	Proroci Ageus a Zachariáš vybízejí lid k znovuzahájení stavby	520	*Darius I.* [521–485]
	Chrám dokončen	515	
		485	*Xerxes I.* [485–465]
		465	*Artaxerxes I. Longimanus* [465–424]
Ezd 7–8	*Ezdráš* v čele 1755 Židů se vrací do Jerusalema s mnohými královskými dary	458	
	Reforma Ezdrášova 458–457 [podle jiných 444]		
Neh 2	*Nehemiáš* poslán do Jerusalema	444	
Neh 3	oprava jerusalemských hradeb		
	Nehemiáš povolán zpět do Persie, ale znovu se vrací	433	
Neh 10	obnova jerusalemského kultu; boj proti smíšeným manželstvím, znesvěcování soboty a j.		
Neh 13		405	*Artaxerxes II. Mnémón* [405–358]

V. Judstvo v období řeckém

Vůdčí osobnosti a události	Rok	Vládcové syrští, později římští
	336	*Alexander Veliký* [336–323]
	333	porazil perského Daria Kodomanna
Alexander navštívil Jerusalem		
	332	podmanil Egypt; založil Alexandrii
	323	zemřel; o říši se rozdělili jeho 4 generálové
Judstvo připojeno k Egyptu Ptolemaiem Soterem [Ptolemaiovci 323–30 př. Kr.]	320	
	312	*Seleukos Nikator* [312–280], zakladatel říše Seleukovců [Antiochus]
Ptolemaios II. Filadelfos v Egyptě překlad Septuaginty	250	
Ptolemaiovi Filopatorovi r. 217 byl prý Židy zabráněn vstup do svatyně svatých jerusalemského chrámu; odvetou chtěl prý vyhubit Židy v Alexandrii	217	*Antiochos III. Veliký* [223–187] boje o vyrvání Palestiny z ruky Ptolemaiovců
Antiochos III. se zmocňuje Jerusalema Judstvo přechází do područí syrských Seleukovců	198	
	175	*Antiochos IV. Epifanes* [175–164]
Antiochos IV. sesadil velekněze Oniu [Onias], dosadil Jasona, příznivce řeckého způsobu života	174	znesvětil jerusalemský chrám 168, podnět k makkabejskému povstání
Antiochos IV. se zmocňuje Jerusalema	170	
poskvrňuje chrám pohanskými oběťmi	168	
Kněz *Matatias* z Modinu organisuje vzpouru	166	

VI. Makkabejské období [166–63 př. Kr.]

Juda Makkabejský vůdcem [167–161]	166	
poráží vojevůdce Gorgiu	165	
poráží vojevůdce Lysiáše, posvětil chrám	165	
	163	Antiochos IV. umírá. Nastupuje *Antiochos Eupator* [163–162]
	162	*Demetrios* I. [162–150]
Juda v bitvě padl, vedení se ujímá jeho bratr *Jonatan* [161–143]	161	
	150	*Alexander Balas* [150–145]
Jonatan zavražděn Tryfonem; nastupuje	145	*Antiochos VI.* s generálem Tryfonem
Šimon [142–135], velekněz a kníže	143	
uznána nezávislost Judstva	142	Antiochos VI. zavražděn
	138	*Antiochos VII.* [139–129]
Šimon zavražděn; nastupuje *Jan Hyrkános* [135–105]	135	
Aristobulos I. [105–104] s titulem krále	105	
Alexander Jannaios [104–76]		
Aristobulos II. [69–63]		
Pompeius se zmocňuje Jerusalema	63	

VII. Římské období [63 př. Kr.–70 po Kr.]

	Antipatros vládcem Judstva	47		
	Hyrkános II. [63–42] veleknězem			
	Antipatros zavražděn	43		
	Parthové se zmocňují Jerusalema a dosazují na trůn makkabejce Antigona. Římský senát ustanovuje Heroda Velkého za krále Judeje. Herodes se zmocňuje Jerusalema, zabíjí posledního makkabejce Antigona	40 31	*Augustus* římským císařem [31 př. Kr.–14. po Kr.]	
sr. J 2,20	*Herodes* začal s přestavbou jerusalemského chrámu	19		L 2,1
L 2	*Narození Ježíše Krista*	5/4		
Mt 2,19 Mt 2,22 L 3,1; 13,31; 23,7	Smrt Herodesova. Země rozdělena mezi jeho tři syny: Archelaa, Heroda Antipu a Filipa	po Kr		
	Archelaos sesazen; Judstvo a Samařsko přivtěleno k provincii Syrii a dáno pod správu prokurátorů	6		
		14	*Tiberius* [14–19 po Kr.]	L 3,1
L 3,1; 23,1	Pontský Pilát prokurátorem Judstva a Samařska	26		
L 3,1.23	Počátek veřejné činnosti Ježíšovy	27?		
J 2,20	Ukřižování Ježíšovo	30?		
Sk 2	Vylití Ducha sv. o Letnicích	30?		
Sk 7,58	Ukamenování Štěpána	33-34		
Sk 9	Obrácení Pavlovo	34?		
	Pilát sesazen a předvolán do Říma	36		
Ga 1,18	Pavel návštěvou u apoštolů v Jerusalemě	37	*Caligula* [37–41]	
	Herodes Agrippa I. králem nad Itureou, Trachonitidou a Abilénou			
	Herodes Antipas vypovězen do Gallie;			

Biblické odkazy	Vůdčí osobnosti a události	Rok	Vládcové římští	
	Galilea a Perea připojeny k panství Agrippovu			
	Herodes Agrippa I. také králem nad Judeou a Samařskem	41	*Klaudius* [41–54]	
Sk 12,1n	Jakub, bratr Janův, popraven	44		
Sk 12,23	Herodes Agrippa I. zemřel; jeho panství dáno pod správu prokurátorů			
Sk 11,30	Barnabáš a Pavel nesou sbírku do Jerusalema	45?		
	Tiberius Alexander, židovský odpadlík z Alexandrie, prokurátorem	46?		
Sk 13; 14	První misijní cesta Pavlova	48n		
Sk 15	Apoštolský koncil v Jerusalemě	49	Klaudius vypuzuje Židy z Říma	Sk 18,2
Sk 15,36–18,22	Druhá misijní cesta Pavlova	49/52		
	Herodes Agrippa II. králem nad Itureou, Trachonitidou a Abilénou	50		
		51-52	Gallio prokonsulem Achaie	Sk 18,12
Sk 23,24	Antonius Felix prokurátorem	52		
Sk 25,13	Herodes Agrippa II. králem také nad Galileou a Pereou	53		
Sk 18,23–21,17	Třetí misijní cesta Pavlova	53/58		
		54	*Nero* [54–68]	
Sk 21,33	Pavel zajat v Jerusalemě	58		
Sk 24,27	Pavel ve vězení v Cesareji	58/60		
Sk 24,27	Porcius Festus nástupcem Felixovým	60?		
Sk 27,1–28,16	Pavlova cesta do Říma	60/61		
Sk 28,30	Pavel vězněm v Římě	61/63		
	Albinus nástupcem Festovým	62		
	Pavel propuštěn z vězení?	63?		
	Gessius Florus nástupcem Albinovým	64		
	Poprava Petra a Pavla v Římě?	64? 67?		
	Povstání Židů proti Římanům	66	V Římě se vystřídali *Galba* [68],	
	Jerusalem dobyt a zničen Titem	70	*Otho* [69], *Vitellius* [69],	
	Synoda v Jamnii, kanonisace SZ–a	90	*Vespasian* [69–79], *Titus* [79–81],	
	Nové povstání Židů za Barkochby	132	*Domitian* [81–96], *Nerva* [96–98],	
	Hadrian potlačil vzpouru, přestavěl Jerusalem v pohanské město s názvem Aelia Capitolina	135	*Trajan* [98–117], *Hadrian* [117–138]	

SEZNAM OBRAZOVÝCH PŘÍLOH

Z DOBY PŘED MOJŽÍŠEM DO XIII. STOLETÍ PŘED KRISTEM

1. *Egyptské pyramidy v Gize.*
2. *Sfinx s pyramidou krále Cheopse [Chufeva].*
3. *Zříceniny chrámu v Karnaku [sr. No a No-Amon v SZ],*
4. *Sloupoví v předsíni chrámu v Esně [Onjetu].*
5. *Sochy egyptského faraóna Ramsesa II. [Ramessa II.] u vchodu do skalního chrámu v Abú Simbelu v středním Egyptě.*
6. *Farao Amenofis IV. [Amenhotep IV. - Achnaton] [asi 1377-1361 př. Kr.J.*
7. *Polní práce. Nástěnná malba v hrobu Mennově v Thébách [Vésetu].*
8. *Vnitřek hrobky v Rás Šamrá [Ugaritu] v severní Sýrii.*
9. *Farao Ramses III. [Ramesse III.] zabíjí nepřátele.*
10. *Egyptští písaři s pery a svitky papyru.*
11. *Letecký snímek vykopavek chrámového okrsku v Uru.*
12. *Nehotový obelisk v lomu u Assuánu.*
13. *Hudebnice. Nástěnná malba v hrobu Nachtově v Thébách [Vésetu].*
14. *Stéla se zákoníkem Chammurapiho.*
15. *Nilský ostrov Filai [Pílak] s chrámy.*
16. *Letecký pohled na vykopávky v Rás Šamrá [UgarituJ.*
17. *Zříceniny Théb [Vésetu] v Egyptě [v SZ No, nyní Karnak].*
18. *Věžovitý chrám v Uru [zikkurat].*
19. *Nimrud. Zříceniny věžovitého chrámu [zikkuratu].*
20. *Vykopávky zřícenin Jericha.*
21. *Pahrbek přikrývající zříceniny Jericha. Vlevo archeologická sonda.*
22. *Achírámův sarkofág.*
23. *Tabulka z Amarny s dopisem jerusalemského krále Abdichipy egyptskému faraónu Amenofisu IV.[Amenhotepu IV. - Achnatonovi].*
24. *Tabulka z Byblu [Gebálu] v neznámém písmu.*
25. *Protosinajský nápis z první poloviny druhého tisíciletí př. Kr.*
26. *Výzkum královské hrobky v Uru.*
27. *Královská brána v hlavním městě chetitském Chattušaš [nyní Boghazkö].*
28. *Tutanchamunův trůn s podnožím.*
29. *Podnoží Tutanchamunova trůnu s devíti nepřáteli Egypta.*
30. *Harfa z Uru z třetího tisíciletí př. Kr.*
31. *Hlava býka z Uru z třetího tisíciletí př. Kr.*
32. *Zlatý věnec královny Šub-ady z Uru z třetího tisíciletí př. Kr.*
33. *Beran, který se za rohy chytil v trní. Plastika z Uru z 3. tisíciletí.*
34. *Tabulky s piktografy z Džemdet-Nasru.*
35. *Hlava Bála z Rás Šamrá [Ugaritu].*
36. *Soška Bála z Rás Šamrá [Ugaritu].*
37. *Zlatý závěsek s bohyní Astarot. Nález Z Rás Šamrá [Ugaritu].*

Z DOBY SOUDCŮ, XIII. -XI. STOLETÍ PŘED KRISTEM

38. *Filistinští zajatci jsou předváděni před egyptského faraóna Ramsesa III. [Ramessa III].*
39. *Gezerský kalendář.*

40. Velký skalní oltář v Zaraha.
41. Rekonstrukce chrámu bohů Anu a Adada v Assuru. XI. stol. př. Kr.
*42. Byblos [Gebál] ve Foinikii. *bytky svatyně s massébami [kultickými sloupy].*

Z DOBY KRÁLOVSKÉ, X. STOLETÍ - ROK 586 PŘED KRISTEM

43. Aziongáber. Rekonstrukce pevnosti z doby Šalomounovy při rudomořském zálivu Akabském.
44. Nepoužité cihly ze starověkého Aziongáberu, někdejšího Šalomounova přístavu. .
45. Vojsko assyrského krále Senacheriba, připravené k útoku.
46. Assyrští písaři při diktátu.
47. Model Mardukova chrámu v Babyloně.
48. Zbytky Šalomounových [?] stájí v Mageddu [Megiddu].
49. Ištařina brána v Babyloně po vykopávkách.
50. Černý obelisk assyrského krále Salmanassara [Šulmánu-ašarida] znázorňuje Izraelce a jiné porobené národy, přinášející poplatek.
51. Západní brána v opevnění jihovýchodního pahorku v Jerusalemě.
52. Vodovodní tunel Siloe [Šíloach] pod Jerusalemem.
53. Hlava assyr ského krále Sargona II. [Šarrukína], dobyvatele Samaří. Reliéf.
54. Nápis moábského krále Mésy [Méšaa]. Nalezen v Dibónu v Zajordání.
55. Jednotlivé výjevy ze Salmanassarová obelisku. Vyslanci krále Jéhu spoplatkem Izraele. 842př.Kr.
56. Hebrejští zajatci egyptského krále Sesáka I. [Šešonka].
57. Rekonstrukce Babylona Nabuchodonozorovy [Nabú-kudurri-usurovy, Nebukadnesarovy] doby.
58. Rekonstrukce Babylona s věžovitým chrámem [„Věž bábelská"].
59. Začátky stavby Achabova paláce v Samaří z IX. stol. př. Kr.
60. Slonovinová řezba z Arslán- Táše. 850 př. Kr.
61. Hranoly popsané klínovým písmem. Odleva Senacheribův, Sargonův, Nabuchodonozorův.
62. Hraby pevnosti Masfa [?], nyní Tell el-Fúl. Nejnižší z IX. stol. př. Kr., nejvyšší makkabejská.
63. Pozdně hebrejské zdi domů v Tell Bejt Mirsím.
64. Lachisské ostrakon [dopis na střepině] z VI. stol. př. Kr.
65. *Vodní tunel v Mageddu [Megiddu].*

Z DOBY PERSKÉ, 538-332 PŘED KRISTEM

66. Persepolis. Poloha paláců a harému perských králů.
67. Persepolis. Schodiště z doby krále Dareia I. [Dárajavahuše /., 521 -485 př. Kr.].
68. Syrští poddaní přinášejí poplatek perskému králi. Reliéf z Persepole.
69. Východní portál Xerxovy [Chšájaršáovy] brány v Persepoli.
70. Kyrův [Kurušův] náhrobek, Pasargady. Před rokem 529.
71. Aramejský dopis židovské obce v Elefantině z r. 407 př. Kr. samařskému místodržiteli. Obsahuje prosbu o přímluvu za znovuvybudování zničeného chrámu.

Z DOBY HELLENISTICKÉ, 332-63 PŘED KRISTEM

72. Papyrové svitky: rozvinutý a tři svinuté a zapečetěné [sr. Iz 29,11; Dn 12,4; Zj 22,18].
73. Athény. Parthenon od východu.
74. Tak zvané Theseion v Athénách, pravděpodobně Hefaistův chrám. Západní a jižní fasáda.
75. Oltář v Petře [Séla].
76. Detail oltáře v Petře. Kolem r. 100 př. Kr.
77. Řecká kolonie v Cyréně. Vykopávky.
78. Petra [Sela]. Skalní hroby.

79. Caesarea přímořská, zbytky Herodova přístavu.
80. Samaří [dnes Sebasté]. Zříceniny Herodova paláce.
81. Sedmiramenná lampa z Bét-Šeárím.
82. Chrámová zeď nářků v Jerusalemě.
83. Řím. Forum Romanům.
84. Římská loď se zajatci.
85. Titův oblouk s Kolosseem v Římě.
86. Kamej s podobiznou císaře Augusta.
87. Titus, dobyvatel Jerusalema.
88. Z Titova oblouku v Říme: reliéf triumfálního průvodu Římanů s válečnou kořistí z Šalomounova chrámu v Jerusalemě.
89. Via Appia před Římem.
90. Psací destička s rydlem.
91. Nápis z Theodotovy synagogy v Jerusalemě.
92. Výstražný nápis z nádvoří Herodova chrámu.
93. Tři kalamáře, uprostřed bronzový z essejského „kláštera" [Chirbet Kumrán].
94. Písařská lavice.

FOLKLÓR

95. Letecký pohled na tábořiště beduínů.
96. Stan beduínů v poušti.
97. Starobylý způsob mlácení obilí smykováním a prošlapáváním.
98. Sklizeň obilí a paběrkování u Betléma.
99. Převívání obilí.
100. Studně v Nazaretu.
101. Příval kobylek.
102. Viničná věz.
103. Spřežení volů se starobylým jhem.
104. Náhrobek ve skále s odvalovacím balvanem.

KRAJINY

105. Nilská krajina u El-Mahatta.
106. Papyrusové houští.
107. Pohled na Betlém od jihu.
108. Vesnice v betlémském okolí.
109. Nazaret od severozápadu.
110. Letecký pohled na Jerusalem od severozápadu s Mrtvým mořem v pozadí.
111. Letecký pohled na Jerusalem.
112. Letecký pohled na nádvoří Skalního dómu a přilehlé části Jerusalema.
113. Hora Olivetská od jihovýchodu.
114. Pohled na jerusalemskě chrámové místo z cedronského údolí.
115. Jerusalem. Rybník Siloe.
116. Zájezdní hostinec na cestě z Jerusalema do Jericha.
117. Jerusalem. Via dolorosa.
118. Pohoří Sinajské, v pozadí Mojžíšova hora.
119. Sebasté [= Samaří].
120. Hora Tábor v Galileji.
121. *Tiberias u Genezaretského jezera. V pozadí sněžný Hermon.*

122. Galilejské jezero severovýchodně od Tiheriady. V pozadí pohoří Hermou.
123. Pohoří v Edomu.
124. Letecký pohled na sinajskou poušť.
125. Údolí potoka Jaboku v Zajordání.
126. Ovce u napajedla.
127. Nahr Barejghut, jeden z pramenů Jordánu.
128. Údolí Jordánu [el-Ghór] pod vtokem Jaboku.
129. Meandr Jordánu.
130. Krajina na jih od Jericha.
131. Judská poušť.
132. Královská cesta v Zajordání.
133. Písečně přesypy na palestinském pobřeží.
134. Náblus ve střední Palestině.
135. Pohoří Libanon.
136. Cedry na Libanonu.
137. Krajina v povodí Eufratu.
138. Řeka Tigris pod Assurem.
139. Assur. Výběžky pohoří. V pozadí zikkuratu.
140. Damašek. Celkový pohled na oasu s městem.
141. Athénská Akropolis.
142. Korint s Apollonovým chrámem.

NÁPISY - TEXTY - RUKOPISY

143. Otisky pečetních válečků z Ešnunny v Mesopotamii.
144. Starověké psací náčiní:[1] Malířská paleta z doby kolem 1300 př. Kr. - [2] Napodobenina egyptského psacího náčiní, které písaři nosili v ruce nebo přes rameno. - [3] Dvojitý kalamář na barvy, zelená fajans z řecké doby. - [4] Kalamář v modré fajansi z řecké doby. - [5] Rákosové pero, kalamos. - [6] Držátko s kalamářem z arabské doby.
145. Papyrus Rylandsův s nejstarším zlomkem řeckého překladu Deuteronomia z druhého století př. Kr.
146. Sinajský kodex [Alef] před svázáním.
147. Ježíšovy výroky [logia] na papyru z Oxyrrhynchu v Egyptě.
148. Sinajský kodex [Alef] s první stránkou listu k Římanům.
149. Nashův papyrus ze začátku II. stol. př. Kr. s Desaterem [Ex 20] a Slyš, Izraeli [Dt 6,4].
150. Hebrejský rukopis se starší palestinskou vokalisací [Iz 7,11 - 9,8].
151. Syrský palimpsest [rukopis psaný přes zahlazený starší text] ze Sinaje.
152. Palimpsest Vulgáty z pátého století po Kr.
153. Leningradský kodex B 19a z r. 1008-9. Nejdůležitější rukopis hebrejského SZ.
154. Vatikánský kodex [B] s první stránkou Pavlova listu k Římanům.
155. Rukopis psaný minuskulí [písmem z malě abecedy] z r. 1045 se začátkem listu k Římanům.
156. Svitek Izaiášovy knihy z jeskyně kumránské [u pramene Ain Faščha].
157. Samaritánský pentateuch.
158. Nerozvinuté papyry z Oxyrrhynchu z druhého století po Kristu.

SEZNAM MAP

I. PŘEDNÍ ASIE VE STAROZÁKONNÍ DOBĚ. Měřítko 1:12,000.000.
II. IZRAELSKÝ EXODUS Z EGYPTA. [13. stol. př. Kr.] Měřítko 1 : 4,000.000.
III. PALESTINA ZA DOBY SOUDCŮ IZRAELSKÝCH. Měřítko 1 : 2,000.000.
IV. a) ŘÍŠE DAVIDOVA A ŠALOMOUNOVA [asi do r. 930 př. Kr.].
b) KRÁLOVSTVÍ JUDSKÉ A IZRAELSKÉ [asi do r..860 př. Kr.]. Měřítko 1:4,700.000.
V. a) KRÁLOVSTVÍ JUDSKÉ [okolo r. 700 př. Kr.].
b) JUDSTVO PO NÁVRATU ZE ZAJETÍ [asi r. 444 př. Kr.].
VI. PALESTINA ZA ČASŮ JEŽÍŠE KRISTA. Měřítko 1 : 2,000.000.
VII. CESTY APOŠTOLA PAVLA. Měřítko 1 : 14,000.000.
VIII. DNEŠNÍ PALESTINA. Měřítko 1 : 2,000.000.

OPRAVA MAP

Na mapách číslo I a VII u úsečkového měřítka jednotlivé dílky vyznačují délku po 100 km a nikoli - jak mylně vytištěno - po 200 km.

ZMĚNA BĚHEM TISKU

Území při Středozemním moři u Gázy, které je na mapě č. VIII ohraničeno přerušovanou čarou, bylo po zrušení palestinského mandátu spravováno egyptskými úřady a teprve později přešlo i pod politickou svrchovanost egyptskou. V důsledku této změny neodpovídá zelená hraniční lemovka ve svém příslušném úseku nynějšímu stavu, podle něhož má být vedena po přerušované čáře až na pobřeží severně od Gázy.

B I B L I C K Ý SLOVNÍK

NAPSAL ThDr ADOLF NOVOTNÝ

PRVNÍ DÍL

Vydal Kalich v Praze II, Jungmannova 9 v Ústředním církevním nakladatelství v Praze. Odpovědný redaktor edice Kalich ThDr F. M. Dobiáš. Druhé, zcela přepracované a rozšířené vydání. Rukopis starozákonních hesel revidoval ThDr Miloš Bič, novozákonních ThDr Josef B. Souček. Jazykově přehlédl PhDr František Šimek. Některými hesly přispěli ThDr Miloš Bič, Blahoslav Černohorský, PhDr Stanislav Segert a ThDr J. B. Souček. Výtvarnou úpravu díla i vazby řídil Jaroslav Benda. Obrazovou část redigoval Blahoslav Černohorský. Obrázky kreslili Jan Dostál, Miroslav Rada a Jiří Zejfart. Monotypovým petitem Baskerville vytiskla Mladá fronta, n. p., Praha-Nové Město, Legerova 22. Vycházelo v letech 1951-1956. AA 125, VA 126. Papír 70 x 100, 90g. 21.529/53/SV1.D-03022

OBSAH PRVNÍHO DÍLU

ÚVOD
V

PŘEHLED SAMOSTATNÝCH ZÁSADNĚJŠÍCH HESEL
VIII

SEZNAM NEJDŮLEŽITĚJŠÍCH TEXTOVÝCH ZKRATEK
IX

ZKRATKY KNIH PÍSMA SVATÉHO X

HESLA ABADDON-RYZÍ
1-818

OBSAH

B I B L I C K Y S L O V N Í K

NAPSAL ThDr ADOLF NOVOTNÝ

DRUHÝ DÍL

Vydal Kalich v Praze II, Jungmannova 9, v Ústředním církevním nakladatelství v Praze. Odpovědný redaktor edice Kalich ThDr F. M. Dobiáš. Druhé, zcela přepracované a rozšířené vydání. Rukopis starozákonních hesel revidoval ThDr Miloš Bič, novozákonních ThDr J. B. Souček. Samostatnými hesly přispěli ThDr Miloš Bič, Blahoslav Černohorský, PhDr Stanislav Segert, ThDr J. B. Souček, ThDr Jaroslav Stolař. Jazykově přehlédl PhDr František Šimek. Sazbu spolukorigoval PhDr František Laichter. Výtvarnou úpravu díla, obrazových příloh a vazby řídil Jaroslav Benda. Obrazovou část redigoval Blahoslav Černohorský. Obrázky kreslili Jan Dostál, Miroslav Rada a Jiří Zejfart. Text díla monotypovým petitem Baskerville vytiskla Mladá fronta, n. p., Praha-Nové Město, Legerova 22. Obrazové přílohy hlubotiskem vytiskly Grafické tiskárny v Červeném Kostelci. Historické mapy vytiskl Orbis 2 v Praze podle náčrtů Blahoslava Černohorského pod kartografickou kontrolou PhDr a JUDr Ivana Honla a za místopisné revise ThDr Miloše Biče, PhDr Stanislava Segerta a ThDr J. B. Součka. Vycházelo v letech 1951-1956. AA 100, VA 101, papír 70 X 100 cm, 90 g.
21.529/53/5 Vj.D-03022

OBSAH DRUHÉHO DÍLU

HESLA ŘAD-ŽVÁČ 918-1356

DOPLŇKY
1356-1389

NEJDŮLEŽITĚJŠÍ OPRAVY HESEL A OBRÁZKŮ 1390-1391

CHRONOLOGICKÉ TABULKY
1392-1398

SEZNAM OBRAZOVÝCH PŘÍLOH
1399-1402

SEZNAM MAP - OPRAVY MAP - ZMĚNY BĚHEM TISKU

1403

OBSAH

OBRAZOVÉ PŘÍLOHY S ČÍSLY 1-158 ŠEDESÁT ČTYŘI STRANY

MAPY S ČÍSLY I-VIII